

**ГО «Міжнародна федерація «Спас»
ГО «Міжнародна академія здоров'я і успіху «Спас»
ГО «Всеукраїнська федерація «Спас»
Запорізький національний університет
Український державний університет імені
Михайла Драгоманова
Запорізький обласний ліцей «Козацький»**

за участі

**Інституту модернізації змісту освіти
Відкритого Міжнародного Університету розвитку
людини «Україна»
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького
Українського Центру Психології безпеки
Запорозького Війська Низового «Запорозька Січ»**

МАТЕРІАЛИ

**V МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ
«КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА»**

Запоріжжя, 2026

УДК 37.035:796.817(477)

Редакційна колегія:

доктор філософських наук **Притула О. Л.** (голова ред колегії)
доктор педагогічних наук **Конох А. П.**
доктор юридичних наук **Петков С. В.**
доктор філософських наук **Рябека О. Г.**
доктор наук з державного управління **Аніщенко М. А.**
доктор філософських наук **Зубов В. О.**
доктор філософських наук **Глазунов В. В.**
кандидат педагогічних наук **Мельничук Ю. Л.**
директорка Комунального закладу «Запорізький обласний академічний ліцей «Козацький» ЗОР **Губіна О. О.**
кошовий отаман Запорозького Війська Низового "Запорозька Січ" **Рижов К. А.**

Козацька педагогіка. Теорія і практика: матеріали V міжнародної науково-практичної конференції. (14 квітня 2026 р., м. Запоріжжя)- Запоріжжя: Просвіта, 2026.-168 с.

ISBN 978-966-653-570-5

У збірнику матеріалів науково-практичної конференції розкрито козацьку педагогіку як цілісну систему виховання, що ґрунтується на духовних, моральних і світоглядних засадах козацтва. Акцентовано увагу на її значенні як моделі формування сильної, відповідальної та національно свідомої особистості. Особливу увагу приділено можливостям адаптації козацьких виховних традицій до сучасного освітнього середовища, зокрема в контексті формування громадянської позиції, патріотизму та стійкості в умовах викликів сьогодення.

УДК 37.035:796.817(477)

Матеріали подано в авторській редакції.

ISBN 978-966-653-570-5

© Автори, 2026

©Видавництво «Просвіта», 2026

Бакіна Ольга Леонідівна,
вчитель історії Комунального закладу
загальної середньої освіти
Лицей 15 імені Олександра Співачука Хмельницької
міської ради
(спеціаліст вищої категорії, учитель-методист)

КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА І СУЧАСНА ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА

Сучасне освітнє середовище перебуває на шляху кардинальних змін: децентралізація, побудова Нової української школи, імплементація в дію положень Закону про освіту від 05.09.2017 року. Згідно з освітньою реформою випускник сучасного загальноосвітнього закладу – це високоінтелектуальна, всебічно розвинена особистість з критичним мисленням; інноватор, який здатний змінювати навколишній світ та навчатися упродовж життя; патріот з активною життєвою позицією.

Саме тому, надалі залишається актуальним національно-патріотичне виховання дітей та молоді (відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 року та Концепції Нової української школи, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 року № 988-р). Нова українська школа вимагає переосмислення змісту освіти, інноваційних підходів до підбору, подачі та вивчення навчального матеріалу, а також організації виховної роботи.

Наш народ каже: «Нове – це давно забуте старе». Мається на увазі, козацька педагогіка. Вважаємо її унікальною, якщо хочете, – феноменальною.

Козацька педагогіка акумулювала в собі вироблені віками та апробовані часом традиції виховання молоді. Широко практиковані методи навчання і виховання козацьких дітей мали дуже багато національно самобутнього (в цілях,

завданнях, традиціях, засобах впливу на особистість тощо). Їх відрізняли цілісність, багатство ідей і настанов козацької виховної мудрості, що становили собою і теоретичну, і практичну частини специфічної та самобутньої козацької педагогіки.

Виховати, сформувати, виплекати справжнього, свідомого українця, патріота держави, компетентну, молоду людину, яка легко адаптується в соціумі, орієнтується в різних життєвих обставинах – одне із основних завдань сучасної освіти і кожного педагогічного працівника. Ще відомий вітчизняний педагог Василь Сухомлинський писав: «Патріотизм – серцевина людини, основа її активної позиції». Прищепити почуття поваги і любові до Батьківщини, її народу, мови, звичаїв, традицій, національного одягу, пісні для сучасного вчителя-наставника допоможе використання цінних надбань козацької педагогіки.

Ознайомлення здобувачів освіти, вихованців закладів освіти зі сторінками життя, побуту, видами діяльності жителів Гетьманщини – осередку свободи й надії нашого народу – козаків Запорозької Січі, вивчення зразків духовної і матеріальної культури українського козацтва, з'ясування специфіки життя наших волелюбних предків – все це дає основу, закладає надійний фундамент сильного духу сучасних українських лицарів та юних берегинь. Коли гортаєш сторінки історії України XV–XVII ст. переконуюєшся, що козацтво – це не лише українське військо, а національно свідомо державна організація, носій лицарського духу та звитяги, ревні захисники української культури і християнської віри. Окрему увагу варто приділити січковим школам, що були унікальним явищем. Вони задовольняли багато потреб козацтва: освітні, культурні, політичні, соціальні тощо. Вихідці цих шкіл були дуже обізнаними, міцними духом і тілом. Ті, хто вирізнявся своїми здібностями, міг продовжити навчання у Острозькій або Києво-Могилянській академіях – горнилах якісної вищої освіти нашої держави.

Підвалинами і наріжним каменем у методиці козацької педагогіки є волелюбний характер, самодисципліна,

порядність, правдивість, сила волі і витримка, культурно-політичний феномен. Сучасному педагогу у процесі формування особистості школяра, стануть у пригоді та служитимуть прекрасним взірцем такі риси, як: козацька відданість у дружбі, товариськість, мирне сусідство, нетерпимість до крадіжок чужого майна, глибока віра в Бога. Слушною та надзвичайно доцільною є думка відомого українського журналіста Б. Сушинського: «Реалізація ж науково обґрунтованих і випробуваних історією козацько-лицарських виховних традицій – один із найефективніших українознавчих підходів у навчально-виховній роботі». Філософія змісту пісень кобзарів, лірників, поводитирів є також мікросхемою сучасної української думки. Успішно вирішувати ці завдання покликана рідна українська школа – школа рідної мови, гуманна й демократична, в якій вся структура, система, мета й завдання, зміст і методи, принципи і форми, сам дух наповнені ідеєю українства, забезпечення всебічного і гармонійного розвитку дитини.

Якщо педагогу нової української школи провести паралель між коренями українського козацтва та європейського середньовічного лицаря, то побратимство, гідність, школи гарту, висока релігійність є об'єднуючою ланкою. Ефективність навчально-виховного процесу залежить від тих форм, методів і технологій, які безпосередньо обирає заклад освіти.

Використання елементів та засад козацької педагогіки лише збагачує та покращує сучасний навчально-виховний процес. Проводячи тематичні виховні заходи, педпрацівники завжди акцентують увагу на таких рисах наших предків, як: правдивість душі, знання ремесел, військовий гарт, шанобливе ставлення до народних пісень, дум, відчуття власної держави, самопожертва, гуманність.

Справедливо зауважував Б. Сушинський: «Козацтво стало найдосконалішою формою вияву генетично закодованих здібностей і можливостей нашого народу». Можемо сміливо стверджувати, що використання козацької педагогіки в освітньому та виховному процесі є правильним рішенням, що відповідає вимогам та викликам часу.

Вихрова Людмила Миколаївна,
*заступник директора з виховної роботи
Зорянського закладу загальної середньої освіти
імені Героя Радянського Союзу П.С.Дубрівного
Іллінівської сільської ради Краматорського району
Донецької області*

ІДЕЇ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ - ШЛЯХ ДО ВИХОВАННЯ СПРАВЖНЬОГО ПАТРІОТА УКРАЇНИ

Ми з вами живемо у непростий час. На порядок денний стає питання патріотизму. Так, ви одразу подумаєте про те, що ми це слово чули з дитинства. У тому-то й справа, що зараз у словосполучення “любов до рідної країни” вкладається ще й духовна належність до минулих поколінь, керуючись високими ідеалами провідних діячів нашої історії – це те життєдайне джерело, що дає силу українському народу у скрутні часи.

Відчуття гордості за своїх предків, синівську відданість їхнім ідеалам ми маємо формувати у підростаючого покоління, навчати дітей бути готовими на віддану працю заради рідної України.

Пам’ятаєте, що найвищими духовними цінностями козацької еліти були ідеї волі і свободи людини та народу, нації та держави. Козацька духовність спрямовувалась на утвердження національного способу життя, укорінення й увічнення в цьому реалій, геніально висловлених Великим Кобзарем України Тарасом Григоровичем Шевченком: “В своїй хаті своя правда, і сила, і воля”.

Представники інших країн захоплювались лицарським духом наших славетних козаків, порівнюючи Запорізьку Січ зі Спартою, високо оцінювали освіченість і вихованість українського козацтва. Вони нерідко посилали своїх дітей для навчання в Запорізьку Січ – колиску фізичного та духовного загартовування особистості.

Основні складові козацької духовності.

Козацька філософія.

Козацький світогляд

Козацький характер.

Козацька мораль.

Козацька естетика.

На сто відсотків впевнена, що кожен із вас зараз подує, а ми не так виховуємо? Усе так. Просто не вистачає іноді: систематичності, впевненості, практичних та міцних знань, особистого прикладу і таке інше.

Ідеї козацької педагогіки ми можемо впроваджувати в освітній процес, як на уроках, так і в позаурочний час:

- уроки історії, літератури, географії, основи здоров'я, фізичної культури, технології, Захист України...

- тематичні виховні години, бесіди, онлайн-виставки

- онлайн-подорожі козацькими дорогами

- козацькі розваги, квести, вікторини, ігри...

- фотоколажі

- обговорення фільмів, відео

- створення власних творчих робіт про козаків

- організація дегустаційного столу із козацькими стра-

вами

- залучення вихованців до гри “Сокіл” (“Джура”)

- ознайомлення та популяризація козацьких бойових мистецтв: “бойовий гопак”, “спас”, “нахрест”, “пластун”

- відзначення традиційних свят: День Соборності, День Єднання, День пам'яті Героїв Крут, День Прапора, День вишиванки, День Незалежності, День Гідності та Свободи, День Небесної сотні, вшанування пам'яті жертв масових репресій та голодомору, День Добровольця, День захисників та захисниць України, День пам'яті захисників України, День ЗСУ, зустрічі з учасниками бойових дій.

Систематична та різнопланова робота, яка впливає з теоретичних засад козацької педагогіки, приносить свої результати: учні не відчують себе безбатченками, вони

виростають національно свідомими громадянами своєї України, людьми з високими моральними якостями.

Сьогодні ж мені хочеться зупинитися на такому дієвому засобі, пов'язаному із козацькою педагогікою - це Всеукраїнська дитячо-юнацька військово-патріотична гра «Сокіл» («Джура»). Це робота з учнями протягом року. Її мета, якщо простими словами, - формування та розвиток повноцінної гармонійної особистості, справжнього патріота.

Я вже давно працюю із джуристами. Я спостерігаю за тим, як вони, пізнаючи світ козацтва, самі стають більш впевненими, мужніми, розсудливими, розуміють, що таке справжнє побратимство. А головне – це те, що для них слово “патріот” має набагато глибше значення.

Останні два роки обласні змагання проходять онлайн. Здавалося, чого можна навчити дітей через екран? А все ж таки можна.

Конкурс “Відун”. Історію Давньої Русі, епохи козаччини та історію Збройних сил України можна не просто вивчити і знати, а й подискутувати, задати питання, посяяти сумніви, зробити висновки.

Конкурс “Впоряд”. Це не просто знання стройових прийомів, а й правила поведінки, повага один до одного та старших.

“Рятівник”. Ви знаєте, що козак (до речі, як і український військовослужбовець) ніколи не залишить свого побратима у біді, надасть допомогу.

“Таборування”. Як же ці славні лицарі виживали в полі? Правильно. Слід знати прості істини і не порушувати їх, як би важко не було. Справжній козак організовує свій побут сам, а не чекає, що хтось це зробить за нього.

“Орієнтування”. Колись мій учень назвав козаків “дітьми природи”. Чому? Бо вони завжди жили в гармонії з природою. Всією душею та тілом відчували її. А ще чудово вміли орієнтуватися, як у полі, так і в лісі.

Конкурс завершується, але учні продовжують цікавитися тим, що їх захопило, вразило, змусило по-новому

поглянути на ту чи іншу подію. А це радує. Значить підростає покоління, яке понесе далі засади козацької педагогіки.

Наша гордість – це рій “Берегиня” Зорянського ЗЗСО (середня вікова група). П’яте місце серед 30 команд області – це є досягнення, але.... більш цінним є те, що учні хочуть далі продовжувати вивчати життя та подвиги славних козаків. А ройовий Лук’янов Максим у цьому році вступив до Луганського військового ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою.

Отже, козацька педагогіка – частина народної педагогічної думки.

Умови впровадження ідей козацької педагогіки в сучасну школу - це озброєння учнів системою знань про козацтво; використання традиційних і нетрадиційних форм роботи; збереження єдності урочної та позакласної роботи для систематизації народознавчих знань елементами національної культури, відмова від пасивно-споглядального прийняття, натомість орієнтація на активно-пізнавальне, дієво-творче засвоєння.

Часто Україну за кордоном знають як колиску козацтва. Тому справою честі для всіх учасників освітнього процесу є вивчення і продовження козацьких традицій, що відповідає національним інтересам. Робота в цьому напрямку є актуальною і перспективною.

Войтенко Олена,
*відмінник освіти України, вчитель-методист,
вчитель початкових класів вищої категорії
Лиманський ліцей №4 Лиманської міської ради
Донецької області*

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В НУШ

Сьогодні “освіта спрямована на утвердження української політичної нації та розвиток громадського суспільства: тобто освітня система має виховувати повагу до української мови та культури, формувати громадянську відповідальність та свідомість, доброчесність, доброту та емпатію до оточення, повагу до гідності кожної людини, спадку української історії”. [2]

Виховання по-старому не зможе вписатися в оновлений освітній простір для дітей нового покоління. Воно не гармонізуватиме з інтегрованими уроками та проектною діяльністю. Згідно з концепцією «Нова українська школа» “наскрізний процес виховання передбачає перехід від окремих заходів із моралі до втілення виховного процесу під час урочної діяльності.” [4] Тобто, виховний вплив на особистість дитини має відбуватись через кожен навчальну дисципліну. Зрозуміло, що окремі предмети мають різний потенціал для здійснення виховного впливу. Але в цьому аспекті на перший план виступає саме професіоналізм учителя-предметника. Правильно підготовлені завдання та правильна подача навчального матеріалу дозволяють активізувати виховний вплив.

Якщо ми говоримо про усвідомлення учнівською молоддю української державності, то одразу, як приклад, можна навести уроки з курсу “Я досліджую світ”. Цей інтегрований курс об'єднує 3 галузі: природничу, громадянську та історичну, соціальну та здоров'язбережувальну. Метою курсу ЯДС є формування в учнів цілісної картини світу під час опанування соціального досвіду, в тому числі любові до рідної

Батьківщини. Як зразок, теми: “Україна – частина Європейської спільноти”, “Українські символи: державні та народні”, “Мандруємо Україною”, “Історія рідного краю” тощо. Досвідчені педагоги на уроках курсу “Я досліджую світ” долучають і зміст інших галузей: «Технологічної», «Мистецької», «Математичної», «Мовно-літературної». При цьому учням пропонуються обрати на власний розсуд завдання для самостійного опрацювання. Наприклад, при вивченні теми “Чому не можна зайти за обрій?” (4 клас, розділ “Людина і планета Земля”) учням пропонується намалювати або місто, в якому вони проживають, де за будинками не видно обрій, або краєвид рідної місцевості, де горизонт – уявна лінія, ніби зливається з небом. Тобто, намалювати степовий ландшафт Донеччини – природу рідного краю. А в ситуації, коли діти разом з батьками евакуювалися з рідної домівки, пригадування, правильно проведена вчителем бесіда про малу батьківщину надихає учнів на творчість, налаштовує на бажання в майбутньому відновити рідні серцю місця, які зараз, на жаль, понівечені війною. При цьому відбувається й утвердження громадянської позиції здобувачів освіти.

“З-поміж предметів початкового шкільного курсу українській мові належить вирішальна роль у навчанні, вихованні та розвитку.”[1] Важливим завданням вчителів початкових класів є “формування в дітей відповідального ставлення до української мови, усвідомлення її виняткової значущості в житті та діяльності кожної людини.” [1] Крім спеціальних знань, які поповнюються, вдосконалюються та розвиваються на уроках української мови, відбувається реалізація важливих виховних завдань. “Утвердження поваги до державної мови, піднесення її престижу серед громадян є важливим аспектом формування й розвитку особистості та основою національно-патріотичного виховання.”[5] Відомий український письменник ХІХ ст. Панас Мирний писав: “Найбільше і найдорожче добро кожного народу – це його мова, ота жива схованка людського духу, його багата скарбниця, в яку народ складає і своє давнє

життя, і свої сподівання, роздум, досвід”. Тому саме на уроках української мови та читання відбувається розвиток таких моральних цінностей, як патріотизм, любов до Батьківщини, вірність рідному краю тощо. На допомогу вчителям цьому підпорядковані і тексти віршів та оповідань, і мовні вправи в підручниках.

Складнішим є добір матеріалів щодо виховання усвідомлення державності учнів з предметів математичного циклу. Але відповідні завдання вчителям можна знайти в інтернет мережі або придумати самім. Як-от таку задачу: Прапор нашої країни складається з двох кольорів. Пригадай, з яких? Знайди загальну площу прапора, який на уроці дизайну зробив першокласник, якщо відомо, що довжина синього прямокутника дорівнює 5 см, його ширина – 3 см, а довжина та ширина жовтого прямокутника мають такі ж самі дані. Під час роботи над задачею діти знов повторюють і назву нашої країни, і з яких кольорів складається український прапор, і що вони означають – це інтеграція знань з курсу “Я досліджую світ”. А ще відбувається повторення з мовно-літературної галузі: деякі відомості про займенники (значення займенника такі), добір та заміна слова синонімами (в даній задачі: такі ж – довжина жовтого прямокутника, як і синього, дорівнює 5 см, його ширина – 3 см). А потім виконують конкретне математичне завдання. При цьому, можна заохотити дітей вдома самостійно зробити прапорець з кольорового паперу або з пластиліну і прикрасити ним своє робоче місце. Тобто, залучання дітей до практичної роботи чи то з дизайну, чи то з мистецької діяльності теж може бути спрямоване на розвиток національного усвідомлення. Завдання ж вчителя – створити умови для утвердження атмосфери творчості, допомогти учневі знайти себе в житті як громадянина своєї країни.

Слід нагадати, що, починаючи з карантину, запровадженого з приводу поширення загрози захворювання коронавірусом, а тим більше у важке сьогодення під час війни, з метою забезпечення неперервності освітнього процесу не лише

у форматі організації та проведення навчальних занять, а й вдосконалення і розширення виховного простору дітей закладам освіти рекомендовано проводити не тільки заняття в режимі дистанційної підтримки, а й виховні заходи. Адже вони дають можливість дітям відволіктись від тривожних думок, знайшовши заняття собі до душі, зробити щось корисне, відчутти свою потрібність. Для дієвої організації освітнього процесу в умовах дистанційної роботи закладам освіти варто використовувати свої офіційні сайти, створивши окремі розділи, наприклад: «Цікаві зустрічі в режимі OnLine», «Корисні посилання», «Віртуальні екскурсії» тощо. Вони покликані залучати дітей до розвитку творчості, виховання відповідального ставлення до природи тощо.

Але не треба забувати, що Нова українська школа має на меті найбільш максимально індивідуалізувати роботу з учнями. Тобто, вони мають виконувати творчі завдання, проводити дослідницьку роботу і таке інше. У зв'язку з цим слід звернути увагу на індивідуальну участь дітей в конкурсах, що проводить НЕНЦ та його структурні підрозділи по областях. Ці структури позашкільної освіти живуть та працюють, створюючи фундамент задля екологічно усвідомленого майбутнього юних українців. Саме готуючись до такого виду позакласної роботи, як конкурси, теж відбувається, як зазначено в Державному стандарті, «всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізичних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості» [3]. Протягом навчального року проводиться багато конкурсів та акцій, спрямованих на усвідомлення дітьми своєї приналежності нашій українській нації. «Замість ялинки – Новорічний букет», «Збережемо первоцвіти», «Моя країна – Україна», «В об'єктиві натураліста», «Природа і творчість» та багато інших допомагають побачити та власноруч зафіксувати красу рідної природи, неповторність її пейзажів. Значить, виховують і відчуття краси,

і спостережливість, любов до рідного краю. А це – один з кроків до усвідомлення своєї ідентичності.

Та найбільший ефект даного усвідомлення мають діти, які проводять дослідження з народознавства та краєзнавства, готуючись на обласний конкурс “Біологічні дослідження та винахідництво” або Всеукраїнський конкурс “Юний дослідник”. Підготовка до зазначених конкурсів та до предметних олімпіад розвивають і допитливість, і вміння критично мислити, тобто, вміння аналізувати, порівнювати, оцінювати інформацію із будь-яких джерел, бачити проблеми, вміння ставити запитання, висувати гіпотези, робити свідомий вибір, приймати рішення та обґрунтовувати його – все те, до чого прагне Нова українська школа – школа творчості та успіху.

Тому вчителі-предметники, класні керівники допомагають здобувачам освіти почати роботу над новим, ще непізнаним, тим, що в майбутньому підтвердить, що українці – самобутня нація.

На сьогодні головне завдання всіх педагогів у співдружності з батьками створити умови для утвердження атмосфери творчості, допомогти кожному учню, кожній учениці знайти себе в житті, усвідомивши свою національну ідентичність, за для майбутнього нашої країни.

Список використаних джерел

1. Вашуленко М.С. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу ”Українська мова” у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу: навч. метод. посіб./ М.С. Вашуленко. - К.: Видавничий дім “Освіта”, 2019. - 192с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://lib.imzo.gov.ua/wa-data/public/site/books2/navchalno-metodychny-posibnyky/dlya-pedpraytsivnykiv/Ukr_Mov +movlennia_Vashulenko_2019.pdf (дата звернення 19.10.2023). - Назва з екрана.

2. Візія майбутнього освіти та науки України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=315752114123382&set=pcb.315753697456557> (дата звернення 19.10.2023). - Назва з екрана.

3. Державний стандарт початкової освіти. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення 19.10.2023). - Назва з екрана.

4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення 19.10.2023). - Назва з екрана.

5. Стратегія національно-патріотичного виховання. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text> (дата звернення 19.10.2023). - Назва з екрана.

Горбань О.М.,
тренер-інструктор ЗОФ КБМ «СПАС»,
учасник Театру козацького бою

БОЙОВА КУЛЬТУРА В РАМКАХ РОБОТИ ТЕАТРУ КОЗАЦЬКОГО БОЮ “ЗАПОРОЗЬКИЙ СПАС”

Бойова культура українського козацтва є складним соціокультурним феноменом, що сформувався в умовах прикордонного способу життя, постійної військової загрози та необхідності самоорганізації. Вона поєднує фізичну підготовку, володіння зброєю, духовні практики. У сучасному суспільстві актуалізується проблема збереження та трансляції цієї спадщини, що зумовлює появу інституцій, спрямованих на реконструкцію та популяризацію традиційних бойових мистецтв. Однією з таких інституцій є Театр козацького бою «Запорозький Спас», діяльність якого має не лише мистецький характер.

Метою даних тез є аналіз бойової культури в контексті діяльності Театру козацького бою «Запорозький Спас», визначення її структурних компонентів, функцій та значення в сучасному культурному просторі.

1. Теоретичні засади поняття бойової культури

У науковій літературі бойова культура розглядається як інтегративна система, що охоплює матеріальні та нематеріальні аспекти військової діяльності. До її структури належать:

- техніко-тактичні навички (володіння холодною та вогнепальною зброєю);
- фізична підготовка (сила, витривалість, координація);
- психофізіологічна стійкість (контроль емоцій, реакція на стрес);
- етичні норми (честь, гідність, побратимство);
- символічні елементи (ритуали, традиції, атрибутика).

Бойова культура виконує низку функцій: захисну, виховну, ідентифікаційну та комунікативну. Вона виступає важливим чинником формування національної самосвідомості та історичної пам'яті.

2. Історико-культурні витоки «Запорозького Спасу»

Система Театру частково базується на реконструкції бойових практик запорозьких козаків XVI–XVIII століть. Історичні джерела свідчать про високий рівень військової підготовки козаків, їхню мобільність, універсальність та здатність до імпровізації у бою.

Основні компоненти системи:

- рукопашний бій із використанням ударної та кидкової техніки;
- фехтування шаблею, робота зі списом та іншими видами холодної зброї;
- акробатичні елементи, що підвищують маневреність;
- дихальні практики та вправи на концентрацію уваги.

Окрім технічного аспекту, «Запорозький Спас» містить світоглядну складову, що передбачає гармонійний розвиток особистості, поєднання фізичного та духовного напрямків.

3. Театр козацького бою як форма культурної репрезентації

Театр козацького бою «Запорозький Спас» є унікальною формою синтезу мистецтва та бойових практик. Його діяльність спрямована на відтворення історичних подій, популяризацію козацьких традицій та формування інтересу до національної культури.

Основні напрями діяльності театру:

- постановка сценічних боїв із використанням історично достовірних технік;
- участь у фестивалях, культурних заходах та історичних реконструкціях;
- проведення навчально-тренувальних занять і майстеркласів;
- співпраця з освітніми установами.

Театралізація бойових практик дозволяє адаптувати складні техніки для широкої аудиторії, зберігаючи при цьому їхню автентичність.

4. Виховний та освітній потенціал

Діяльність театру має значний виховний потенціал. Учасники не лише опановують бойові техніки, але й засвоюють систему цінностей, характерну для козацької традиції.

Серед ключових виховних аспектів:

- формування дисципліни та самоконтролю;
- розвиток відповідальності та лідерських якостей;
- виховання патріотизму та поваги до історичної спадщини;
- розвиток колективізму та побратимства.

Освітній компонент проявляється у вивченні історії, етнографії, традицій та символіки козацтва.

5. Соціокультурне значення у сучасності

У сучасному глобалізованому світі зростає потреба у збереженні культурної ідентичності. Бойова культура, представлена через діяльність театру «Запорозький Спас», виконує важливі соціокультурні функції:

- сприяє популяризації національної спадщини;
- формує позитивний імідж української культури на міжнародному рівні;
- залучає молодь до активного способу життя;
- інтегрує традиційні практики у сучасний культурний контекст.

Таким чином, театр виступає не лише як мистецька структура, але й як соціальний інститут, що забезпечує передачу культурних цінностей.

Висновки

Бойова культура в рамках діяльності Театру козацького бою «Запорозький Спас» є багатовимірним явищем, що поєднує історичні традиції, фізичну підготовку, духовні практики та мистецьку репрезентацію. Вона відіграє важливу роль у збереженні національної спадщини, вихованні молоді та формуванні культурної ідентичності. Дослідження та популяризація таких форм культурної діяльності є актуальним напрямом сучасної гуманітарної науки.

Список використаних джерел

1. Яворницький Д. І. *Історія запорозьких козаків*. – Київ: Наукова думка, 1990. – Т. 1. – 560 с.
2. Грушевський М. С. *Історія України-Руси*. – Львів: Світ, 1995. – Т. 5. – 480 с.
3. Субтельний О. *Україна: Історія*. – Київ: Либідь, 2001. – 736 с.
4. Плохій С. М. *Брама Європи: Історія України від скифських воєн до незалежності*. – Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2016. – 496 с.
5. Крип'якевич І. П. *Історія українського війська*. – Львів: Світ, 1992. – 712 с.
6. Конох А.П., Притула О.Л. *Козацька педагогіка як основа національно-патріотичного виховання молоді*. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2021. 30-72 с.

Губіна Оксана Олександрівна,
*директор комунального закладу «Запорізький обласний
академічний ліцей «Козацький» Запорізької обласної ради,
вчитель-методист вищої категорії*

ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ ЯК СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

В Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України наголошується, що у період війни, яку російська федерація розв'язала і веде проти України, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді. Наголошується на необхідності пошуку нових підходів до виховання патріотизму як базової якості особистості, міцним підґрунтям якого виступають культура, історія, багатовікові традиції українського народу.

Тому особливої актуальності набувають проблеми відродження кращих здобутків національного виховання, в тому числі козацької педагогіки що становить скарбницю ідей, які мають бути проаналізовані з точки зору можливості їх використання для виховання молоді в сучасних умовах. Впровадження й примноження козацько-лицарських традицій має сприяти нарощенню зусиль державотворчого спрямування, усвідомленню національної ідентичності, піднесенню духовності як кожної особистості зокрема, так і всього народу, суспільства в цілому.

Саме тому існує нагальна потреба відродження й популяризації традицій козацького виховання в умовах змін в освіті та суспільних викликів. Козацьке виховання – це «...історично сформована система духовних багатств лицарської верстви рідного народу, яка виробила і в своєму способі життя відобразила найвищі цінності його національної душі,

характеру, світогляду та ідеології... Це поняття розкриває людину-українця як активного діяча історії свого народу, господаря рідної землі і держави, володаря, охоронця і примножувача національних матеріальних і духовних багатств».

Козацьке виховання, є невід'ємною складовою народної педагогіки в її вершинному вияві, що формує в юних поколіннях українців синівську вірність рідній землі, Батьківщині, народу, виховує в них незламну силу духу, стійку волю й високу козацьку мораль, лицарські якості.

Термін «козацька педагогіка» охоплює зміст, ідейну спрямованість, національні виховні традиції українського народу.

Головна мета козацького виховання – формування козака-лицаря, мужнього громадянина, захисника рідної землі з яскраво вираженою українською національною свідомістю і самосвідомістю, діяльнісним патріотизмом і високим рівнем духовності.

Основними завданнями козацького виховання:

- формування в юного покоління українського козацького характеру, світогляду, ідеалів та інших національних і загальнолюдських духовних цінностей;

- формування високих лицарських якостей, патріотизму, інших моральних чеснот, гуманізму, почуття милосердя;

- підготовка фізично загартованих воїнів-захисників рідного народу від чужоземного поневолення, ворожої агресії;

- виховання непримиренності до всього лихого, ворожого гуманній сутності людини, розвиток уміння боротися з такими явищами і долати їх;

- формування готовності до альтруїзму, надання пріоритетності громадським обов'язкам, інтересам української нації, Батьківщини;

- виховання громадян, які б розвивали культуру, економіку та інші сфери життєдіяльності народу на світовому рівні тощо.

Отже, вивчення та дослідження козацької системи виховання сприяє активізації сучасного освітнього процесу, підвищенню духовності та патріотизму дітей і молоді.

Запорізький обласний ліцей «Козацький» – молодий сучасний освітній заклад, що надає якісні освітні послуги дітям та обдарованій молоді; сприяє всебічному розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх здібностей, формує цінності та компетентності, необхідні для успішної самореалізації конкурентоспроможної особистості у житті; є осередком збереження та примноження шкільних традицій, заснованих на національних і патріотичних засадах та плекає свідомого громадянина-патріота.

Символічно, що освітній заклад має саме таку назву, адже Запоріжжя – колыска звичаїв і традицій козаків. Зважаючи на статус і місце розташування освітнього закладу та з метою формування у молоді патріотичних почуттів, глибокої духовності, світогляду громадянина України педагоги практично втілюють козацько-лицарського виховання в освітній процес.

Педагоги закладу працювали над реалізацією науково-методичної теми «Виховання патріотизму та національної свідомості здобувачів освіти шляхом впровадження елементів козацької педагогіки». У сучасному розумінні патріотизм – це громадянсько-патріотичне виховання молоді, розуміння того, що в нашому освітньому закладі, в нашому місті, в нашій країні усе залежить від кожного з нас.

Основні напрямки нашої роботи:

1. Діяльність козацької дитячо-юнацької організації «КШ»

2. Духовно-моральний напрям національно-патріотичного виховання:

- відродження і популяризація українських народних звичаїв і традицій;

- розвиток волонтерського руху;

- впровадження оздоровчої системи «Дев'ять сил» Олександра Притули.

3. Військово-патріотичний напрям:

- Спас – у кожному з нас;
- «Джура» як базова основа для організації комплексної системи військово-патріотичного виховання

4. Екологічний напрям національно-патріотичного виховання:

- впровадження проєкту «Екостежина «Козацька валеологія»;

- проведення толок.

Результативність впровадження козацької педагогіки

Хочу зазначити, що козацька педагогіка – суто українське унікальне явище, яке надихає творчих педагогів Запорізької школи-інтернату «Козацький ліцей» на використання кращих здобутків козацько-лицарського виховання у своїй практичній діяльності.

– По-перше, сприяємо розвитку компетентної особистості, вихованню свідомого громадянина України, патріота з козацьким характером, світоглядом, ідеалами й іншими національними та загальнолюдськими духовними цінностями, набуттю необхідного соціального досвіду через залучення здобувачів освіти до самоврядування.

– По-друге, формуємо високі лицарські якості, глибокий український патріотизм, інші моральні чесноти, гуманізм, почуття милосердя, виховуємо здатність до альтруїзму шляхом залучення молоді до волонтерської діяльності.

– По-третє, відроджуючи та популяризуючи національні звичаї, обряди і традиції, виховуємо любов до самобутньої української історії, культури та фольклору; сприяємо усвідомленню підростаючого покоління своєї національної ідентичності, плекаємо в кожній особистості гідність і гордість, національну свідомість і самосвідомість.

– По-четверте, готуємо фізично та морально загартовану молодь, залучаючи до занять у гуртках козацького бойового рукопашу «Спас» та козацько-лицарського виховання «Джура».

Спільними зусиллями здобувачів освіти, педагогічного колективу, батьківської громадськості займаємося відродженням і розвитком козацького виховання як дорогоцінного спадку, що сприяє засвоєнню матеріальної і духовної культури нації, формуванню національної свідомості і досягненню духовної єдності поколінь.

Досвід впровадження козацької педагогіки як складової національно-патріотичного виховання в освітній процес репрезентуємо на обласних, Всеукраїнських та Міжнародних заходах: форумах, круглих столах, конференціях тощо.

Губіна Оксана,
директор,

Котова Тетяна,
заступник директора,

Філоненко Юлія,
педагог-організатор комунального закладу
«Запорізька спеціалізована школа-інтернат
II-III ступенів «Козацький ліцей»
Запорізької обласної ради

КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА І СУЧАСНА ПЕДАГОГІЧНА НАУКА

У Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України (2022) наголошується, що у період війни, яку російська федерація розв'язала і веде проти України, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді. Наголошується на необхідності пошуку нових підходів до виховання патріотизму як базової якості особистості, міцним підґрунтям якого виступають культура, історія, багатовікові традиції українського народу [3].

Тому особливої актуальності набувають проблеми відродження кращих здобутків національного виховання, в тому числі козацької педагогіки що становить скарбницю ідей, які мають бути проаналізовані з точки зору можливості їх використання для виховання молоді в сучасних умовах.

Саме тому існує нагальна потреба відродження й популяризації традицій козацького виховання в умовах змін в освіті та суспільних викликів. Козацьке виховання – це «...історично сформована система духовних багатств лицарської верстви рідного народу, яка виробила і в своєму способі життя

відобразила найвищі цінності його національної душі, характеру, світогляду та ідеології. Це поняття розкриває людину-українця як активного діяча історії свого народу, господаря рідної землі і держави, володаря, охоронця і примножувача національних матеріальних і духовних багатств» [2, с.41].

Виникнення й розвиток козацької педагогіки були підготовлені всією еволюцією життя українського народу. Вона ввібрала в себе ідейно-моральні, емоційно-естетичні, психолого-педагогічні надбання наших пращурів [3].

Головна мета козацького виховання – формування козака-лицаря, мужнього громадянина, захисника рідної землі з яскраво вираженою українською національною свідомістю і самосвідомістю, діяльнісним патріотизмом і високим рівнем духовності.

Впровадження козацької педагогіки в систему національно-патріотичного виховання ліцеїстів сприяє формуванню в юного покоління українського козацького характеру, світогляду, ідеалів та інших національних і загальнолюдських духовних цінностей; високих лицарських якостей, патріотизму, інших моральних чеснот, гуманізму, почуття милосердя; підготовці фізично загартованих воїнів-захисників рідного народу від чужоземного поневолення, ворожої агресії; вихованню непримиренності до всього лихого, ворожого гуманній сутності людини, розвиток уміння боротися з такими явищами і долати їх; формуванню готовності до альтруїзму, надання пріоритетності громадським обов'язкам, інтересам української нації, Батьківщини; вихованню громадян, які б розвивали культуру, економіку та інші сфери життєдіяльності народу на світовому рівні тощо [1].

Новизна представленого досвіду полягає в практичній реалізації основних напрямів Концепції національно-патріотичного виховання: громадянсько-патріотичного, духовно-морального, військово-патріотичного та екологічного виховання на засадах впровадження традицій козацької педагогіки в сучасному закладі освіти.

Козацький ліцей – сучасний освітній заклад, що надає якісні освітні послуги дітям та обдарованій молоді; сприяє всебічному розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх здібностей, формує цінності та компетентності, необхідні для успішної самореалізації конкурентоспроможної особистості в житті; є осередком збереження та примноження шкільних традицій, заснованих на національних і патріотичних засадах та плекає свідомого громадянина-патріота. Зважаючи на новий статус і місце розташування школи-інтернату та з метою формування в молоді патріотичних почуттів, глибокої духовності, світогляду громадянина України, педагоги розпочали практичне втілення в освітній процес козацько-лицарського виховання (складники: громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне, екологічне [3]).

Яскравим прикладом реалізації громадянсько-патріотичного виховання засобами козацької педагогіки стала діяльність самоврядування здобувачів освіти – робота козацької дитячо-юнацької організації «Коло ініціативних шукачів» («КІШ»), що побудована на основі козацьких принципів та елементів. Очолює КІШ отаман (голова) і писар (заступник), що здійснюють загальне керівництво Великою козацькою радою, представниками якої є лідери – старшини.

Духовно-моральний напрям національно-патріотичного виховання поєднав відродження і популяризацію козацьких, українських народних звичаїв і традицій, упровадження унікальної оздоровчої системи «Дев'ять сил» Олександра Припути, волонтерський рух.

Залученню дітей до джерел української історії, культури, осмисленню себе як частини великого народу, патріотичному вихованню сприяло проведення тематичних заходів, як-от: фестиваль «Козацька Покрова», автентичний захід «День Семена по-козацьки», проєкт «Спадщина предків», театралізоване дійство «Андріївські вечорниці», колоритні музично-театралізовані вистави «Колядки і щедрівки – пісні радості зими», «Зимові святки».

Упровадження унікальної оздоровчої системи «Дев'ять сил» Олександра Притули, президента ВГО «Всеукраїнська федерація «Спас», стало доброю традицією в Козацькому ліцеї. Означена система (організація ранкових руханок) заснована на традиціях підтримки здоров'я козацьких характерників, сприяє зміцненню здоров'я і покращує самопочуття.

Розвиток волонтерського руху в Козацькому ліцеї розпочався із 2014 року на підтримку наших захисників і захисниць. Педагогічний колектив і батьківська громадськість, здобувачі освіти активно займаються волонтерством. Ця активність зросла з перших днів повномасштабного вторгнення російських окупантів в Україну.

Для упровадження військово-патріотичного напрямку особливої важливості набувають бойове мистецтво Спас та Всеукраїнська дитячо-юнацька військово-патріотична гра «Сокіл» («Джура»).

В освітньому закладі – Спас – у кожному з нас, адже це не тільки бойове мистецтво, а й ціла філософія і культура нашого народу. У закладі активно діє гурток козацького бойового рукопашу, на заняттях якого діти не лише вчилися основам мистецтва козацького бою, а й ознайомилися із козацькими звичаями, вивчали спасівські перекази, характерні казки, козацькі пісні тощо.

Всеукраїнська дитячо-юнацька військово-патріотична гра «Сокіл» («Джура») є одним із напрямів реалізації Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України. У закладі «Джура» стала базовою основою для організації комплексної системи військово-патріотичного виховання. На базі Козацького ліцею працює гурток козацько-лицарського виховання «Джура». Програма гуртка ефективно сприяла використанню елементів козацької педагогіки, досвіду наших предків із виховання підростаючого покоління, виконання законів кодексу «лицарської честі».

У Козацькому ліцеї здійснювалося національно-патріотичне виховання за екологічним напрямом, зокрема під час

проектної діяльності. Так, з кінця квітня 2018 року розпочато впровадження унікального проекту «Екостежина «Козацька валеологія». Одним із шляхів для популяризації та відродження козацької валеології стали практично-пізнавальні екскурсії екостежиною.

Козацька педагогіка як суто українське унікальне явище надихнула творчих педагогів Козацького ліцею на використання кращих здобутків козацько-лицарського виховання у практичній діяльності. Постійне вивчення й аналізування ефективності запровадження козацько-лицарського виховання дозволили констатувати позитивну динаміку в розвитку важливих лицарських якостей здобувачів освіти, тобто глибокого українського патріотизму, інших моральних чеснот, гуманізму, почуття милосердя, здатності до альтруїзму (залучення до волонтерської діяльності).

Список використаних джерел

1. Гаврилюк В. Ю. Козацьке виховання та засоби його актуалізації в умовах освітніх змін і суспільних викликів. Народна освіта. Електронне фахове видання. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5455

2. Кузь В. Г. Українська козацька педагогіка і духовність / В. Г. Кузь, Ю. Д. Руденко, О. Т. Губко. Умань, 1995. 220 с.

3. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України : наказ Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 р. № 527. URL: <https://nus.org.ua/news/mon-zatverdylonovukontseptsiyu-patriotychnogo-vyhovannya/>

Губорєв О. М.,
тренер школи українського бойового мистецтва
«Спас - Штурм»,
керівник гуртка Комунального закладу освіти
«Центр «Штурм» Дніпровської міської ради,
місто Дніпро, Україна

Салко А.С.,
адміністратор підрозділу «Штурм-Сокіл»
Комунального закладу освіти «Центр «Штурм»
Дніпровської міської ради, місто Дніпро, Україна

ВИКОРИСТАННЯ АНІМАЦІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ БОЙОВОГО МИСТЕЦТВА «СПАС» ЯК ІНСТРУМЕНТУ ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ДІТЕЙ

Анотація. У статті аналізується педагогічний потенціал анімаційного контенту як інструмента формування національної ідентичності у дітей. Зосереджено увагу на теоретичних аспектах використання мультфільмів у процесі національно-патріотичного виховання.

Актуальність теми. У сучасних умовах розвитку українського суспільства особливого значення набуває формування національної ідентичності дітей та молоді. Вплив інформаційного простору, зокрема медіаконтенту, є визначальним фактором у становленні світогляду дитини. Саме тому українська анімація виступає важливим засобом виховання, що сприяє формуванню цінностей, культурної приналежності та патріотичної свідомості.

Метою роботи є визначення ролі української анімації у формуванні національної ідентичності дітей та обґрунтування її ефективності у поєднанні з практикою українського бойового мистецтва Спас.

Виклад основного матеріалу. Козацька педагогіка, яка ґрунтується на козацько-лицарських виховних традиціях із

акцентом на духовність, фізичне гартування, саморозвиток [1], лежить в основі виховного процесу в гуртку «Національного рукопашу «Спас» Комунального закладу освіти «Центр «Штурм» Дніпровської міської ради.

У сучасних умовах розвитку суспільства важливим чинником формування свідомості здобувачів освіти є вплив інформаційного простору, зокрема медіаконтенту. Активне впровадження цифрових технологій у повсякденне життя зумовлює зміну підходів до навчання і виховання. Серед різноманітних засобів педагогічного впливу особливе місце займає українська анімація, яка виступає ефективним інструментом формування національної ідентичності, культурної приналежності та патріотичної свідомості.

Сучасні здобувачі освіти значну частину часу проводять у цифровому середовищі, споживаючи велику кількість візуального контенту. У зв'язку з цим виникає необхідність адаптації освітнього процесу до нових умов, використовуючи зрозумілі та привабливі для дітей форми подачі інформації. Одним із таких засобів є анімація, яка поєднує в собі візуальні, емоційні та змістові компоненти навчання.

Українська анімація має потужний виховний потенціал. Через образи героїв, сюжетні лінії та символіку вона формує у здобувачів освіти уявлення про історію, традиції та моральні цінності українського народу. Візуальний формат подачі інформації є найбільш доступним і зрозумілим для дітей, що значно підсилює його вплив на формування світогляду.

Важливим аспектом використання анімації є її здатність створювати емоційний зв'язок із навчальним матеріалом. Переглядаючи мультфільми, здобувачі освіти співпереживають героям, аналізують їхні вчинки, формують власні уявлення про добро і зло, справедливість, честь і гідність. Це сприяє розвитку емоційного інтелекту та формуванню моральних якостей особистості.

Одним із найбільш ефективних методів використання анімації в освітньому процесі є спільний перегляд із

подальшим обговоренням. У такому форматі педагог спрямовує увагу здобувачів освіти на ключові моменти сюжету, допомагає аналізувати поведінку персонажів, формувати висновки та застосовувати отримані знання у реальному житті. Такий підхід сприяє глибшому осмисленню матеріалу та розвитку критичного мислення.

З метою підвищення зацікавленості здобувачів освіти та створення сучасного освітнього середовища у нашому закладі було запроваджено анімаційний проєкт «Історії Козака Тура». Даний проєкт спрямований на поєднання освітнього процесу з елементами національно-патріотичного виховання.

Головний герой мультфільму — Козак Тур — виступає як носій традицій школи бойового мистецтва «Спас-Штурм» та провідник у світ української історії та культури. Через сюжетні лінії здобувачі освіти знайомляться з витоками українських бойових мистецтв, дізнаються про їх становлення як національного виду спорту, а також усвідомлюють значення духовних і фізичних якостей у формуванні особистості.

Особливістю даного проєкту є активне залучення здобувачів освіти до процесу створення анімаційного контенту. Гуртківці беруть участь у розробці ідей, створенні сюжетів, обговоренні сценаріїв. Важливу підтримку надають батьки, що сприяє зміцненню взаємодії між освітнім закладом і родиною. Серії щотижня, публікуються на сторінці школи в соціальній мережі Instagram. На сьогодні вже вийшло шість серій [2].

Створювали ми анімаційні матеріали, спираючись на інформацію, подану в посібнику з козацької педагогіки [3], який став настільною книгою тренерів школи «Спас-Штурм».

Під час створення мультфільму використовуються сучасні цифрові інструменти, зокрема програма InShot, Gemini, Eleven Labs які дозволяють створювати якісний відеоконтент, доступний для сприйняття здобувачами освіти. При цьому важливу роль відіграє методична основа, яка ґрунтується на принципах козацької педагогіки.

Козацька педагогіка, яка базується на козацько-лицарських традиціях із акцентом на духовність, фізичну гармонію та

саморозвиток, є фундаментом виховного процесу в гуртку «національного рукопашу «Спас» Комунального закладу освіти «Центр «Штурм» Дніпровської міської ради.

Використання анімації у навчальному процесі забезпечує ефективну візуалізацію складної інформації. Відомо, що візуальне подання матеріалу значно полегшує його сприйняття. Складні поняття стають більш зрозумілими завдяки використанню графіки, ілюстрацій та сюжетних образів.

Ефективність візуального навчання пояснюється кількома чинниками. По-перше, це швидкість сприйняття інформації: візуальні елементи дозволяють швидше структурувати складний матеріал. По-друге, це покращення запам'ятовування, оскільки інформація, подана у вигляді образів, краще зберігається у пам'яті. По-третє, візуалізація сприяє формуванню асоціативних зв'язків між новими та вже відомими знаннями [4].

Крім того, використання анімації значно підвищує мотивацію до навчання. Сучасні освітні засоби, зокрема мультфільми, освітні ігри та інтерактивні технології, викликають у здобувачів освіти інтерес до навчального процесу, сприяють тривалому утриманню уваги та підвищують рівень засвоєння матеріалу.

Поєднання перегляду української анімації із заняттями бойовим мистецтвом «СПАС» створює комплексний виховний ефект. У процесі тренувань здобувачі освіти розвивають фізичну силу, витривалість і дисципліну, а також формують повагу до історії, традицій і національної культури.

Заняття бойовим мистецтвом сприяють формуванню таких якостей, як мужність, відповідальність, самоконтроль і здатність до командної взаємодії. Хлопці та дівчата вчаться бути сильними, свідомими громадянами, які усвідомлюють свою національну приналежність.

Використання української анімації у виховному процесі дозволяє підсилити емоційне сприйняття національних цінностей, зробити їх ближчими та зрозумілішими для здобувачів

освіти. Таким чином формується цілісна система виховання, що поєднує духовний, культурний та фізичний розвиток особистості.

Висновки. Українська анімація є ефективним інструментом формування національної ідентичності дітей. У поєднанні з практикою українського бойового мистецтва «СПАС» вона сприяє вихованню свідомих, сильних та патріотично налаштованих особистостей. Такий підхід забезпечує гармонійний розвиток дитини та зміцнення національної свідомості.

Список використаних джерел

1. Притула О. Л., Шилов Ю. О. Світогляд в українському рукопаші «Спас»: навч. посіб. Запоріжжя : Акцент Інвест-трейд, 2013.

2. https://www.instagram.com/spas_shturm?igsh=aTN5MGh2OWl6dG41

3. Притула О.Л., Рябека О.Г., та ін. Козацький звичай Спас. Запоріжжя: Дніпровський металург, 2024. 259с.

4. Роль візуалізації у навчанні: чому інтерактивні матеріали запам'ятовуються краще?

5. <https://intboard.ua/pres-sluzhba/blog/rol-vizualizatsiyi-u-navchanni-chomu-interaktyvni-materialy-zapamyatovuyut%CA%B9sya-krashche/>

Денисюк Мирослава Миколаївна,
*магістрантка ОПП «Педагогіка вищої школи»
педагогічного факультету
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова*

ВНЕСОК КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ У ВИМІР СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗВО

Україна, з її багатомілітиною історією та національною культурою, має унікальну спадщину, яка допомагає сформувати сучасну систему освіти. Однією з ключових складових цієї спадщини є козацька педагогіка, яка, хоч і зародилася в давнину, залишається актуальною й сьогодні, вносячи свій внесок у вимір сучасного освітнього процесу у закладах вищої освіти.

Козацька педагогіка базується на цінностях дисципліни, самодисципліни, відданості нації, вірності обов'язку та високих стандартах моралі. Вона сприяла формуванню цілісної особистості, здатної до саморозвитку та самовдосконалення. Козацька школа надавала великий акцент на фізичне виховання, військову підготовку, а також на формуванні моральних якостей.

Цінність козацької педагогіки полягає в тому, що вона виховувала не лише сильних фізично, але й морально міцних особистостей, здатних приймати відповідальність за свої вчинки перед суспільством. Зокрема, козацькі вихованці отримували навички лідерства, вміння працювати в команді та приймати рішення в умовах стресу.

Деякі аспекти козацької педагогіки розкрито у працях дослідників, зокрема Н.Макогончук [1], Л.Корж-Усенко [2], Ю.Овод [3] та ін.

Сьогоднішні заклади вищої освіти можуть взяти на озброєння ці цінності та методи козацької педагогіки,

адаптувавши їх до потреб сучасного суспільства. Особливу увагу слід звернути на такі аспекти:

- виховання громадянської відповідальності, де заклади вищої освіти можуть активно працювати над формуванням в студентів почуття громадянської відповідальності та патріотизму. Це може бути здійснено через включення в навчальний процес курсів з історії України, патріотичних заходів та волонтерської діяльності;

- розвиток лідерських якостей, де заохочення студентів брати на себе лідерську роль у навчальних та позанавчальних ініціативах, створення умов для розвитку їхніх організаторських здібностей та здатності працювати в команді;

- фізичне виховання на основі стимулювання студентів до занять спортом, проведення спортивних заходів та змагань, організація фізкультурних гуртків;

- виховання моральних цінностей, де відбуватиметься проведення навчальних заходів з морально-етичних питань, обговорення актуальних соціальних проблем, розвиток емпатії та толерантності.

Козацька педагогіка залишається актуальною в сучасному освітньому процесі у закладах вищої освіти. Її цінності та методи можуть бути успішно адаптовані для формування випускників, які не лише мають високий рівень професійної підготовки, а й є морально стійкими громадянами з високими цілями та цінностями.

Звіритися з минулим завжди корисно, особливо коли йдеться про таку багату культурну спадщину, як українська козацька традиція. Аналізуючи внесок козацької педагогіки у сучасний освітній процес у закладах вищої освіти, ми бачимо, що цінності та методи, що виникали в давнину, мають надзвичайну актуальність й сьогодні.

Висновок полягає в тому, що ідеї козацької педагогіки можуть стати важливим підґрунтям для формування не лише професійно компетентних фахівців, але й морально зрілих громадян, які спроможні приймати відповідальні рішення та

вносити свій внесок у розвиток суспільства. Інтеграція козацьких цінностей у сучасну освіту є важливим кроком у збереженні та розвитку української національної ідентичності, а також у формуванні нового покоління громадян, які зможуть стати справжніми лідерами з міцними моральними принципами.

Список використаних джерел

1. Макогончук Н.В. Витоки та специфіка козацької педагогіки. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*, (3). 2014.

2. Корж-Усенко Л.В. Козацька педагогіка: досвід, реалії, перспективи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, (4), 2014. С. 237-245.

3. Овод Ю. Козацька педагогіка про формування інтелекту, тіловиховання та духовності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*, (31), 2014. С. 115-117.

Дубова М.О.,
учениця 8 класу, кошова отаманша
комунального закладу
«Запорізький обласний академічний ліцею «Козацький»
Запорізької обласної ради
м. Запоріжжя, Україна

УЧНІВСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЛІЦЕЮ «КОЗАЦЬКИЙ» ЯК СУЧАСНА ФОРМА РОЗВИТКУ ЛІДЕРСТВА ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ

Учнівське самоврядування ліцею «Козацький» є важливою складовою виховної системи навчального закладу, яка спрямована на формування активної, відповідальної та свідомої молоді. У сучасному освітньому просторі самоврядування виступає не лише організаційною структурою, а й особливим середовищем, у якому учні мають можливість реалізувати власні ініціативи, впливати на життя школи та брати участь у прийнятті важливих рішень. Особливістю самоврядування ліцею є його поєднання із козацькими традиціями, що надає цій системі національного змісту та виховної глибини.

У Козацькому ліцеї самоврядування функціонує за принципом демократичного управління, де кожен учень може бути почутим і долученим до спільної справи. На відміну від звичайної формальної організації, учнівське самоврядування у ліцеї є справжньою моделлю суспільства, у якій формується відповідальність за власні рішення, розвиваються комунікативні навички та здатність працювати в команді. Воно створює умови для того, щоб учні не лише навчалися, а й відчували себе повноцінними учасниками шкільного життя.

Структура самоврядування ліцею побудована відповідно до козацької традиції та передбачає розподіл обов'язків між окремими представниками:

Кошовий отаман – головна посада; він координує роботу всієї команди, представляє інтереси учнів та організовує спільну діяльність.

Писар – відповідає за ведення документації, підготовку інформаційних матеріалів і збереження важливих рішень самоврядування.

Осавул – допомагає в організаційних питаннях, стежить за порядком та підтриманням дисципліни серед учнів.

Хорунжий – відповідає за патріотичний напрям роботи та збереження символіки ліцею.

Бунчужний – бере участь в організації урочистих заходів та шкільних подій.

Скарбничий – контролює питання, пов'язані з матеріальним забезпеченням окремих ініціатив.

Товмач – сприяє комунікації між учнями різних класів.

Шафар – допомагає в організації внутрішнього життя ліцею.

Такий розподіл посад дозволяє кожному учаснику самоврядування відчути особисту відповідальність за певну сферу роботи. Сучасна структура також розширюється відповідно до потреб часу: у команді ліцею з'явилися посади маркетолога, фотографа та монтажера. Їхня діяльність спрямована на висвітлення шкільного життя, створення інформаційного простору ліцею та популяризацію учнівських ініціатив. Завдяки цьому самоврядування стає ближчим до сучасної молоді, а діяльність учнів набуває творчого та медійного характеру.

Особливе значення в розвитку самоврядування мав період відкриття «підземної школи» у протирадіаційному укритті. Саме після відновлення освітнього процесу в безпечному просторі шкільне життя почало поступово відроджуватися. У цей період знову розпочали роботу Велике та Мале кола самоврядування, які існували ще до початку повномасштабної війни. Відновлення цих структур дало можливість повернути організованість учнівського життя, налагодити комунікацію між класами та об'єднати ліцейну спільноту.

Важливою формою роботи стало проведення щотижневого Великого кола, яке проходить щоп'ятниці у приміщенні укриття. Під час таких зустрічей учні обговорюють питання

поведінки, організаційні моменти, стан навчального процесу, спортивні інтереси та інші актуальні проблеми. Такі зібрання формують культуру діалогу та навчають учнів спільно знаходити шляхи розв'язання проблем.

Учнівське самоврядування ліцею виконує не лише організаційну, а й виховну функцію, формуючи почуття патріотизму та взаємоповаги. Через таку участь учні навчаються самостійно приймати рішення та планувати діяльність. Саме така практика є важливою для формування майбутніх активних громадян українського суспільства.

Отже, самоврядування Козацького ліцею є важливою частиною освітнього середовища, яка поєднує козацькі традиції, сучасні підходи до виховання та активну участь учнів у житті закладу. Воно сприяє розвитку лідерських якостей, громадянської свідомості та національної ідентичності.

Список використаних джерел

1. Гаврилюк В.Ю. Козацьке виховання та засоби його актуалізації в умовах освітніх змін і суспільних викликів / Народна освіта. Електронне фахове видання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5455

2. Основи козацько-лицарського виховання /Мельничук Юрій Леонідович. – К.: Прометей, 2018. – 298 с.

3. Учнівське самоврядування ліцею «Козацький» як сучасна форма розвитку лідерства та громадянської активності : матеріали ліцею. Запоріжжя, 2026

Дудко Костянтин,
*президент Німецько-Української Федерації «SPAS»
у Німеччині,
засновник і керівник громадської організації
Deutsche Perspektive e.V.
м. Дюссельдорф, Німеччина*

РОЗВИТОК НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ «SPAS» У НІМЕЧЧИНІ У 2023–2026 РОКАХ ТА ЗНАЧЕННЯ ДОСВІДУ ЗАПОРІЗЬКОГО ОБЛАСНОГО ЛІЦЕЮ «КОЗАЦЬКИЙ» ДЛЯ ЗМІЦНЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ

Повномасштабна війна проти України спричинила масштабні міграційні процеси, унаслідок яких значна кількість українських родин, дітей, молоді, педагогів, тренерів і фахівців тимчасово або довгостроково опинилися за межами Батьківщини. Однією з країн, що прийняла велику кількість громадян України, стала Федеративна Республіка Німеччина.

У нових умовах особливого значення набувають питання не лише соціальної адаптації, а й збереження української ідентичності, мови, культури, системи цінностей і виховних традицій. Саме в цьому контексті особливу роль можуть відігравати моделі козацької педагогіки як інструмент формування сильної, свідомої та відповідальної особистості.

Передумови створення Федерації

У 2023 році в середовищі громадської організації **Deutsche Perspektive e.V.** (Німецька Перспектива), що здійснює діяльність у сферах інтеграції, освіти, підтримки сімей, молодіжного розвитку та міжкультурного діалогу, виникла ініціатива започаткувати в Німеччині системний напрям роботи, пов'язаний із впровадженням українських виховних і спортивних традицій.

Практична робота з українськими родинами показала, що діти та молодь потребують не лише допомоги в інтеграції до

нового середовища, а й зміцнення внутрішньої самоідентифікації, моральної стійкості та зв'язку з українською культурою.

У зв'язку з цим було встановлено контакт із президентом Української Федерації «SPAS» Олександром Притулою та розпочато співпрацю щодо розвитку відповідного напрямку в Німеччині.

Практичні результати діяльності

Результатом цієї роботи стало створення **Німецько-Української Федерації «SPAS» у Німеччині**.

Станом на квітень 2026 року реалізовано низку практичних напрямів діяльності:

- у місті Дюссельдорф функціонують дві вікові групи для дітей та підлітків;
- проводяться регулярні тренування, спрямовані на фізичний розвиток, дисципліну та командну взаємодію;
- здійснюється пошук і залучення тренерів у різних містах Німеччини;
- до роботи долучаються колишні учні та тренери Української Федерації «SPAS», які перебувають у Німеччині;
- ведеться взаємодія зі спортивними структурами щодо доступу до залів та спортивної інфраструктури;
- опрацьовуються можливості фінансування через місцеві та державні програми підтримки спорту, інтеграції та культури;
- Федерація бере участь у фестивалях, громадських подіях і культурних заходах, популяризуючи український спорт і культуру.

Соціальний вимір діяльності

Важливим аспектом роботи є міжпоколіннєвий підхід. Діяльність охоплює не лише дітей та молодь, а й людей старшого віку. У межах програм організації близько 100 осіб поважного віку беруть участь в оздоровчих, освітніх та соціально активних заходах.

Також увага приділяється підтримці українських військових, які проходять лікування або реабілітацію в Німеччині.

У цьому контексті особливе значення мають оздоровчі практики, рухова активність та моральна підтримка.

Значення досвіду Запорізького обласного ліцею «Козацький»

Особливе місце у формуванні стратегічного бачення роботи посідає досвід **Запорізького обласного ліцею «Козацький»**.

Ліцей є прикладом сучасного освітнього закладу, у якому поєднуються якісна освіта, виховання характеру, патріотизм, фізичний розвиток та духовно-моральні цінності. Саме така комплексна модель є актуальною не лише для України, а й для українських громад за кордоном.

Для Німецько-Української Федерації «SPAS» у Німеччині досвід ліцею є важливим орієнтиром для поступової адаптації кращих педагогічних практик до умов життя української діаспори.

Роль міжнародних конференцій

Міжнародні науково-практичні конференції, присвячені козацькій педагогіці, відіграють важливу роль у розвитку сучасного освітнього простору. Вони сприяють обміну досвідом, зміцненню професійних зв'язків, поширенню наукових ідей та формуванню спільного бачення майбутнього української освіти в Україні та за її межами.

Для представників української діаспори такі конференції є також важливим каналом збереження живого зв'язку з Батьківщиною.

Висновки. Досвід розвитку Німецько-Української Федерації «SPAS» у Німеччині свідчить, що українські виховні, спортивні та педагогічні традиції мають значний потенціал для реалізації в міжнародному середовищі.

Поєднання практичного досвіду громадських організацій, підтримки української громади, козацької педагогіки та міжнародної співпраці створює умови для зміцнення української діаспори, виховання молодого покоління та підготовки майбутніх учасників відновлення України.

Список використаних джерел

1. Конох А. П., Притула О. Л. Козацька педагогіка як основа національно-патріотичного виховання молоді. – Запоріжжя, 2021.
2. Інформаційні матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Козацька педагогіка. Теорія і практика». – Запоріжжя, 2026.
3. Внутрішні матеріали та практичний досвід Німецько-Української Федерації «SPAS» у Німеччині, 2023–2026 рр.

Єщенко Ганна Анатоліївна,
*Директор дошкільного навчального закладу ясел-садка
№18 «Росинка»
Управління освіти Бахмутської міської ради*

КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА В ОНЛАЙН-ПРОСТОРІ ДОШКІЛЛЯ

Сьогодні, як ніколи, надзвичайно важливо зберегти нашу національну самобутність, і не лише мову, а й традиції та культурні надбання, унікальний дух нашого народу, який формувався протягом століть. Міцний духовний зв'язок між поколіннями є основою нашої ідентичності. Це зв'язок, що передається через пісні, казки, народні звичаї та родинні історії, які вчать нас цінувати наше минуле і надихають на майбутнє.

Україна сьогодні – це не просто країна на карті, а земля, пропитана кров'ю та вірою своїх синів і дочок, країна, що виткана з кольорів військової доблесті та національної гордості. Серед непередбачуваних випробувань вогнем ми, педагоги дошкільного навчального закладу №18 «Росинка» міста Бахмут, разом з нашими маленькими вихованцями та їхніми батьками, стоїмо міцно, облямовуючи фундаменти майбутнього нашої країни. Наразі в «Росинці» отримують освіту за сімейною (домашньою) формою здобуття освіти з елементами дистанційного навчання 68 маленьких бахмутчан та бахмутчанок (що складає 60% від колишньої кількості вихованців садочка). З цих 68, лише 54 дітей знаходяться на батьківщині, а ще 14, які опинилися за кордоном, не зупиняються у своєму навчанні, щоб стати сильними патріотами України. У ці тяжкі часи, коли небезпека чатує на кожному кроці, ми разом переживаємо будь-які випробування. Спільно відчуваємо стиск реальності, а також навчаємося, виховуємо та будуємо майбутнє, а ще відчуваємо і тепло рук, що тягнуться із всієї України, щоб підтримати. В освітній роботі в онлайн-форматі, у присотуванні до воєнних обставин, утверджується наше

переконання в необхідності національного єднання та патріотичного духу.

Понад два десятиліття ми, педагоги «Росинки», разом із генерал-отаманом козацтва, польовим Гетьманом Донбаського прифронтового округу Олександром Галушка, працюємо над формуванням національної гідності дошкільнят на засадах козацької педагогіки.

Наші зусилля зосереджені на тому, щоб кожна малеча, виходячи з дошкільного закладу, була гордою частиною великого українського народу.

Пам'ятаю, як урочисто відбувалися свята в День козацтва у нашому ЗДО. Діти радісно і з задоволенням брали участь у народних іграх, співали пісні про славу козацтва та розповідали легенди про подвиги наших предків. Свято супроводжувалось обов'язковим внесення прапорів України та Бахмутської козачої Паланки, а наприкінці, кульмінація - святкове присвячення хлопчиків в джури, а дівчат - в берегині. Саме ці святкові заходи вкладали в душі дітей сміливість, віру у себе та готовність захищати свою Батьківщину.

Наші зусилля та спільна робота не зупинились у воєнні часи, а набули зовсім іншого сенсу. Незважаючи на складні обставини та загрозу, ми продовжуємо працювати з дітьми, виховуючи в них любов до рідної землі та віру у майбутнє.

Тепер кожен момент з батьками та малечею став для нас особливим, як символ сили та єдності, який допомагає нам пережити найважчі миті.

Активне залучення батьків та громадських організацій у процес виховання стало ключовим етапом нашої роботи. Завдяки співпраці з Бахмутською козачою Паланкою, жіночим козацьким ансамблем "Бахмутчанка" та Бахмутською Мистецькою Школою №1 під керівництвом талановитих і небайдужих людей (Олександра Галушко, Ірини Говжеєвої, Надії Сапаргільдієвої), ми не лише формуємо позитивне ставлення до української держави та повагу до національних символів, а й допомагаємо дітям ідентифікувати себе як невід'ємну частину українського народу.

Наша спільна робота широко висвітлюється на сайті дошкільного закладу у Facebook, у Viber-групах та інших соціальних мережах. Ми ділимося консультаціями, фотосесіями, інформаційними матеріалами, намагаючись донести до широкої аудиторії значущість своєї роботи. І найприємніше – бачити, як сім'ї наших вихованців використовують таємниці козацької педагогіки у своєму житті, формуючи у дітей твердість духу та навички подолання життєвих труднощів. Це – справжня перемога, яка надихає нас продовжувати йти вперед, долаючи всі перешкоди на шляху до виховання сильних та самовідданих громадян України.

У світі дистанційного навчання і виховання педагоги ЗДО, представники козацтва та громадськості створили незвичайний, але дуже значущий педагогічний ланцюжок, де кожна ланка - це окрема історія.

Тематичні тижні, проєктна діяльність, музейна онлайн-педагогіка, буккросинг, волонтерська діяльність – кожен із цих елементів ланцюжка віддзеркалює наші найтепліші сподівання та мрії про майбутнє. Вони надихають нас, наших маленьких вихованців та їх батьків на великі справи і дарують сили продовжувати йти вперед, не зважаючи на будь-які труднощі.

Свята та розваги з циклу "Мала академія мужності", створення патріотичного календаря, Web-вітрини "Горизонти пізнання маленького українця", народознавча літературно-музична флеш-карта - це не лише інструменти виховання, але й вікна у світ національної гордості та самосвідомості.

Участь у Міжрегіональному Українському марафоні "Патріотичні руханки", проведення онлайн-батлів, патріотичних челенджів – це наша відповідь на виклики часу, доказ того, що патріотизм – це не тільки слова, але й дії, які здатні змінювати світ навколо нас.

Педагоги закладу дошкільної освіти продовжують творити справжні дива в онлайн-просторі, даруючи дітям незабутні враження та цінні знання про рідну країну. Їхня праця

насичена різноманітними методичними продуктами, які вражають своєю креативністю та глибиною змісту.

Інтерактивна мультимедійна презентація «Вишиванковий Інтернет Асорті» для старших дошкільнят, Padlet-дошка «Україна- незалежна, єдина і неподільна», онлайн-зошит Book Creator «Козацькому роду нема переводу» – це лише кілька прикладів творчої роботи педагогів.

Напрацювання керівника музичного Тетяни Шорохової та вихователя-методиста Марини Долгої увійшли до збірника «Виховуємо патріотів змалку. Нові форми з національно-патріотичного виховання в ЗДО» [Серія «Новий Базовий компонент», ТОВ «Основа» - Харків, 2023].

Особливість роботи «Росинки» висвітлена в статті директора Ганни Єщенко та вихователя-методиста Марини Долгої «Козацьке виховання в дії», яка була надрукована в журналі «Дошкільнє виховання» – ще один важливий крок у популяризації нашої роботи та обміні досвідом з колегами.

Навіть у створенні літературно-художнього видання «Незламний Бахмут: війна очима освітян» взяли участь педагоги нашого закладу (Дар'я Голікова та Тетяна Шорохова), даруючи свою частку душі та таланту для створення цього унікального твору.

Як Ви бачите, у нас є певні наробки і саме це дозволяє нам бути учасниками Всеукраїнських науково-практичних конференцій, організованих «Відкритим міжнародним університетом розвитку людини «Україна» м. Київ. Знайомство з директором науково-освітнього центру патріотичного виховання молоді, членом Національної спілки краєзнавців України Юрієм Мельничуком у 2019 р в місті Бахмут на V-ї Міжнародної науково-практичної конференції «Освітньо-виховні та героїчні традиції українського козацтва в цивілізаційному просторі Європи», відкрило для нас нові горизонти і стало початком постійної участі у наукових заходах, організованих Відкритим Міжнародним Університетом розвитку людини «Україна». Тільки за 2023-2024 роки ЗДО прийняв участь у VIII

Всеукраїнській науково-практичній конференції учнівської та студентської молоді «Україна – козацька держава» з теми «Національно-патріотичне виховання дітей і молоді засобами козацької педагогіки, екологічної, краєзнавчої та художньо-естетичної роботи», у VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Перспективи розвитку козацької педагогіки в освітньому просторі України та всесвітньому козацькому русі» з теми «Організація національно-патріотичного виховання в умовах сімейної (домашньої) форми здобуття дошкільної освіти з елементами дистанційного навчання».

Серед хвилюючих та напружених моментів сьогодення, ми також знаходимо внутрішню силу та натхнення у спільній підтримці та взаєморозумінні серед дошкільників України. Саме співпраця з колегами ЗДО "Намистинки" Вишневої міської ради Київської області стала для нас своєрідним джерелом натхнення, патріотичним майданчиком для обміну ідеями. Під час проведення міжобласного методичного об'єднання «Національно - патріотичне виховання дошкільників в умовах сьогодення» в листопаді 2023 колективи закладів дошкільної освіти відчували, як віра і національна гідність можуть бути могутнім засобом в протистоянні воєнному тиску та агресії. За цей невеличкий для історії час, колектив дошкільного закладу "Росинка" разом із педагогами "Намистинки" зробили значний внесок у розвиток національно-патріотичного виховання дітей.

Методичний онлайн-смартмоб "Родзинки художньо-комунікативної діяльності з дітьми дошкільного віку на засадах національно-патріотичного виховання" (листопад, 2023), онлайн крос-промоушен "Вічний, як народ" (березень, 2024) були спрямовані на обмін інноваційними підходами та практиками у вихованні наймолодших громадян на засадах козацької педагогіки.

Такі акції національного вектору є лише частиною великої роботи, яку проводять педагоги "Росинки" та "Намистинки", створюють спільні цінності та інтереси, формують

дружні відносини, зміцнюють колективний дух серед педагогів з різних дитячих садків України.

Активна громадська позиція не дозволила колективу ЗДО у скрутні для України часи залишитися осторонь. Педагоги закладу як волонтери, надають допомогу в ХАБах Центру підтримки бахмутян у містах Київ та Черкаси. Волонтерська діяльність стала ще одним підтвердженням того як можна об'єднати професійну діяльність із громадською роботою, створюючи потужний тил для нашої країни в цей нелегкий час.

Результатом системної роботи з питань національно-патріотичного виховання та козацької педагогіки є значні досягнення наших педагогів та вихованців. Протягом останніх двох років колектив ЗДО здобув 13 дипломів за участь у Всеукраїнських та Міжнародних творчих конкурсах національно-патріотичної спрямованості.

Колектив отримав Диплом I ступеня від департаменту освіти і науки України за перемогу в обласному етапі конкурсу відеороликів – візитівок «Національне виховання – майбутнє держави» у листопаді 2022 року. Також Диплом III ступеня від Управління освіти Бахмутської міської ради за перемогу в I етапі обласного конкурсу патріотичного календаря "Знай історію, плекай майбутнє" у грудні 2023 року.

Особливе визнання педагога отримали за авторські вірші «Якби ти нас Тарасе, чув» та «Тарасу Шевченко присвячується» (гран-прі та перше місце) у Всеукраїнському двотуровому багатожанровому фестивалі-конкурсі мистецтв «Свою Україну любіть» у березні 2024 року.

Ці досягнення свідчать про високий рівень професіоналізму та відданості нашого колективу на шляху національно-патріотичного виховання та виховання гідних громадян нашої держави.

У воєнні часи важливо не тільки подолати труднощі, але і утвердити національну неповторність, духовний зв'язок між поколіннями, і систему моральних цінностей, які складають

суть українського народу. На міцному ґрунті духовності, моральності та культури виростає особистість, яка відповідає за свої думки, слова та вчинки. Наша робота – це не лише професія, це місія. Ми виховуємо майбутнє України, даруючи дітям любов до своєї країни, віру у себе та відчуття гордості за свій народ.

Віримо, що з кожної дитини, яку ми виховуємо, виросте справжній патріот, здатний полюбити і захищати свою Батьківщину. Хай вони будуть нашим світлим майбутнім, що відзначається єдністю, миром і силою.

Зубов В. О.,
*доктор філософських наук, професор,
директор Інституту здоров'я, спорту та туризму
ім. Т. Самоленко
Класичного приватного університету,
майстер спорту міжнародного класу
м. Запоріжжя, Україна*

КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА ЯК ФЕНОМЕН НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ВИМІР

Козацька педагогіка є унікальним явищем української освітньої та духовної традиції, що сформувалося в умовах історичної боротьби українського народу за свободу, державність і культурну самобутність. Її витoki сягають доби Запорозької Січі, де виховання молодого покоління було невід'ємною складовою суспільного життя. У сучасному науковому дискурсі козацька педагогіка розглядається не лише як історичний феномен, але й як актуальний ресурс формування національної ідентичності, громадянської свідомості та духовних цінностей української молоді.

Історично козацька педагогіка формувалася як синтез народної педагогіки, військової підготовки, християнської моралі та колективного досвіду. Вона базувалася на цінностях свободи, гідності, честі, братерства, відповідальності та служіння громаді. Як зазначають сучасні дослідники (зокрема, А. Конох, О. Притула), козацька педагогіка охоплює систему знань, ідей та виховних традицій, що були вироблені українським народом упродовж століть і спрямовані на формування гармонійної, сильної та духовно багатой особистості [2]. У цьому контексті вона є важливим чинником становлення національної педагогічної думки.

Філософський вимір козацької педагогіки полягає у поєднанні індивідуальної свободи з відповідальністю перед

громадою. Козак розглядався не лише як воїн, але і як носій високих моральних принципів, духовності та патріотизму. Виховання здійснювалося на особистому прикладі старших, участі в колективному житті, дотриманні традицій і звичаїв. Саме ця інтеграція особистісного та суспільного начал забезпечувала ефективність виховного процесу.

Особливе місце в козацькій педагогіці відведено аксіологічному аспекту, тобто системі цінностей, яка визначала зміст виховання. Дослідження сучасних учених доводять, що виховання запорозьких козаків було спрямоване на формування гуманістичних ідеалів, духовності, мужності та відповідальності [4]. При цьому значна увага приділялася фізичному гарту, моральній стійкості та психологічній готовності до захисту Батьківщини. Тому козацька педагогіка забезпечувала всебічний розвиток особистості, що поєднувала інтелектуальні, фізичні та духовні якості.

Не менш важливим є духовний компонент козацької педагогіки, який тісно пов'язаний з християнською традицією. Православна віра була основою морального виховання, формувала в козаків почуття справедливості, милосердя, жертвовності та любові до ближнього. Виховання здійснювалося шляхом участі в релігійному житті, дотриманні обрядів і традицій, що сприяло формуванню високого рівня духовності. Як підкреслюють сучасні дослідники, козацька педагогіка формувала ідеал козака-лицаря – захисника віри, народу та держави [2].

Важливим елементом козацької педагогіки була її демократичність. Запорозька Січ функціонувала на засадах рівності, виборності та самоврядування, що сприяло формуванню громадянської культури та відповідальності. Молодь долучалася до участі у прийнятті рішень, що формувало навички лідерства, критичного мислення та соціальної активності. Такий підхід до виховання є надзвичайно актуальним у сучасних умовах, коли суспільство потребує активних, відповідальних і свідомих громадян.

Сучасні наукові дослідження підтверджують актуальність козацької педагогіки в умовах трансформації

українського суспільства, особливо в контексті національно-патріотичного виховання молоді. Учасники наукових конференцій і освітніх заходів наголошують на тому, що козацька педагогіка є важливим інструментом формування української національної та громадянської ідентичності, особливо в умовах сучасних викликів [1]. Вона сприяє вихованню молоді, здатної до самопожертви, відповідальності та активної участі в суспільному житті.

У контексті сучасної освіти козацька педагогіка може бути інтегрована в навчально-виховний процес шляхом використання її принципів, методів і форм. Зокрема, це може включати патріотичне виховання, розвиток лідерських якостей, формування духовно-моральних цінностей, залучення до національних традицій і культурної спадщини. Важливим є також використання досвіду козацького самоврядування та колективної діяльності у формуванні учнівського самоврядування та громадянської активності.

Отже, козацька педагогіка є важливим історико-філософським феноменом, що має значний потенціал для розвитку сучасної освіти. Вона поєднує в собі традиції народної педагогіки, духовні цінності, демократичні принципи та практичний досвід виховання, що робить її актуальною і в сучасних умовах. Її використання сприяє формуванню національної ідентичності, розвитку громадянської свідомості та вихованню духовно багатой особистості.

Список використаних джерел

1. Козацька педагогіка є ключовим інструментом національно-патріотичного виховання : офіційний сайт Міністерства молоді та спорту України. URL: <https://mms.gov.ua> (дата звернення: 09.04.2026).

2. Козацька педагогіка як основа національно-патріотичного виховання : офіційний сайт Запорізької ОДА. URL: <https://zoda.gov.ua> (дата звернення: 09.04.2026).

3. Лозко Г. Козацька педагогіка патріотизму: про лицарський гарт української молоді. *Українознавство*. 2024. № 4 (93). С. 255–266. DOI: [https://doi.org/10.17721/2413-7065.4\(93\).2024.317586](https://doi.org/10.17721/2413-7065.4(93).2024.317586).

4. Приймак В. О., Калитка С. В., Романова В. І., Ходаковська Т. В. Аксіологічний підхід у вихованні школярів та досвід фізичного і морального виховання запорізьких козаків. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2024. № 3. С. 48–54. DOI: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2023.3.8>.

Глящет Єлизавета Сергіївна,
*Курсант 1-го курсу факультету підготовки
Фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного університету
Внутрішніх справ*

Науковий керівник:
Журавель Олександр Анатолійович,
*Старший викладач кафедри
Спеціальної фізичної підготовки,
Доктор філософії в галузі права*

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ СПОРТСМЕНІВ У ЕКСТРЕМАЛЬНИХ ВИДАХ СПОРТУ

Сучасні технології значно полегшують підготовку спортсменів у екстремальних видах спорту. Це включає в себе використання високотехнологічного обладнання для тренувань, відеоаналізу та моделювання екстремальних ситуацій, а також застосування біометричних датчиків для відстеження фізичних показників та здоров'я спортсменів. Технології віртуальної реальності та доповненої реальності також можуть бути використані для тренування в умовах, які імітують реальні екстремальні ситуації.

Крім того, сучасні технології дозволяють спортсменам збирати та аналізувати величезні обсяги даних про свої тренування та виступи. Це допомагає тренерам та спортсменам зрозуміти їхні сильні сторони та слабкі місця, а також виявити можливість для покращення техніки та стратегії. Використання інноваційних матеріалів та конструкцій у спортивному обладнанні також дозволяє підвищити безпеку та ефективність тренувань і змагань у екстремальних видах спорту [1, с. 12].

Крім цього, інноваційні методи фізіологічного моніторингу, такі як спеціалізовані датчики та програмне забезпечення для вимірювання рівня стресу, втоми та відновлення організму, допомагають оптимізувати режим тренувань та зменшити ризик перенавантаження та травм. Технології штучного інтелекту також можуть бути використані для розробки персоналізованих тренувальних програм, які враховують індивідуальні особливості та потреби кожного спортсмена.

Більше того, сучасні технології також сприяють розвитку нових методів аналізу та оптимізації харчування для спортсменів у екстремальних видах спорту. Вони дозволяють враховувати індивідуальні потреби організму, забезпечуючи оптимальний рівень енергії та поживних речовин. Таким чином, сучасні технології відіграють важливу роль у підвищенні результативності та безпеки тренувань та змагань у екстремальних видах спорту [2, с. 27].

Нарешті, інноваційні засоби комунікації та співпраці, такі як спеціалізовані платформи для обміну даними та досвідом між спортсменами, тренерами та науковцями, сприяють розвитку спільноти та взаємодопомозі у екстремальних видах спорту. Це дозволяє швидше виявляти та впроваджувати нові ідеї та методи, підвищуючи загальний рівень підготовки та конкурентоспроможності спортсменів.

Нарешті, важливим аспектом є інновації в області травмопрофілактики та швидкого відновлення після травм. Сучасні технології дозволяють розробляти ефективніші методи реабілітації та програми фізичної терапії, що допомагають спортсменам повернутися до тренувань швидше та зменшують ризик повторних травм. Це важливо для збереження тривалості та успішної кар'єри у екстремальних видах спорту.

Додатково, інтеграція дронів у процес тренувань може забезпечити нові можливості для відеозйомки та аналізу трас та обстановки для спортсменів у екстремальних видах спорту, дозволяючи їм отримувати цінні дані для покращення своїх навичок та стратегій. Також варто зазначити розвиток

носимих технологій, таких як сенсори та розумні годинники, які дозволяють тренерам та спортсменам отримувати реальний час інформацію про фізичну активність та здоров'я, що допомагає оптимізувати тренувальні програми та попереджувати перевантаження [3, с. 42].

Загалом, сучасні технології відкривають безліч нових можливостей для підготовки спортсменів у екстремальних видах спорту. Вони допомагають підвищити ефективність тренувань, забезпечують безпеку та сприяють швидкому відновленню після травм. Інновації в області аналізу даних, комунікаційних засобів, травмопрофілактики та співпраці роблять підготовку спортсменів більш науково обґрунтованою та доступною.

Нові технології також сприяють підвищенню зацікавленості глядачів і фанатів у екстремальних видах спорту. Відтепер вони можуть насолоджуватися динамічними та захоплюючими змаганнями, використовуючи різноманітні платформи для перегляду відеострімів, віртуальної реальності та інтерактивних додатків, що робить спортивні події більш доступними та захоплюючими для широкої аудиторії.

Отже, сучасні технології відіграють ключову роль у підготовці спортсменів у екстремальних видах спорту, забезпечуючи їм доступ до інноваційних методів тренувань, аналізу даних, моніторингу здоров'я та співпраці. Ці технології підвищують ефективність тренувань, забезпечують безпеку під час змагань, сприяють швидкому відновленню після травм та збільшують зацікавленість глядачів. Завдяки поєднанню наукових досліджень із передовими технологіями, майстерність та досягнення у екстремальних видах спорту стають більш доступними та захоплюючими для всіх зацікавлених сторін.

Список використаних джерел

1. Бондаренко, В. І. «Олімпійська освіта: актуальні проблеми та перспективи розвитку». Педагогіка, теорія і практика. 2021. № 12. С. 11-14.

2. Єрмаков, С. С. «Сучасні технології підготовки спортсменів у екстремальних видах спорту». Фізичне виховання і спорт. 2020. № 3. С. 25-28.

3. Іванов, О. В. «Психологічна підготовка спортсменів до екстремальних видів спорту». Теорія і практика фізичної культури і спорту. 2022. № 2. С. 41-45.

Качуріна В.О.,

керівник гуртка, методист Комунального закладу освіти «Центру «Штурм» Дніпровської міської ради

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ В ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ЗДО (НА ПРИКЛАДІ ПРОЄКТУ «ГУРТОМ»)

Анотація. У статті розкрито концептуальні підходи до інтеграції козацької педагогіки в систему дошкільної освіти. На прикладі проєкту «Гуртом» проаналізовано синергію формальної та неформальної освіти. Визначено вплив занять на основі бойового мистецтва «Спас» на фізичний та психоемоційний розвиток дітей 3–6 років.

Ключові слова: козацька педагогіка, ЗДО, проєкт «Гуртом», національно-патріотичне виховання, український рукопаш «Спас», етнопедагогіка.

У сучасних умовах трансформації національної системи освіти особливої актуальності набуває пошук та обґрунтування дієвих моделей виховання, що базуються на етнопедагогічних традиціях українського народу. Одним із перспективних напрямів у цьому контексті є проєкт «Гуртом» – спільна ініціатива КЗО «Центр «Штурм» ДМР та комунальних закладів дошкільної освіти міста Дніпра. Наукова новизна даного підходу полягає у створенні синергетичного освітнього середовища, де формальна освіта закладу дошкільної освіти (ЗДО) інтегрується з неформальними методиками позашкільного виховання. Центральне місце в реалізації проєкту належить фахівцям Школи козацького бойового мистецтва «Спас-Штурм», які здійснюють фізичне та морально-патріотичне гартування дошкільників на засадах козацької педагогіки.

Теоретико-методологічною основою проєкту є розгляд козацької педагогіки не як сукупності окремих фізичних вправ, а як цілісної системи духовно-фізичного становлення особистості. У дошкільному віці (3–6 років), коли дитина

є найбільш сприйнятливою до засвоєння моделей поведінки та формування національної ідентичності, тренери виступають референтними особами – носіями «лицарського коду». Це детермінує ефективне засвоєння дітьми моральних орієнтирів через особистий приклад вихователя та специфічну атмосферу занять.

Методика проведення занять у межах проєкту «Гуртом» ґрунтується на принципах доступності, безпеки та поступового ускладнення матеріалу, причому кожне заняття має чітку чотирирівневу архітектуру. Процес розпочинається із психологічної установки, де замість стандартної розминки застосовується метод «входження в образ» джури (молодого козака). Використання ритуалів (привітання, гасла) активує архетипічні моделі мужності та відповідальності. Це створює особливий емоційний фон, де дитина відчуває причетність до великої історичної традиції.

Основна частина заняття присвячена руховому розвитку через елементи українського рукопашу «Спас», адаптованого під природну біомеханіку дитини. Використання таких елементів, як різноманітні пересування («Павучок»), падіння та самоперекиди («Соколине крило»), сприяє зміцненню м'язового корсета та формуванню гнучкого хребта, що є критично важливим для фізичного здоров'я дошкільника.

Соціалізація та розвиток командної взаємодії реалізуються через ігрову та сюжетну складову, що базується на принципах козацької демократії. Сюжетно-рольові ігри, зокрема «Козацька рада» та «Козацькі забави», виконують роль інструментів соціального інжинірингу, навчаючи вихованців приймати колективні рішення, поважати думку лідера та діяти в умовах обмеженого часу. Такі ігри, як «Шапка», «Штовхач» та ін. є інструментами розвитку спритності, реакції та вміння гідно програвати, що є критичним для соціалізації.

Етнопедагогічний супровід занять підсилюється методом сенсорного насичення (використання національної атрибутики) та вербальними методами, де козацькі старокарби

[1, с. 11], приказки та легенди виступають у ролі позитивних психологічних афірмацій, а казки стають важливим елементом морального виховання дітей, наприклад, всіма відомі казки: «Котигорошко» [2, с. 78], «Коза-дереза»[3], використовуються для аналізу моделей поведінки, де добро перемагає завдяки силі духу та кмітливості. Важливим аспектом є впровадження принципу «колової поруки» (відповідальність за товарища) у його позитивному виховному значенні, що передбачає взаємну підтримку під час змагальних естафет і нівелює прояви дитячої агресії. Когнітивно-ціннісний результат виявляється у зростанні пізнавального інтересу до історії України та засвоєнні етичних категорій «честь», «воля» та «взаємодопомога».

Під час занять діти також знайомляться з особливостями кожного з восьми розділів Українського рукопашу «Спас»: «Тягни бука», боротьба «Котигорошко», боротьба «Навхрест», боротьба «На поясах», Рукопаш «Спас», «Лави на лаву», фехтування на м'яких шаблях та показовий напрямок. Діти вивчають кожен розділ з урахуванням особливостей їх віку.

Результативність впровадження даної моделі підтверджується комплексною позитивною динамікою розвитку вихованців. На фізичному рівні спостерігається підвищення показників координації та вестибулярної стійкості (в середньому на 15–20%), що обумовлено специфікою тренувальних технік «Спасу». Психоемоційний аспект характеризується зниженням рівня тривожності та зростанням впевненості у власних силах. Когнітивно-ціннісний результат виявляється у формуванні стійкої національної самосвідомості та засвоєнні базових категорій честі, волі та допомоги ближньому.

Висновки. Реалізація проєкту «Гуртом» доводить, що козацька педагогіка є високоефективним механізмом модернізації змісту сучасної дошкільної освіти. Завдяки залученню фахівців Школи «Спас-Штурм» та використанню специфічної архітекτονіки занять (від «входження в образ» джури до ігор

«Козацька рада» чи «Шапка»), вдалося трансформувати стандартне фізичне виховання у цілісний процес формування свідомої особистості.

Результати впровадження моделі демонструють не лише покращення фізичних показників (координації та вестибулярної стійкості), а й глибоку інкультурацію дитини. Поєднання фізичного гарту з етнопедагогічним супроводом (легендами, старокарбами та народними казками) дозволяє виховувати дитину з міцним національним стрижнем. Такий підхід має значний потенціал для масштабування в межах національної системи освіти як дієвий інструмент патріотичного виховання нового покоління українців.

Список використаних джерел

1. Конах А. П., Притула О. Л., Рижов К. А. Український рукопаш "Спас". Правильник козака : навч. посіб. Запоріжжя : Вид-во комун. ВНЗ «Хорт. нац. навч.-реабілітац. акад.» Запоріз. облради, 2016. 88 с.

2. Притула О. Л., Конах А. П., Рижов К. А. Козацький бойовий звичай Спас. Нематеріальна культурна спадщина України : зб. матеріалів. Запоріжжя : Просвіта, 2020. 156 с.

3. Коза-дереза : українська народна казка. *Українські народні казки : веб-сайт*. URL: <https://kazky.org.ua/zbirky/ukrajinsjki-narodni-kazky/koza-dereza> (дата звернення: 08.04.2026)

Козігора Марія Анатоліївна,
старший викладач кафедри педагогіки та психології
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
доктор філософії за спеціальністю Психологія

ДУХОВНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ У КОЗАЦЬКІЙ ПЕДАГОГІЦІ

У козацькій педагогіці велика увага приділяється розвитку духовності особистості через моральне виховання, яке ґрунтується на принципах любові до рідної землі та краю, підтримці правди, миролюбства й гостинності. Одним із ключових критеріїв оцінки моральності особистості вважається її здатність до праці.

Українська козацька духовність представляє собою сформовану історично систему духовних цінностей верстви нашого народу, яка втілила в собі найвищі ідеали національної душі, світогляду та ідеології через свій спосіб життя і погляди. Це ключове поняття, що вражене життєвим досвідом, культурно-історичною мудрістю, моральним та естетичним вмістом, а також національним і загальнолюдським потенціалом. Воно відображає українця як активного учасника історії свого часу, керівника рідної землі та держави, а також хранителя та розмножувача національних багатств, як матеріальних, так і духовних.

Основними духовними цінностями козацької еліти були ідеали волі та свободи для людини, народу, нації і держави. Козацька духовність спрямовувалася на підтримку національного способу життя та віру у традиції.

Козаки високо цінували гідність у людей і висували високі вимоги до них, оскільки негативні якості та низька духовність заважали гармонії та гуманним відносинам у суспільстві, а також утвердженню державної незалежності України [4, с. 226].

Основними шляхами сприяння формуванню громадянської свідомості особистості на базі релігійних свят були такі:

- Заохочення інтересу до власної історії та культури;
- Спонування до самовдосконалення та саморозвитку;
- Розвиток здатності оцінювати соціально-історичні та суспільно-політичні події в країні та в світі;
- Сприяння освоєнню та утвердженню основних національних цінностей;
- Формування розуміння власних обов'язків, поваги до прав інших людей;
- Стимулювання єдності мотивації, знань і переконань як основи громадянської позиції;
- Підтримка потреби в участі у суспільно-громадській діяльності.

Лише у системі козацького виховання поняття «прекрасне» виявилось таким ключовим у контексті діяльності та взаємодії, де передбачалась підтримка кожного індивіда у сприйнятті естетичних смаків та ідеалів, що спонукали до внесення краси у світ. Розвиток естетичної культури відбувався через розвиток здібностей з акцентом на збереження та покращення цієї краси (у святах, як Введення, Катерини, Святий вечір, Різдво, Покрова, Трійця). Козацькі пісні, веснянки, пісні під час петрівочних свят, гумор, а також козацьке мистецтво були засобами запобігання естетичній глухоті і сліпоті; завдяки естетичним формам самовдосконалення розвивалися естетичні почуття та збагачувалися духовні настрої, сприяючи терпимості [3].

Упродовж багатьох поколінь козацька педагогіка сприяла передачі молоді традицій, які відтворювали кодекс лицарської честі: готовність боротися до кінця за свободу, віру, гідність та славу, ризикуючи навіть життям заради благополуччя Матері-України; мужньо й непохитно захищати свою землю, свою рідну державу.

Козаччина стала духовним укріпленням нації, символом волі, гідності, чесності, таланту та краси, символом могутності і незалежності України [1, с. 120].

І. Небитова зазначає, що серед основних національних цінностей в козацькій педагогіці виділяють такі:

– Патріотизм (почуття любові до України, власного народу, рідної землі; готовність служити Батьківщині);

– Соціальна солідарність (особиста та загальна свобода, довіра до людей, державних інститутів та громадянського суспільства, поняття справедливості, милосердя, честі та гідності);

– Громадянськість (принципи правової держави, громадянського суспільства, обов'язок перед Батьківщиною, старшими поколіннями та родиною, дотримання закону та правопорядку, свобода совісті та віросповідання);

– Сімейні цінності (прояв любові і відданості, здоров'я, матеріальний достаток, повага до батьків, турбота про старших та молодших членів родини, дбання про продовження роду);

– Праця та творчість (творчий підхід, наполегливість, працьовитість);

– Наука (прагнення до пізнання, пошук істини, наукова картинка світу, екологічна свідомість);

– Традиційні релігійні переконання українців [2, с. 164].

Таким чином, козацька педагогіка входить у склад народної педагогіки та спрямована на виховання у молодого покоління українців почуття прив'язаності до своєї рідної землі, до Батьківщини. Серед її головних мет – формування мужніх захисників, виховання українського національного характеру та високих моральних якостей, характерних для лицарства.

Список використаних джерел

1. Дяків-Михайлюк Г. Національно-патріотичне виховання – загальна вимога і виклик сьогодення. Освітній простір України. 2017. Т. 10. С. 120–127.

2. Небитова І. Козацька педагогіка як засіб формування у молодших школярів ціннісного ставлення до Батьківщини.

Виховання громадянина-патріота в умовах реалізації завдань концепції «Нова українська школа»: зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 145-й річниці від дня народж. Г. Ващенка. Кропивницький, 2023. С. 164–169

3. Стефанюк С. К., Гура С. П. Шляхи формування громадянської позиції в освітянському освітньому просторі та часі. URL: <http://surl.li/twovm> (дата звернення: 22.05.2024)

4. Цибулько О. Ідея виховання духовності у козацькій педагогіці. Витоки педагогічної майстерності: наук. журн. 2019. Вип. 24. С. 226–230

Корольова Людмила Михайлівна,
*директор Запорізької початкової школи «Мрія»
ім. О.М. Поради Запорізької міської ради
кандидат педагогічних наук,
учитель вищої категорії, учитель-методист*

Коржилова Ганна Федорівна,
*вихователь-методист дошкільного підрозділу
Запорізької початкової школи «Мрія»
ім. О.М. Поради Запорізької міської ради*

АКТУАЛІТЕТИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОСВІТИ ПО ВПРОВАДЖЕННЮ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

В умовах розбудови незалежної України виникає потреба пізнання вітчизняної спадщини, зокрема у сфері освіти, навчання й виховання підростаючого покоління.

Наша країна на сучасному етапі історичного розвитку потребує зрілої активної особистості, справжнього громадянина.

Удосконалення суспільства здійснюється через систематичну й спрямовану роботу над розвитком і становленням особистості.

Виховання не може бути абстрактним, воно завжди носить національний характер. Українське національне виховання – це козацьке виховання, бо українці – нація козацька; козаки були типовими представниками рідного народу, вони втілювали волелюбний національний характер, відображали його потреби, інтереси, прагнення.

Сила, велич і могутність козацтва були настільки впливовими, що кожен українець прагнув стати козаком. Саме багатовіковий визвольний козацький рух і створив самобутню і високоефективну, близьку до європейської, національну систему освіти і виховання – козацьку педагогіку, яка

є частиною народної педагогіки, що мала за мету формування у підростаючих поколінь синівської вірності рідній землі, Батьківщині.

Козацька педагогіка – це наука про виховання мужності, патріотизму, доброти, всевітнього братерства, взаємодопомоги, фізичної досконалості, віри у свої сили, можливості. Сутність козацької педагогіки полягає у системі знань про закономірності формування світоглядних позицій українця, збагачення підростаючих поколінь інформацією про здоровий спосіб життя, норми взаємостосунків, а також процес самовдосконалення, самоосвіти.

Дитинство – особливий період людського життя. Саме на цьому етапі людина визначає свої життєві орієнтири, розробляє життєву позицію і життєві плани.

Заклад дошкільної освіти – це головна основа національного життя держави, тому, впровадження в життя ідей і засобів козацької педагогіки має забезпечити виховання фізично здорових, морально чистих і по-лицарськи мужніх дітей. Національна ідея є провідною, об'єднуючою в історичному бутті кожного народу. Вона надихала цілі покоління освітніх діячів, педагогів на вірне служіння рідному народу. Козацька педагогіка – це частина народної педагогіки у вершинному її вияві, яка формувала в підростаючих поколіннях українців синівську вірність рідній землі, Батьківщині – незалежній Україні. Це народна виховна мудрість, що своєю головною метою ставила формування в сім'ї, школі і громадському житті козака-лицаря, мужнього громадянина з яскраво вираженою українською національною свідомістю і самосвідомістю. Саме вона є тим фактором, який впливає на формування національної свідомості маленьких українців починаючи з дошкільного віку.

Народні традиції, звичаї та обряди об'єднують минуле і майбутнє народу, залучаючи українських здобувачів освіти до творчого ставлення, до дійсності. Саме тому, потрібно широко використовувати в роботі з дітьми давні козацькі традиції, кодекси лицарської честі та обряди, відродження

й популяризацію традицій козацького виховання в умовах змін в освіті та суспільних викликів, розроблення його науково-методичного, організаційно-педагогічного й дидактичного забезпечення.

На думку І. Беха пройшли конкретизацію відношення Людина – Світ. Розмежуваннях цих межових категорій стала позиція людини як суб'єкта, який має розвинену свідомість як умову продуктивної діяльності. Світ же тепер розглядається як оточуюче суб'єкта середовище. З часом оточуюче середовище стало вважатися середовищем суб'єкта (дитини, індивіда, особистості), середовищем життя, його життєвим простором. Утверджувалося тим самим відношення єдності особистості й оточуючого середовища. Важливим став розгляд і вивчення ставлення підростаючої особистості до певних сторін цього середовища. Якраз від особливостей даного ставлення залежав її розвиток, оскільки оточуюче середовище вважалося джерелом цього процесу. Відтепер наукові зусилля спрямовувалися на підвищення розвивального потенціалу оточуючого середовища [1, с.3].

З метою успішного формування поглядів педагогічної просвіти з питань козацької педагогіки та створення розвивального народного середовища у закладі дошкільної освіти, маємо на меті окреслити актуалітети означених питань, такі як:

- створення програмно-методичного та дидактичного забезпечення освітнього процесу закладу дошкільної освіти;
- формування готовності педагогів до змістовно-насиченої різноманітної діяльності з дітьми;
- створення предметно-ігрового народного розвивального середовища на території закладу освіти;
- встановлення тісної взаємодії всіх суб'єктів освітнього процесу (педагогічний колектив, діти, батьки, представники громадськості);
- визначення рівня професійної компетентності педагогів щодо організації та проведення освітньо-виховної діяльності на засадах козацької педагогіки;

- орієнтація на особистість дитини, розкриття її інтересів, індивідуалізація та диференціація;
- урахування педагогічного досвіду колег з питань сімейного виховання;
- інтеграція різних видів дитячої діяльності.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Виховний простір: організаційно-змістові орієнтири / Гірська школа українських Карпат. – 2013. – №10. – с.3-5.

Машина Ірина Миколаївна,
*викладач української мови та літератури,
зарубіжної літератури Фахового коледжу
Київського університету інтелектуальної
власності та права*

**ТВОРЧИЙ АВТОРСЬКИЙ ПРОЄКТ
«УКРАЇНОЗНАВЧИЙ ВІСНИК»: ЗБЕРІГАЄМО
ОСОБИСТІСНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ**

Однією з умов стабільного розвитку та нового якісного прориву в національній системі освіти є забезпечення перебудови та оновлення змісту, форм і методів організації навчально-виховного процесу на засадах дитиноцентризму.

Закон України «Про загальну середню освіту» визначає основні пріоритети сьогодення і стверджує: «Завданням загальної середньої освіти є формування особистості учня, розвиток його здібностей і обдаровань».

Національною доктриною розвитку освіти ХХІ століття визначено головну мету української системи освіти – «...створити умови для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України».

Отже, сьогодні дитина - центр навчання, сонце, біля неї і повинна обертатися вся освіта; інтереси дитини стають цінностями освіти й основою організації усіх освітніх процесів; виховання та навчання дитини повинні проходити без примусу та натиску».

На часі головним є гармонійний розвиток дитини на основі її задатків і життєвого досвіду, тому першочергове завдання сьогодення – не вкласти в людину максимум знань, а навчити її оперативно отримувати інформацію, яка потрібна особистості у кожній конкретній ситуації; виховати дитину з інноваційним типом мислення, культури, здатну діяти креативно. Навчання та виховання повинно бути максимально

наближеним до здібностей і особливостей конкретної дитини. В цьому полягає головна думка концепції дитиноцентризму.

Актуальними нині є гуманістичні концепції виховання й навчання учнів, які базуються на ідеях дитиноцентризму, а саме:

- відсутності адміністративного контролю, який обмежує свободу педагогічної творчості;

- активності учнів у навчальному процесі, орієнтації на інтереси та досвід учнів, створенні навчального середовища, яке б перетворило навчання на яскравий елемент життя дитини;

- практичної спрямованості навчальної діяльності, взаємозв'язку особистого розвитку дитини з її практичним досвідом;

- вихованні «вільної незалежної особистості», яка «запалюється любов'ю та керується розумом» (за Д. Дьюї);

- забезпеченні свободи і права дитини в усіх проявах її діяльності, урахуванні її вікових та індивідуальних особливостей, забезпеченні морально-психологічного комфорту дитини;

- впровадженні шкільного самоврядування, яке під свободою і самостійністю дитини передбачає виховання гуманістичних та демократичних ідей і світогляду, необхідних сучасному суспільству.

У вирі сучасного життя майже все сприймається по-новому, не так, як колись. Молодь стала виразною, активною, креативною. Саме тому важливим є залучення учнів до багатств української мови, вплив на формування духовного світу та моралі, розвиток художніх та естетичних смаків, виховання уважного, вдумливого читача, особистості, яка зможе орієнтуватися в сучасному світі, вирішувати нагальні проблеми, реалізовувати свої можливості тощо.

Серед виховних напрямів сьогодення найбільш актуальними є патріотичне і громадянське виховання як стрижневі, основоположні, що відповідають нагальним вимогам

і викликам сучасності, і водночас закладають підвалини для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь[1].

Тому нині, як ніколи, потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості. При цьому потрібно враховувати, що Україна має древню і величну культуру та історію, досвід державницького життя, які виступають потужним джерелом і міцним підґрунтям виховання дітей і молоді. Вони уже ввійшли до освітнього і загальновиховного простору, але нинішні суспільні процеси вимагають їх переосмислення, яке відкриває нові можливості для освітньої сфери[4].

Серед багатьох чинників, які формують всебічно розвинену людину, провідне місце належить рідній мові та літературі. Краще досягнути цілей допомагає використання інноваційних та інтерактивних технологій в навчально-виховному процесі. Уроки української мови та літератури – це напружена, науково організована й результативна робота всіх учнів у співтворчості з учителем, яка розвиває творчі здібності учнів; сприяє самостійному здобуттю знань учнями, пошуковій, дослідницькій роботі; диференціює та індивідуалізує процес навчання; стимулює роботу з додатковими інформативними джерелами; розвиває аналітичне мислення; формує в учнів навички самооцінки та самоконтролю своєї навчальної діяльності.

Плідна й творча робота на уроках української мови та літератури відкриває перед учнями великі можливості підвищення рівня грамотності, інтелекту, усвідомлення суті словесного мистецтва, синтезує різні види духовної діяльності людини.

Результативність реалізації навчальної мети полягає у міцності і глибині знань учнів з української мови і літератури та перебуває у прямій залежності від активної зацікавленості предметом, бажанні знати його.

Саме з цією метою використовуються проектне навчання, інтерактивна технологія, особистісно - орієнтоване навчання.

Зараз, як показує практика, умотивувати учнів до вивчення предмета можна шляхом уникнення одноманітності, шаблонності в роботі, використання таких форм, методів навчання, які пробуджують пізнавальний інтерес і стимулюють самостійне мислення школярів, які допомагають їм розкритися, проявити себе.

Реалізації усіх вище означених завдань сприятиме, на наше переконання, долучення учнівської молоді до роботи над проектом - Українознавчий вісник «Калинова сопілка». Метою проєкту є: забезпечення права дитини на вільну реалізацію своїх здібностей, розвиток інтелекту, ініціативи, творчості, активності, розширення кола спілкування та інтересів; виховання активної, ініціативної особистості, здатної до самостійної творчої діяльності, саморозвитку і самореалізації; виховання відповідальності, здатності до самоорганізації, самодисципліни; розвиток умінь і навичок творчого пошуку; культивування кращих рис української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи; утвердження у свідомості особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України; розвиток мовленнєвої культури школярів; сприяння реалізації особистісно орієнтованої моделі навчально-виховного процесу.

Основними результатами проєкту ми бачимо: створення періодичного видання, українознавчого вісника з матеріалами юних кореспондентів, в яких вони охоче ділитимуться своїми інформаційними знахідками про життя видатних українців, привертатимуть увагу до історії нашої країни, народних традицій, популяризуватимуть усну народну творчість, виражатимуть своє ставлення до культурно-історичної спадщини Батьківщини, обговорюватимуть важливі питання сьогодення, реалізовуватимуть своє право на вільний творчий розвиток, самовираження.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту», Документ 2145-VIII, чинний, підстава - 2834-IX від 2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 03.03.2023 року).

2. Вишневський О. Сучасне українське виховання. Любов до Батьківщини. Львів : Товариство ім. Г. Ващенко, 1999. Вид 5. 23 с.

3. Виховання національно свідомого, патріотично зорієнтованого молодого покоління, створення умов для його розвитку як чинник забезпечення національних інтересів України: аналітично-інформаційні матеріали. К.: Державний ін. - т проблем сім'ї та молоді, 2003. 118 с.

4. Гавлітіна Т. М. Національно-патріотичне виховання підлітків в умовах позашкільного навчального закладу. Рівне: Волинські обереги, 2007.

5. Особистісно орієнтовані технології національно-патріотичного виховання учнівської молоді в громадських об'єднаннях : метод. посіб. [Т. К. Окушко, Ж. В. Петрочко, В. І. Кириченко, О. В. Пащенко, Л. М. Сокол, Н. В. Харченко ; наук. ред. Т. К. Окушко]. К. Кропивницький : Імекс - ЛТД, 2018. 198 с.

6. Сойчук Р. Л. Виховання національного самоствердження в учнівській молоді: монографія. Рівне: О. Зень, 2016. С. 72-73.

Мельничук Юрій Леонідович,
*директор Науково-освітнього центру патріотичного
виховання молоді Університету «Україна»,
член Національної спілки краєзнавців України,
генерал-отаман Українського козацтва (м. Київ)*

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ ЗАСОБАМИ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

Навчально-виховні традиції українського народу свого найповнішого вираження набули в умовах козацької епохи, сягаючи корінням углиб давнини, в українську праісторію та добу Київської Русі й Галицько-Волинської держави.

Козацька педагогіка – система принципів, методів роботи та осередків виховання за козацької доби. Козацька педагогіка формувала у молодого покоління синівську любов до рідної землі, готовність захищати її від чужоземних загарбників, глибоку духовність. Головне полягало у вихованні вільної й незалежної особистості, козака-лицаря, розумного і мужнього громадянина, захисника рідної землі, патріота України, носія української суверенності й волелюбності, національної гідності, вроджених чеснот і норм християнської моралі.

Характерною особливістю козацької педагогіки було те, що вона діяла не лише в родинному вихованні та навчально-виховних закладах різного типу, а й у багатогранному народному житті.

Формування високих якостей особистості здійснювалося під впливом численних соціальних факторів (економічних, культурних, моральних, правових та ін.) козацького життя, завдяки чому культурність, освіченість і вихованість ставали невід’ємними складовими характеру козаків.

Свої розвивальні й виховні функції козацька педагогіка виконувала у процесі формування численних і стійких козацьких об’єднань – гуртів, братств, побратимств, товариств та інших громад. Заслугують на повагу вірність і відданість

козаків, зокрема тих, які браталися між собою, вони часто йшли один за одного на тортури і навіть на смерть. У козацькому середовищі зародилася й набула розвитку лицарська мораль. Її принципи та норми були непорушними для всієї козацької спільноти – гетьмана, старшини і рядових козаків. Козацькій моралі була притаманна глибока людяність, діяльна доброта, милосердя, здатність жертвувати власним добробутом в ім'я перемоги добра над злом, торжество козацької правди.

Козацька мораль вбирала в себе досягнення предків-язичників, рідного народу і християнства, одухотворяючи їх загартованим у специфічних життєвих умовах українським менталітетом.

Козацтво було непримиренним до тих, хто плямував духовні цінності, завдавав шкоди народу, державі. Козаки оберігали не лише свій соціальний стан, еліту суспільства, а й усю українську націю, представників інших народів.

Історична доба козаччини формувала цілісну, суверенну індивідуальність, повноцінну особистість, яка була творцем і володарем самотутніх скарбів духовності.

Лицарська духовність – одне з найвищих досягнень національного генія. Керуючись віковою народною мудрістю, козаки розуміли, що чисті й незамулені національні джерела знань – це могутня і непоборна сила в боротьбі за волю. Суворий спосіб життя козацтва сприяв тому, що їхня система навчання та виховання, бойове мистецтво були якнайтісніше взаємопов'язані з підвищенням загальноморального, культурного, духовного рівня як козацької молоді, так і загартованих у битві козаків. Демократичні й гуманістичні засади козацького життя сприяли постійному духовному розвитку як окремої особистості, так і козацьких громад.

У зміцненні духовних засад козацтва велика роль належала православній вірі. Козаки були глибоко віруючими людьми, шанували і боронили свою віру, збагачували її традиціями культури своїх предків. Бог у свідомості козаків оберігав інтереси України, надавав їм фізичних і духовних сил у боротьбі з численними ворогами.

У духовному житті молоді козацька педагогіка відводила особливу увагу лицарській честі, лицарській звитязі, лицарському милосердю – своєрідним кодексам людського буття.

Кодекс лицарської честі містив такі основні якості особистості:

- любов до батьків, вірність у коханні, дружбі, побратимстві, товаришуванні, ставленні до Батьківщини, свого народу;

- готовність турбуватися про молодших, зокрема дітей, та людей літнього віку;

- підкреслено шанобливе ставлення до матері, дівчини, жінки, бабусі;

- непохитна вірність ідеям, принципам народної моралі, національним і вселюдським цінностям;

- захист свободи і незалежності особистості, народу, держави, єдності та соборності українських земель;

- прагнення робити пожертвування на будівництво храмів, навчально-виховних закладів, просвітніх установ, пам'яток історії та культури;

- готовність виявляти принциповість і непримиренність до зла, аморальності та наступальність у боротьбі з ними;

- здатність цілеспрямовано і систематично розвивати фізичні та духовні сили, зокрема непохитну силу волі й непоборну силу духу, можливості свого організму займатися самопізнанням і самовдосконаленням;

- уміння скрізь і всюди чинити благородно, виявляти добродійність, лицарські чесноти, глибоку історичну пам'ять, національну гідність і гордість;

- турбота про розвиток національних традицій, звичаїв, обрядів, бережливе ставлення до рідної природи, землі, примноження її багатства;

- прагнення зробити якнайбільший особистий внесок у підвищення добробуту рідного народу, його матеріального і духовного рівня.

У козацькій системі навчання та виховання якості лицарської честі гармонійно доповнювалися кодексом лицарської звитяги, який передбачав:

– готовність боротися до загину за волю, честь і славу України;

– нехтування небезпекою, коли справа стосується життя рідних, друзів, побратимів, долі матері-України;

– презирство і ненависть до ворогів, прагнення визволити рідний край від завойовників;

– уміння доводити неспроможність ворожих ідей і теорій, спрямованих на послаблення Української держави при тлумаченні національної свідомості й самосвідомості, на встановлення національної несправедливості та нерівності;

– здатність захищати за будь-яких обставин рідну мову, культуру, мистецтво, духовні традиції, гідність і гордість свого та інших народів;

– героїзм, подвижництво у творчій праці та в бою в ім'я свободи і незалежності України;

– захист свого права бути господарем на рідній землі, володарем національних багатств, готовність нікому не давати на поталу своєї материзни і дідизни;

– здатність і готовність займатися постійно, зокрема і в години лихоліття, народотворчою і націєтворчою діяльністю, будівництвом і зміцненням Української держави.

У часи Козацької республіки існував кодекс моральних заповідей, цінностей, козацької честі, яким послуговувались не тільки січові, сотенні, полкові школи, Острозька і Києво-Могилянська академії, а й українські сім'ї. Цей кодекс отримав назву «Лицарська регула» (від слова регулювати) і звучав так: «Не рухай чужого майна і не втручайся в чужі справи, але не дозволяй втручатися й у твої; поради слухай, але май свою думку, а якщо щось почав робити, то роби, не дозволяй собі кинути початої справи ні через важкість, ні зі страху; нікому не нав'язуйся зі своєю думкою, але нікому не дозволяй зневажати її; у своєму житті не будь лозиною, що гнеться у той чи

інший бік; перед нижчими не задирай голову, а перед вищими не гнись дугою; на людські діяння дивися, а за свої відповідай перед Богом і самим собою. Живи по-Божому».

На таких високих, чистих, чесних моральних засадах українці виховували молодь упродовж століть. Доки козацтво плекало свою високу духовність, доти й була українська держава. Козацьке педагогічне надбання – це безцінна скарбниця народного досвіду, використання якого в наш час необхідне для виховання здорової нації та розбудови незалежної України.

Список використаних джерел

1. Руденко Ю. Д. Український національний характер: сутність, витоки і шляхи формування в учнів і студентів. – Біла Церква: Час Змін Інформ, 2019. – 312 с.

2. Руденко Юрій. Формула козацької педагогіки: монографія. Київ: Талком, 2021. – 187 с.

3. Руденко Юрій, Мельничук Юрій. Козацька педагогіка: навчальний посібник / Книга 1. – Київ: Золоті ворота, 2014. – 360 с.

4. Мельничук Ю. Л. Основи козацько-лицарського виховання. – Київ: Гетьман, 2012. – 295 с.

5. Національно-патріотичне виховання дітей і молоді засобами козацької педагогіки: інформаційно-просвітницький матеріал / укладач Мельничук Ю. Л. – Київ: ПРОМЕТЕЙ, 2017. – 90 с.

Погребняк Юлія,
директор департаменту освіти і науки
Запорізької міської ради,
кандидат наук з державного управління

**РЕАЛІЗАЦІЯ МІСЬКОЇ ЦІЛЬОВОЇ «ПРОГРАМИ
РОЗВИТКУ КОЗАЦЬКОГО ЗВИЧАЮ СПАС У МІСТІ
ЗАПОРІЖЖЯ НА 2023-2038 РОКИ»:
РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Виклики, з якими сьогодні стикається українська нація, спонукають нас звертати особливу увагу на побудову процесу виховання дітей та молоді. У реаліях сьогодення, в умовах війни, коли наша держава зусиллями Збройних Сил України, добровольців, волонтерів боронить свої кордони, стратегічного значення набуває виховання дітей та учнівської молоді на основі національних суспільно-державних цінностей, таких як незалежність, самобутність, воля, соборність, гідність, честь. Одним із чинників, що формує ціннісне ставлення особистості до суспільства і держави, важливим показником моральності людини є патріотизм. Виховання громадянина-патріота – одна з надважливих цілей для системи освіти, з реалізацією якої успішно справляються педагогічні працівники закладів освіти прифронтового міста Запоріжжя.

Однією з наскрізних складових виховного процесу в закладах освіти нашого міста є козацька педагогіка, бо козацько-лицарські традиції виховання є самобутнім та оригінальним явищем світової й української педагогіки, що демонструють духовне ядро української нації, її прагнення до волі та незалежності. Козацтво мало значний вплив на широке коло процесів українського суспільства – як політичних, так і соціокультурних. Феномен козацтва був предметом вивчення українських істориків (Д.Яворницького, О.Апанович, В.Смолія, Т.Чухліба та інших). Дослідники стверджують, що козацтво –

один із головних чинників формування української нації та державності.

Українське волелюбне козацтво з'явилося на славетній Запорозькій Січі, на легендарному острові Хортиця. Запорозьке козацтво – гордість української нації, а козацька філософія, психологія, педагогіка, героїчна боротьба за волю і свободу є вищими досягненнями нашого національного духу, невичерпним культурно-історичним джерелом патріотичного виховання дітей та молоді, а особливо сьогодні, під час жорстокої війни РФ проти України. Відродження виховних і культурно-освітніх козацьких традицій – одна з необхідних і найважливіших граней зміцнення незалежності України.

Саме тому у вересні 2023 року з метою відродження і розвитку традицій і цінностей українського народу, національно-патріотичного виховання дітей та молоді, формування національної свідомості, консолідації мешканців міста Запоріжжя, формування та утвердження української національної та громадянської ідентичності рішенням Запорізької міської ради було затверджено міську цільову Програму розвитку козацького Звичаю Спас у м. Запоріжжя на 2023-2028 роки. Зазначена міська Програма сприятиме розвитку і впровадженню козацького звичаю Спас як активного громадянського руху, здатного реалізувати завдання національно-патріотичного виховання як пріоритетного напрямку в усіх сферах суспільного життя.

На кінець 2023/2024 навчального року в системі освіти міста Запоріжжя працюють 118 закладів загальної середньої освіти, 140 закладів дошкільної освіти, 13 закладів позашкільної освіти. Протягом зазначеного навчального року педагогічні колективи закладів освіти проводять системну роботу з реалізації завдань зазначеної міської Програми: від ґрунтового вивчення теоретичних питань козацької педагогіки, козацького звичаю Спас до презентації результатів успішних проєктів, незважаючи на складнощі дистанційного формату навчання в Запоріжжі.

Завдяки співпраці з Всеукраїнською громадською організацією «Всеукраїнська федерація «Спас», здійсненню координації роботи управлінням позашкільної освіти, виховної роботи та національно-патріотичного виховання департаменту освіти і науки Запорізької міської ради реалізація Програми розвитку козацького Звичаю Спас у місті Запоріжжя відбувається в закладах освіти за такими основними напрямками:

- інформаційно-просвітницький: проведення лекторіїв, семінарів-практикумів, круглих столів, майстер-класів для педагогів закладів освіти, зокрема із залученням закладів вищої освіти (Запорізький національний університет) та фахівців ВГО «Спас», з метою вивчення концептуальних засад козацької педагогіки, проведення обміну досвідом між педагогами;

- гуманітарний: вдосконалення знань школярів з української мови шляхом розучування та декламування віршів, текстів пісень, прозових уривків з української класики та сучасної літератури, театралізованих постановок, проведення мовознавчих заходів;

- творчий: реалізація творчого потенціалу дитини (народні танці, зокрема, гопак, українські пісні, гра на народних музичних інструментах, образотворчий, декоративно-ужитковий напрями гурткової роботи);

- здоров'язбережувальний: проведення традиційних козацьких розваг, вивчення філософських підходів до гартування духу, морального виховання з метою укріплення фізичного та психічного здоров'я дітей та підлітків;

- військово-спортивний: посвята учнів у козачата, участь у спортивних змаганнях, тренувальних зборах, чемпіонатах з бойового мистецтва Спас; дослідження і практичне відродження військово-спортивного мистецтва наших предків, таборування, козацький вишкіл;

- дослідницько-пізнавальний: вивчення історії України, історії Запорозької Січі, поширення знань серед учнів про козацький національно-визвольний рух, про заслуги козаків у боротьбі з чужоземними загарбниками, вивчення героїчного

життя, подвижницької діяльності, високого військового мистецтва гетьманів, кошових отаманів, виникнення козацького звичаю Спас з використанням інтерактивних ігор, квестів, сучасних інформаційних технологій, екскурсій, музеїв тощо;

– суспільно-громадський: участь здобувачів освіти у громадському житті міста (культурні свята, етнофести, толоки), учнівське самоврядування, лідерство, участь у дитячих та юнацьких об'єднаннях суто козацького характеру, зокрема «Джура», волонтерство, допомога Збройним силам України.

Так, в кожному районі міста Запоріжжя визначено опорні заклади освіти, в яких педагоги активно впроваджують зазначені виховні орієнтири козацької педагогіки, інтегруючи їх у різні види освітньої діяльності; ініціюють обмін досвідом з колегами, презентують та захищають власні цікаві напрацювання. У перспективі – долучити кожен заклад освіти міста Запоріжжя до ефективної реалізації завдань Програми шляхом розробок та впровадження виховних та освітніх проєктів з розвитку козацького звичаю «Спас».

Маємо відроджувати, зберігати та розвивати українські національні культурні традиції та цінності; маємо любити й пишатися своїм козацьким Запоріжжям, квітучою Україною та навчити цього молоде покоління наших громадян!

Список використаних джерел

1. Антонович В.Б. Коротка історія козаччини. – Київ: Україна, 2004 – 304с.

2. Історія України в особах: Козаччина/ В.М. Горобець, О.І. Гуржій, В.М. Матяx, В.А. Смолій. – Київ: Україна, 2000. – 302с.

3. Чухліб Т.В. Гетьмани України-Русі/ Т.В.Чухліб. – Донецьк: БАО, 2013. 304с.

Подкупко Тетяна Леонідівна,
доцент кафедри суспільних наук
Одеського національного медичного університету,
кандидат історичних наук, доцент

ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ТРАДИЦІЙ: «ОСОБЛИВІ ВЕЧОРНИЦІ»

В часи, коли триває повномасштабне вторгнення, питання національної ідентичності, самовизначення, носієм якої культури і традицій ми є – стають особливо актуальними, вагомими, тими, від яких залежить життя та існування українців. Питання інклюзії в українське суспільство людей з особливими потребами все частіше звучать з вуст знаних, публічних людей, ЗМІ. Завдяки спільному святкуванню українських традиційних зимових свят дітей з особливими освітніми потребами, їх батьків, студентів-медиків, широкого кола громадськості є можливість в невимушеній формі вирішити низку проблем залучення в активне соціальне життя всіх громадян.

3 грудня 2023 року відзначався Всесвітній день людей з інвалідністю. В затишному залі готелю «Аркадія» громадською організацією «Особливі діти» із запрошенням студентського наукового гуртка кафедри суспільних наук ОНМедУ *Via scientorum* за підтримки Департаменту внутрішньої політики та Департаменту праці та соціальної політики Одеської міської ради в рамках фестивалю «Можливості» проведено захід для дітей з інвалідністю та їх батьків «Можливості для кожного».

Участь у заході членів студентського наукового гуртка *Via scientorum* дозволила не лише зануритися у поглиблене вивчення українських традицій та культури, а й спробувати проаналізувати і адаптувати їх під людей з інвалідністю [1, с. 246-249]. Крім того, майбутні лікарі змогли поспілкуватись в неформальній обстановці з можливими пацієнтами з особливими потребами. Зрозуміти ті бажання й сподівання

на які очікують від суспільства, і побачити те що можуть запропонувати людству, державі, конкретному громадянину люди з “необмеженими можливостями”. Волонтерська допомога дозволяє виховувати не лише гідних професіоналів, а й лікарів з великим серцем, здатних до співчуття, розуміння відмінностей у спілкуванні з людьми з інвалідністю.

У вступній частині заходу присутнім розповіли про видатних людей з інвалідністю, які змогли досягнути успіху та реалізувати себе. Далі почалися “Особливі вечорниці”. Учасникам заходу розповіли про різновиди вечорниць, традиції та звичаї українського народу пов'язаними із зимовим часом.

Україна – аграрна країна. Тому наші традиції й звичаї тісно переплетені з календарем сільськогосподарських робіт. Зимовий цикл – дуже яскравий і багатий на різноманітні дієства, розваги, частування, пісні, казки, легенди, оповідання тощо. Із завершенням осінніх польових робіт з'являлось більше часу в молоді для спілкування, розваг, пошуку своєї Долі. В українській традиційній культурі період від Покрови й до Великого посту (суворий піст перед Великоднем) – це час вечорниць. Головна особливість яких – події відбувалися в хаті, а не на дворі, вулиці. Для цього винаймалося житло, де збиралась молодь як для розваг, так і для роботи. Основні елементи традиційного українського виховання робили акцент на працелюбності, поваги до старших, шанобливого ставлення до давніх традицій й звичаїв предків.

Самі вечорниці умовно поділялись на повсякденні та святкові. Останні вирізнялись специфічними особливостями, які притаманними тільки цим святкам, і відбувалось це лише раз на рік. Найпопулярнішими серед молоді були вечорниці на Катерини та Андрія.

Презентація продемонструвала правила і варіації святкових дійств. Присутні були активно залученні до жартівливих ворожінь: витягання папірців з іменами майбутніх Коханих, вгадування на взутті хто перший і за кого вийде заміж. Також кожен присутній отримав побажання-пророцтво на

наступний рік. А ще учасники власноруч витягали з чарівного глечика з насипаною крупою, квасолею сувеніри-передбачення.

Захват і захоплення викликала стародавня гра кусання Калити. Пан Калетинський (роль виконував студент 2 курсу, 6 групи, спеціальність медицина Олег Євгенович Мякішев) вправно “захищав” Калиту. Зважаючи на те, що вечорниці “особливі”, то кожен хто не вкусив калиту - отримав сувенірну маленьку калиту.

Оскільки на традиційних вечорницях не лише грали й веселились, а і працювали, то присутні взяли участь у толоці. Спільними зусиллями було виготовлено різдвяно-новорічні сувеніри для кожної дитини з особливими освітніми потребами, а також чарівне Древо бажань. За своїми можливостями хтось вирізав пелюстки квітів з гофрованого паперу, хтось їх збирав у пишну квітку, хтось ці квіти клеїв до каркасу-основи. Кожен вкладав свої найпотаємніші думки і бажання, щиро сподіваючись, що задумане неодмінно збудеться, і неодмінно в новому 2024 році.

Далі діти та дорослі були залучені до українських традиційних ігор та розваг, відгадування загадок, співів і танців. Також була проведена вікторина на платформі Kahoot. Учасники за допомогою смартфонів відповідали на питання щодо українських зимових традицій. Після кожного квізу, слухали правильні відповіді, розбирали помилки, й навіть причини саме таких відповідей (тривалий час ідеологи різних держав не лише нищили українську культуру і традиції, а й підміняли поняття, насаджували не притаманні нам поняття, дії, звичаї) [2, с.120-125]. На завершення всіх чекало щедре українське чагування!

Традиційні зимові розваги на вечорницях зрозумілі та близькі сучасній молоді! Вони дозволяють розкрити потенціал дітей з особливими освітніми потребами, вчать емпатійності майбутніх лікарів. Завдяки інтерактивним іграм, демонстраціям, майстер-класам вдається прищепити любов до

українських традицій, шану до нашої культури, бо ми того варті!

Список використаних джерел

1. Подкупко Т. Вивчення історичного та етнокультурного коріння здобувачами вищої освіти ОНМЕДУ через залучення до родинних великодніх традицій // Проблеми ідентичності культурної спадщини України в умовах російсько-української війни та у повоєнний період: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, Україна, Київ, 25 травня 2023 року / За загальною редакцією Стадника М. М. Відповідальний редактор: Ятченко В. Ф.; організаційний секретар: Сцібан О. Є. Київ: НДІУ, 2023. 414 с. - С. 246-249.

2. Подкупко Т. Викладання історичних дисциплін майбутнім лікарям в контексті “війн пам'яті” // Матеріали I Міжнародної наукової конференції Політика пам'яті: досвід Європи для України. м. Запоріжжя. 17-18 листопада 2023 року. - С. 120-125.

Поляков Г.М.,
віце-президент ГО «Всеукраїнська федерація Спас»
військовослужбовець з окремої штурмової бригади
3 Армійського корпусу

МОДЕЛЬ СУЧАСНОГО ТРЕНЕРА В УКРАЇНІ. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.

Напевно найбільша кількість суперечливих або скандальних процесів, які пов'язані зі сферою спорту, в тому числі спорту вищих досягнень полягає в умовному конфлікті, який я б назвав “Фаховість vs Україноцентризм”. Одразу хочу зазначити, чому “Україноцентризм” а не “патріотизм”, бо коли ми говоримо про Україноцентризм, це саме про український патріотизм, бо сам по собі термін патріотизм багатозначний (можна бути патріотом країни, міста, свого клубу і т.д.)

Отже, хто він ідеальний сучасний український тренер, незалежно від виду спорту?

Чи може його тренерська фаховість, переважати людські, чи громадянські чесноти?

Чули колись назву “кузня чемпіонів”? То, якщо тренер “штампує” спортивні результати, незважаючи більше ні на що, чи цього достатньо?

Але тоді постає питання, а його чемпіони на міжнародній арені, представляють Україну, чи самих себе під прапором України, але за першої ж можливості готові поміняти цей прапор на більш вигідний?

З іншого боку уявний тренер, який має стійку Україноцентричну позицію та наполегливо прищеплює її своїм вихованцям, але не має достатньо компетенцій та і тренерського таланту, щоб виховати навіть члена Збірної команди України. Його користь у вихованні свідомих громадян очевидна, але де ж тоді брати результати на змаганнях.

Напевно, якби поєднати в одній особі першого та другого ми б отримали ідеального, та чи це можливо?

На думку автора - так. Але для того, щоб сформулювати модель сучасного українського тренера, спробуємо спробуємо сформулювати модель навчально-тренувального та навчально-виховного процесу, який має забезпечити тренер.

Спробуємо розділити його на три умовні етапи (які будуть перегукуватись зі структурою спортивної підготовки в ДЮСШ та позашкільних закладів освіти.

1-й Етап. Групи початкової підготовки. Формування бази загальної фізичної підготовки, основ технічної підготовки (Школа виду спорту), Зазвичай на цьому більшості сучасних тренерів ставить крапку (ну ще можливо селекція (здібності до обраного виду спорту), Проте, на мій погляд важливим є формування основ світоглядної бази того самого патріотизму та україноцентричності. На першому етапі є можливість більше спілкуватись зі спортсменом плюс вони більш пластичні до сприйняття інформації.

Отже, коли ми говоримо про формування національної та громадянської ідентичності та національно-патріотичне виховання, як складову частину цього процесу, вбачаємо за доцільне розпочинати саме з груп початкового рівня.

Тут маємо безліч форм та засобів козацької педагогіки, які пройшли випробування протягом значного історичного періоду. В першу чергу, це козацькі, народні ігри, які формують рухову базу дитини та паралельно занурюють в світ Української традиції. Це етап неусвідомленого формування.

2-й Етап. Навчально-тренувальні групи\ групи базової підготовки (групи основного рівня в позашкільлі) Формування техніки, основ тактики. На цьому етапі вже немає можливості приділяти таку кількість часу на формування національної ідентичності, як на попередньому, але головне завдання не втратити те, що вже зроблено і перейти до усвідомлених вчинків.

На цьому етапі вже є досвід перших змагань, тож важливо приділяти більше уваги “ритуальним” аспектам. Повага до Гімну, Прапора своєї Країни. Повага до суперників та Тренерів.

Важливо запрошувати на змагання учасників бойових дій з різних підрозділів СОУ, тим самим нагадуючи дітям та їхнім батькам про ціну, яку платить Україна за те, щоб вони мали можливість зростати, як спортсмени.

3-й Етап. Групи вищої спортивної майстерності (або групи вищого рівня в позашкільній освіті). На цьому етапі на вагу золота є кожна хвилина тренувань, саме тому має працювати багаж, який накопичено протягом попередніх етапів. Проте саме на цьому етапі важливо нагадувати спортсмену, що він є носієм української ідентичності та прикладом для маленьких спортсменів, які тільки починають свій шлях. На цьому етапі найбільш успішні спортсмени стають лідерами думок в суспільстві і можуть впливати на суспільні процеси в Державі.

Саме тут ми очікуємо максимальну реалізацію спортивних досягнень і саме на цьому етапі проявляється стійкість громадянської позиції, коли є багато спокус (пропозиції зміни громадянства, комерційні старти, фото, які дискредитують україноцентричність спортсмена). Бо поведінка спортсмена, тренера в умовах тиску суперників на змаганнях та суспільних факторів в позазмагальний час знаходиться під пильним наглядом ЗМІ, політиків, громадських діячів, тощо.

Тож, яким ми бачимо Тренера, який буде спроможним забезпечити підготовку спортсмена з чіткою україноцентричною позицією.

Перед тим, як перейти до переліку чеснот (або необхідних компетенцій та якостей) треба зазначити, що в сучасному спорті складно (практично неможливо) бути і тренером для дошкільнят і тренером члена Збірної команди України, ті поодинокі випадки, таких Тренерів, які сьогодні працюють в нашій країні, лише підтверджують цю тезу. Отже говорячи про модель Тренера ми усвідомлюємо, що основний “тягар” лягає на тренерів груп початкової підготовки та навчально-тренувальних груп.

Це мають бути Тренери - мультіуніверсали в плані знань, вмінь та тренерсько-педагогічних навичок а саме (не в порядку пріоритетності):

Фаховість. Володіння всім спектром методик та засобів спортивного тренування. Розуміючи вікові особливості та сенситивні періоди розвитку фізичних якостей та засвоєння техніки виду спорту.

Адаптивність. Здатність адекватно реагувати на всі виклики, з якими стикається тренер, оперативно коригувати навчальний процес в залежності від ситуації або особливостей дитини.

Комунікабельність. Здатність налагоджувати контакт з вихованцями, їх батьками, колегами. Вміння доносити власну думку та ідеї.

Прогнозтичність. Здатність прогнозувати, як перспективи кожного спортсмена, так і ситуації в цілому в групі.

Світогляд. Україноцентричний світогляд, стійке, сформоване відчуття національної та громадянської ідентичності.

Обізнаність. Наявність базових знань в різноманітних сферах, поза межами професійної діяльності (історія, традиції, культура, фольклор тощо)

Доброчесність. Наявність людських та соціально-громадянських чеснот, аби на власному прикладі виховувати своїх спортсменів.

Саме тому, вбачаємо за доцільне давати інструменти (форми, методи та засоби) козацької педагогіки під час. Навчального процесу з підготовки тренерсько-педагогічних працівників сфери спорту. Як масового, так і спорту вищих досягнень.

Притула О.Л.,
*доктор філософських наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики фізичної куль-
тури і спорту Запорізького національного. університету
президент ГО «Всеукраїнська федерація «Спас»
м. Запоріжжя, Україна*

КОЗАЦЬКИЙ ЗВИЧАЙ «СПАС» ЯК СИСТЕМА ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ – КОЗАКА, ЗАХИСНИКА УКРАЇНИ

В умовах сучасних викликів, пов'язаних із захистом державності, зростає потреба у формуванні цілісної, фізично загартованої, морально стійкої та духовно свідомої особистості. Традиційні системи виховання українського козацтва, зокрема козацький звичай «Спас», набувають особливого значення як джерело національно орієнтованих педагогічних практик [1, с. 3]. Вони поєднують у собі фізичний, духовний і морально-етичний розвиток, що відповідає сучасним запитам суспільства.

Мета дослідження – розкрити сутність козацького звичаю «Спас» як комплексної системи виховання особистості та обґрунтувати його значення у формуванні сучасного захисника України.

Козацький звичай Спас виступає не лише як бойове мистецтво, а як цілісна система життєдіяльності, що охоплює фізичне вдосконалення, психічну стійкість, духовний розвиток і соціальну відповідальність [2, с. 4]. Його основою є принцип гармонії тіла, розуму та духу. У традиції Спасу важливу роль відіграють природовідповідність, самодисципліна, служіння громаді та Батьківщині.

Система виховання в «Спасі» базується на поєднанні практичних навичок самозахисту, оздоровчих вправ, дихальних практик, а також формуванні світоглядних орієнтирів.

Вона включає елементи народної медицини, психологічної саморегуляції, морального кодексу козака.

Структурні компонентами підготовки в козацькому звичаї Спас є наступні компоненти системи навчання та виховання: фізичний, технічний, тактичний, теоретичний, морально-вольовий, психологічний, духовний [3, с. 20].

Фізичний компонент – розвиток сили, витривалості, координації, гнучкості, швидкості. Технічний компонент – опанування, розвиток та вдосконалення техніки бойового мистецтва Спас. Тактичний – раціональне використання техніки Спасу в поєдинку, тактика підготовки бійця. Теоретичний – навчання, знання спасівцем теоретичних аспектів козацького звичаю Спас: історія, філософія, звичаї, техніка, фізіологія тощо. Морально-вольовий компонент – розвиток вольових якостей бійця на основі моральних чеснот. Психологічний – розвиток бойової стресостійкості, набуття душевної рівноваги в житті. Духовний компонент є стрижневим елементом системи «Спас», оскільки саме він визначає внутрішню мотивацію, ціннісні орієнтири та сенс підготовки козака як захисника.

Система ґрунтується на принципах поступовості, індивідуального підходу, практичної спрямованості та єдності навчання і виховання [4, 122]. Про це наголошується в принципах навчання Спасу – «П'ятерику». Значна увага приділяється наставництву, передачі знань від досвідченого майстра до учня. Важливим є також принцип відповідальності за власний розвиток.

Звичай «Спас» сприяє формуванню особистості, здатної до самозахисту, захисту інших і держави. Він виховує не лише фізично підготовленого бійця, а й свідомого громадянина з високими моральними якостями. Особлива увага приділяється готовності діяти в умовах невизначеності, витримці та здатності до самопожертви.

У сучасних умовах «Спас» може бути інтегрований у систему позашкільної освіти, військово-патріотичного виховання та фізичної культури. Це дозволяє підвищити

мотивацію молоді до занять, зміцнити національну ідентичність та сформуванню активну громадянську позицію.

Використання елементів «Спасу» у навчально-виховному процесі сприяє: покращенню фізичного здоров'я молоді; розвитку психологічної стійкості; формуванню навичок самозахисту; вихованню патріотизму та громадянської відповідальності.

Висновки. Козацький звичай «Спас» є ефективною системою виховання, що поєднує традиційні цінності та сучасні педагогічні підходи. Його впровадження у освітній процес сприяє формуванню гармонійно розвиненої особистості – козака, захисника України. Перспективи подальших досліджень полягають у розробці методичних рекомендацій щодо інтеграції цієї системи у формальну та неформальну освіту.

Список використаних джерел

1. Притула О. Л. Козацький звичай Спас / О.Л. Притула, О.Г. Рябека, А.П. Конох та ін. Запоріжжя: Дніпровський металург, 2024. 259 с.

2. Спас – бойова культура українського народу : науково-методична збірка / Притула О.Л., Конох А.П., Рябека О.Г., Рижов К.А., Щербаков С.К. Запоріжжя : АА Тандем, 2024. 116 с.

3. Український рукопаш "Спас": Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл / О.Л. Притула, К.В., Лукоянова, К.А. Рижов. Київ. Міністерство молоді і спорту України, 2012. 54 с. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Sport/Programy_navchalni/2019/spas.pdf

4. Притула О. Л. Козацький бойовий звичай Спас : збірка матеріалів / О. Л. Притула, А. П. Конох, К. А. Рижов. Запоріжжя : «Просвіта», 2020. 156 с

Притула Олександр Леонтійович,
доцент кафедри теорії та методики
фізичної культури і спорту
Запорізького національного університету,
кандидат педагогічних наук, доцент

КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА. МИНУЛЕ І СУЧАСНІСТЬ

Козацька педагогіка – це підхід до виховання та навчання, який виник серед українських козаків, що мали свою власну систему цінностей, традицій та поглядів на виховання молодого покоління. Цей підхід базується на ідеях самостійності, вільності, відваги та справедливості.

Ми погоджуємося з сучасними дослідження вчених Руденка Ю.Д., Береки В.Є., Мельничука Ю.Л., Корж-Усенко Л.В., Гнатюка В.М. та ін., які виділяють основні принципи козацької педагогіки:

Фізичне виховання: Козаки покладали великий наголос на фізичну силу, витривалість та вправність. Тренування бойових навичок, змагання та спортивні змагання були важливою частиною виховання козаків.

Моральні цінності: Справедливість, чесність, відвага та самопожертвування були високо цінуваними моральними якостями в козацькому вихованні. Козаки намагалися виховувати у молодших поколінь почуття відповідальності перед своїм народом та власними діями.

Патріотизм: Любов до рідної землі, своєї нації та готовність захищати їх були ключовими аспектами козацької ідентичності. Козаки виховували своїх нащадків в дусі гордості за свою країну та бажання служити їй.

Практичне навчання: Козацька педагогіка надавала великий акцент на практичне використання знань. Навчання молоді відбувалося через реальні життєві ситуації та досвід, який передавався від старших до молодших.

Хоча козацька педагогіка розвивалася в історичних умовах, її принципи та ідеали можуть залишатися важливими і сьогодні, спонукаючи до розвитку моральності, фізичного розвитку та патріотизму в сучасному суспільстві.

Історія виникнення козацької педагогіки сягає часів існування Запорозької Січі, та має коріння ще з часів Київської Русі, Великого князівства Литовського. Таку ж думку має дослідник козацької педагогіки Мельничук Ю.Л. [1]. Як система козацька педагогіка сформувалася в часи існування саме Запорозької Січі на території Вольностей Війська Запорозького. На думку вченої Недосекіною Т.В. «однією з характерних рис української культури козацької доби (XVI-XVIII ст.) була зацікавленість суспільства у розвитку системи освіти» [2, с. 217]. В Україні саме в ті часи сформувався системний підхід до багатоступеневої освітньої структури: 1) парафіяльні та монастирські школи; 2) січові школи; 3) братські школи; 4) спеціальні школи; 5) колегії; 6) академії.

На думку Потапенка О.Б. в часи козаччини «У кожному селі при кожній церкві була відкрита школа, де дітей вчили читати і писати...» [2, с. 347 - 348]. Ми вважаємо цей факт ознакою системного підходу в козацтві до питання освіти та виховання молоді, який заклав міцні традиції педагогіки в Україні на довгі часи.

Такий системний підхід створив в процесі свого існування та розвитку певну педагогічну традицію в Україні, яка набула розвитку зі здобуттям Україною державної незалежності в 1991 році.

В усі часи козацька педагогіка відіграла важливу роль у формуванні та зміцненні національної ідентичності українського народу, спонукаючи до відчуття гордості, патріотизму та відданості своїй культурі та історії.

Козацька педагогіка і національна ідентичність мають глибокі зв'язки, оскільки обидва концепти відображаються в історії та культурі українського народу. Напрямки козацької педагогіки, які поєднані між собою і доповнюють одне

одного. **Виховання національної свідомості:** козацька педагогіка сприяла формуванню національної свідомості серед українців, зміцненню національної ідентичності та відчуттю належності до українського народу. **Патріотизм та відданість:** козацька педагогіка виховувала патріотизм та відданість своїй землі та народу, почуття єднання та приналежності до спільної культурної спадщини. **Цінність традицій та культури:** козацька педагогіка підтримувала та передавала традиції, обряди та культурні цінності українського народу, зміцнювала віру у власну культурну спадщину та відчуття глибокого зв'язку з нею. **Самосвідомість та незалежність:** козацька педагогіка сприяла розвитку самосвідомості та відчуттю незалежності серед українського народу, формувала національну ідентичність та відображала дух козацтва, який був спрямований на захист своєї землі та свободи.

На думку Л. Удовиченко «майбутнє української держави значною мірою залежить від сформованої української культурно-національної ідентичності. Втрата особистістю такої ідентичності породжує серйозні проблеми, пов'язані з глибоким відчуженням у суспільстві, відчуттям розпаду, нестабільності людського буття та навіть створює загрозу національній безпеці країни...» [3, с. 73]. Ми погоджуємося з цією думкою, наголошуючи що запобіжником руйнації національно-культурних орієнтирів може стати саме козацька педагогіка адаптована до сьогоденних реалій. Тому сучасна козацька педагогіка є актуальною на сьогодні і її духовні основи мають бути впроваджені в більшість галузей існування українського суспільства. Ми погоджуємося з думкою Ж. Беркути та Н. Мартинюка, які спираючись на вислів Б. Сушинського: «Козацтво стало найдосконалішою формою вияву генетично закодованих здібностей і можливостей нашого народу», стверджують, що використання козацької педагогіки в навчально-виховному процесі є правильним рішенням, що відповідає вимогам та викликам часу [4].

На думку А.П. Коноха одним з потужних засобів козацької педагогіки є козацький звичай Спас, який поєднує в собі

духовний і фізичний розвиток людини, через вивчення козацького бойового мистецтва формує українську молодь фізично і духовно здоровою [5, с. 59]. Ми погоджуємося з цією думкою та продовжуємо її в контексті, що козацьке бойове мистецтво Спас та козацький звичай Спас можуть стати однією з основ формування національної ідентичності в українській молоді.

Виходячи з вищенаведеного можна зробити висновки:

1. Козацька педагогіка – самобутнє явище української етнопедагогіки, яке має глибоке історичне коріння ще з часів Київської Русі і розвивалося в Україні безперервно і системно формуючи педагогічні традиції в сучасній Україні.

2. Козацька педагогіка має на меті формування української національної ідентичності.

3. Сучасна система освіти в Україні потребує впровадження в педагогічний процес духовних засад козацької педагогіки.

4. Козацький звичай Спас може стати однією з основ формування української національної ідентичності в українській молоді.

Список використаних джерел

1. Мельничук Ю.Л. Засобами козацької педагогіки [Електронний ресурс] / Ю.Л. Мельничук. Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». Офіц. сайт. Режим доступу:

https://stud.uu.edu.ua/news/zasobami_kozatskoi_pedagogiki_18

2. Потапенко О.Б. Роль освіти у становленні та розвитку українського козацтва [Електронний ресурс] / О.Б. Руденко // Педагогіка вищої школи. – № 3 (49). – 2016. – С. 342 – 350. Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/327735803_Rol_osviti_u_stanovlenni_ta_rozvitku_ukrainskogo_kozactva

3. Удовиченко Л. Проблема вирішення культурно-національної ідентичності та шляхи її вирішення у новій

українській школі [Електронний ресурс] / Л. Удовиченко // Педагогічна освіта: теорія і практика. - Психологія. – Педагогіка. – Збірник наукових праць. - № 37 (1). – 2022. – С. 70 – 75. – Режим доступу: file:///Users/apryt/Downloads/obylan,+%D0%9F%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0_37_%D0%A3%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_70-75.pdf

4. Беркута Ж. Козацька педагогіка в сучасному закладі освіти [Електронний ресурс] / Ж. Беркута, Н. Мартинюк // Педагогічний вісник. – Вісник Хмельницького ОШПО. - Офіц. сайт. – Режим доступу: <https://visnyk.hoippo.km.ua/infomain/2192-kozacka-pedagogka-v-suchasnomu-zaklad-osvti.html>

5. Конох А.П. Здоровий спосіб життя в козацькій традиції «Спас» [Електронний ресурс] / А.П. Конох, О.Л. Притула // Вісник Запорізького національного університету. - Фізичне виховання та спорт. - №1 (7). – 2012. – Режим доступу: <https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2012/FViS-2012-1/054-59.pdf>

Рижов Костянтин,
перший віце-президент ГО
«Всеукраїнська федерація "Спас"»,
кошовий отаман Запорозького Війська Низового
«Запорозька Січ»

ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ НА ОСНОВІ КОЗАЦЬКОГО ЗВИЧАЮ СПАС В М. ЗАПОРІЖЖІ У 2023–2026 РОКАХ

Національно-патріотичне виховання та утвердження української національної й громадянської ідентичності є важливою складовою збереження української нації та державності, що закріплено в законодавстві України. Особливої актуальності ця проблематика набуває в умовах російсько-української війни. Необхідність захисту дітей і молоді від російського інформаційного впливу, формування лицарських чеснот, моралі та гуманістичних цінностей українського козацтва в їхньому світогляді визначає провідну роль козацької педагогіки в сучасному освітньому процесі.

У 2023 році за ініціативи президента Всеукраїнської федерації «Спас» Олександра Притули та за підтримки представників цієї організації, а також виконувача обов'язків міського голови Запоріжжя Анатолія Куртева було створено робочу групу з розроблення програми національно-патріотичного виховання на засадах козацької педагогіки. До її складу увійшли фахівці структурних підрозділів Запорізької міської ради: управління внутрішньої політики, департаментів культури і туризму, освіти і науки, спорту, сім'ї та молоді.

У вересні 2023 року Запорізька міська рада затвердила програму «Розвиток козацького звичаю “Спас” у м. Запоріжжі на 2023–2028 роки». Для її реалізації на початку 2024 року було створено управління позашкільної освіти, виховної роботи та національно-патріотичного виховання при департаменті освіти і науки. До впровадження програми долучилися 15 закладів освіти різних рівнів.

Підготовку фахівців забезпечив Запорізький національний університет під керівництвом ректора Миколи Фролова. 3 квітня 2024 року на базі університету відбувся науково-методичний семінар для вчителів фізичного виховання «Національно-патріотичне виховання на засадах козацького звичаю «Спас»». Упродовж року також проводилися практичні семінари для педагогів дошкільних і позашкільних закладів освіти.

1 вересня 2024 року в Запоріжжі було відкрито пересувну виставку «Козацький звичай Спас – бойова культура українців» (автор – Михайло Мордовський). Виставка стала результатом співпраці департаменту культури Запорізької міської ради, ГО «Всеукраїнська федерація «Спас»», центру народної творчості «Народний дім» та Українського культурного фонду. У межах заходу проводилися лекції, екскурсії, показові виступи вихованців ДЮСШ «Спас» і круглі столи. Важливим результатом стало налагодження міжнародної співпраці, зокрема з Інститутом слов'янського світу (м. Токіо), директор якого Масата Кавазу (河津雅人) відвідав виставку.

Департамент спорту, сім'ї та молоді Запорізької міської ради розробив програму підтримки ДЮСШ «Спас», яка передбачає проведення міських чемпіонатів з українського рукопашу «Спас», молодіжних заходів і фестивалів.

Цікавим є досвід закладу дошкільної освіти № 226 «Дивограй» (керівник – Наталія Шаріпова), де впроваджено авторську програму виховання на основі козацької педагогіки. У закладі функціонують гуртки «Козацькими шляхами» та «Відкрий собі музей», створено музей козацтва та облаштовано дитячу «Січ». Вихованці проходять символічну посвяту в козачата та отримують клейноди. У 2025 році організовано дитячий денний табір «Котигорошко», у межах якого діти опановують елементи козацької культури, бойового мистецтва «Спас», традиційні танці, пісні, навички саморегуляції та основи виживання.

Вагомим етапом популяризації козацької культури стало проведення в Запоріжжі 28-го Міжнародного фестивалю

«Запорозький Спас» імені Анатолія Єрмака. У його межах відбувся круглий стіл «Національні бойові мистецтва: перспективи розвитку» за участю представників державних органів, науковців, педагогів, військових і громадських діячів. Учасники відзначили, що національні бойові мистецтва сьогодні виходять за межі спорту, набуваючи світоглядного та філософського значення.

У межах фестивалю було презентовано вісім розділів українського рукопашу «Спас», а також організовано виставку творчих робіт вихованців закладів позашкільної освіти. Завершився захід гала-концертом за участю творчих колективів.

У 2024 році в межах програми видано навчально-методичний посібник «Козацький звичай Спас», який висвітлює духовні засади, теоретичні положення та практичні аспекти впровадження козацької педагогіки в освітній процес.

У 2025 році на базі Запорізького національного університету проведено курси підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури, які пройшли 60 педагогів. Отримані знання сприяють ефективному впровадженню елементів козацької педагогіки в освітню практику.

Підсумком системної роботи стало проведення 10 грудня 2025 року міських змагань з українського рукопашу «Спас» – «Запорозька Звитяга» серед школярів. Учасники змагалися в традиційних розділах «Зняти шапку» та «Лаву на лаву», демонструючи не лише фізичну підготовку, а й командну взаємодію, силу духу, честь і взаємопідтримку.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». Відомості Верховної Ради України, 2023, № 46, ст. 116.

2. Рішення Запорізької міської ради № 50 від 27.09.23

3. <https://spas.center/ua/novini/p/5>

Рябека Олександр Григорович,
*професор кафедри управління, системного аналізу та
євроінтеграції Навчально-наукового інституту публічного
управління та адміністрування Українського державного
університету імені Михайла Драгоманова,
доктор філософських наук, професор*

Притула Олександр Леонтійович,
*доцент кафедри теорії та методики фізичної
культури і спорту Запорізького національного
університету,
кандидат педагогічних наук, доцент*

КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА В КОНТЕКСТІ КОЗАЦЬКОГО ЗВИЧАЮ СПАС ЯК БАЗОВА ОСНОВА ДУХОВНОЇ ПІДГОТОВКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Проблема світогляду та національної ідентичності є складною та багатогранною. Національна ідентичність визначається як почуття приналежності до певної нації, її культури, мови, історії та інших аспектів. Світогляд, у свою чергу, охоплює систему цінностей, переконань і поглядів людини на світ.

Проблема виникає, коли ці два аспекти конфліктують між собою. Наприклад, індивід може відчувати себе частиною певної національної групи, але не збігатися з деякими аспектами її традицій або цінностей. Це може викликати внутрішній конфлікт і призвести до пошуку нових шляхів ідентифікації або розуміння свого світогляду.

Крім того, сучасний світ стикається з багатонаціональними та мультикультурними суспільствами, де різноманітні національні та культурні ідентичності переплітаються. Це може створювати складнощі в управлінні суспільними відносинами та формуванні спільної національної ідентичності.

Вирішення цих проблем вимагає відкритого діалогу, взаєморозуміння та поваги до різноманітності. Важливо підтримувати інклюзивне середовище, де люди можуть вільно виражати свої погляди та ідентифікацію, забезпечуючи при цьому спільні цінності і принципи, що об'єднують суспільство.

Базовою основою для цього може бути підняття духовно-ціннісних норм в українському суспільстві, формуючи при цьому середовище, де ці духовні цінності будуть мати пріоритет в суспільній свідомості. Духовність і людяність, на нашу думку, є однією з найважливіших основою розвитку суспільства в усі історичні епохи.

Духовність – це концепція, яка описує глибокі внутрішній досвід людини, її зв'язок зі своїм внутрішнім "я", космосом, або вищою силою. Це поняття включає в себе пошук значення та цілі в житті, розвиток особистості, відчуття співпраці з навколишнім світом та іншими людьми, а також прагнення до гармонії та внутрішнього спокою. Духовність може виявлятися в різних формах, включаючи релігію, філософію, медитацію, мистецтво, природничі вірування та інші практики. Для деяких людей це може бути пошуком вищої сили або розуміння космічних законів, для інших - це може бути простою увагою до власних емоцій та внутрішніх переживань. Важливо зазначити, що духовність може бути універсальним концептом, який не обов'язково пов'язаний з релігією або певними віруваннями. Кожна людина може мати своє власне розуміння духовності, що відповідає її власним життєвим досвідам та переконанням.

В сучасному українському суспільстві існує проблема духовних орієнтирів в своєму розвитку. Ми погоджуємося з думкою вченої Целякової О.М., яка вважає що серед найбільш негативних аспектів такого стану є: погана керованість процесів становлення демократії в суспільстві; складність в користуванні ціннісними орієнтирами родини; неузгодженість системи виховання і освіти, що веде до сполучення протилежних тенденцій у суспільній свідомості; послаблення ролі родини і освітніх закладів в процесі виховання [1, с. 72].

Побудова сучасної держави Україна на наш погляд неможлива без гармонії світоглядних основ та національної ідентичності в свідомості, насамперед, української молоді та усього українського суспільства. Одним з вирішень цього питання може бути прив'язання сучасної системи освіти і виховання в Україні до українських національних традицій, найяскравішою з яких є історико-культурна спадщина українського козацтва, а в педагогічному аспекті Україна має яскраву сторінку культурно-історичної спадщини, яка в сучасній українській педагогіці має назву козацька педагогіка. Ми погоджуємося з вченою Корж-Усенко Л.В., яка вважає, що потенціал козацької педагогіки є потужним засобом актуалізації прогресивних освітніх традицій і стимулу для пошуків подальших пошуків у галузі педагогічної теорії та практики [2].

Одним з найпотужніших засобів козацької педагогіки, який має глибокі історичні традиції та більш як тридцятирічну практичну реалізацію в Україні в сучасності є козацький звичай Спас, який поєднує в собі духовний і фізичний аспекти виховання молоді на основі українських козацьких традицій. Вчений В.Є. Берека вважає козацьку боротьбу спас одним з засобів підготовки козака на Запорозькій Січі [3, с. 39]. Ми погоджуємося з цією думкою з доповненням, що спас – це не просто боротьба, а бойове мистецтво, яке сформувалося за часів Запорозької Січі та має свій козацький світогляд, який оснований на споконвічних українських традиціях і звичаях, дослідження яких проводилися вченими Притулою О.Л., Шиловим Ю.О. [4].

Козацький звичай Спас – це поєднання духовного та фізичного розвитку людини, виховання козака-воїна, захисника та розбудовувача України. Педагогічний процес в традиції Спасу побудований на основі традиційних козацьких духовних норм і правил, які викладені в переказах, карбах, піснях, казках тощо. Виховання та навчання в традиції Спас починається з народження і не закінчується протягом усього життя козака чи козачки. Основними засадами козацької педагогіки

в Спасі є: самоорганізація, самозахист, самозабезпечення, самореалізація. Ми погоджуємося з думкою вченого Коноха А.П., що національний підхід у процесі фізичного виховання української молоді сприятиме зростанню рівня патріотизму і допоможе молодій людині адаптуватись в сам спосіб життя [5, с. 59].

Сьогодні козацький звичай Спас розвивається в Україні та поза її межами за напрямками: український національний вид спорту, бойова культура українського народу, козацьке здоров'я, всебічний розвиток людини – характерництво, козацька педагогіка, бойове мистецтво, козацька наука. Все це забезпечує багатогранний підхід до розвитку особистості, що може бути базою для сучасної педагогіки в Україні.

Виходячи з вище наголошеного можна зробити наступні **висновки:**

1. Козацький звичай Спас є потужною і цілісною системою в козацькій педагогіці в Україні.
2. Козацький звичай Спас зберіг в собі духовну основу українського козацтва як спільноти вільних людей.
3. Козацька педагогіка Спас може стати основою в формуванні духовного фундаменту в сучасній українській педагогіці.

Список використаних джерел

1. Целякова О.М. Духовність як цілісний феномен: проблеми концептуалізації в контексті соціально-філософського пізнання [Електронний ресурс] / О.М. Целякова // гуманітарний вісник ЗДІА. – Вип. 33. – 2008. – Режим доступу: https://old-zdia.znu.edu.ua/gazeta/visnik_33_65.pdf

2. Корж-Усенко, Л. В. Козацька педагогіка: досвід, реалії, перспективи [Текст] / Л. В. Корж-Усенко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал / Міністерство освіти і науки України, Сумський державний університет імені А. С. Макаренка ; редкол.:

А. А. Сбруєва, О. Є. Антонова, Дж. Бішоп та ін. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. – № 4 (38). – С. 237–245.

3. Берека В.Є. Козацька педагогіка і навчально-виховний процес у закладах освіти : науково-методичний збірник / Укладачі: В.Є. Берека, І.К. Гіджеліцький, Н.М. Орловська. – Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2018. – 472 с.

4. Притула О.Л. Світогляд в українському рукопаші «Спас» / О.Л. Притула, Ю.О. Шилов. – Запоріжжя: Акцент Інвест-трейд, 2013. – 124 с.

5. Конох А.П. Здоровий спосіб життя в козацькій традиції «Спас» [Електронний ресурс] / А.П. Конох, О.Л. Притула // Вісник Запорізького національного університету. - Фізичне виховання та спорт. - №1 (7). – 2012. – Режим доступу: <https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2012/FViS-2012-1/054-59.pdf>

Скорик В.С.,
учениця 8 класу
комунального закладу «Запорізький обласний
академічний ліцей «Козацький» Запорізької області
м. Запоріжжя, Україна

ЕКОСТЕЖИНА «КОЗАЦЬКА ВАЛЕОЛОГІЯ» ЯК ІННОВАЦІЙНА ФОРМА ВИВЧЕННЯ ТРАДИЦІЙ ЗДОРОВ'Я ТА ГАРТУ

У ліцеї «Козацький» реалізовано особливий проект – екостежину «Козацька валеологія». Це не просто прогулянка, а справжня подорож до витоків козацького здоров'я. Система вчить дбати про тіло, загартовувати дух і жити в злагоді з природою, наслідуючи приклад предків-козаків. Маршрут складається з восьми тематичних зупинок, кожна з яких відкриває секрети довголіття та сили.

Зупинка 1: «Українська хата-музей». Це духовна основа маршруту. Ознайомлення зі старовинним побутом, іконами та вишитими картинами майстрині В. Харлової допомагає зрозуміти спосіб життя предків і джерела їхньої незламної сили.

Зупинка 2: «Польова кухня та Вітамінград». Локація присвячена культурі харчування. На «Польовій кухні» та у фруктовому саду «Вітамінград» учні самостійно вирощують городину. Це дає змогу на практиці побачити, як натуральні вітаміни зміцнюють імунітет.

Зупинка 3: «Вода (Криниця)». На цій станції йдеться про воду як основу життя. Програма передбачає вивчення давніх методів очищення води за допомогою природних матеріалів: кремнію, глини, ялівцю чи кори верби.

Зупинка 4: «Зелена аптека». Живий куточок природи, де ростуть м'ята, шавлія, лаванда та інші цілющі трави. Догляд за рослинами дозволяє краще опанувати основи фітотерапії та природного оздоровлення.

Зупинка 5: «Сонячний санаторій». Майданчик для загартовування. Фізичні вправи на свіжому повітрі, змагання босоніж на піску та використання сонячної енергії допомагають зміцнити організм та покращити самопочуття.

Зупинка 6: «Козацька кіннота». Експозиція з фігурами тварин навчає відповідальності та правилам догляду за ними. Це нагадує про нерозривний зв'язок козака з його вірним другом – конем.

Зупинка 7: «Бойовий полігон». Місце виховання мужності. Вивчення основ бою та стратегії, а також виступи секції рукопашу доводять, що фізична сила має завжди поєднуватися з міцною волею.

Зупинка 8: «Курган – символ козацької слави». Фінальна точка маршруту. Курган – це пам'ять про захисників рідної землі. Повага до історії є обов'язковою умовою формування сильної та здорової особистості.

Екостежина «Козацька валеологія» доводить, що навчання може бути цікавим та оздоровчим одночасно. Завдяки проєкту замість звичайного читання підручників відбуваються практикуми та майстер-класи на свіжому повітрі. Це допомагає вихованцям ліцею ставати справжніми лідерами та патріотами України.

Список використаних джерел

1. Підласий І.П. Ідеали українського виховання /І.П. Підласий// Рідна школа. – 2000. - №2. – С.7.

2. Руденко Ю. Українська козацька педагогіка: витоки, духовні цінності. Сучасність/ Ю. Руденко, О. Губко. К.: МАУП, 2007. -384 с.

Слюсар Світлана Миколаївна,
педагог-організатор академічного ліцею «Козацький»
м. Запоріжжя, Україна

КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА. ТРАДИЦІЇ ЛІЦЕЮ «КОЗАЦЬКОГО»

Козацька педагогіка – це унікальна система виховання, яка сформувалася в середовищі українського козацтва. Вона ґрунтується на національних традиціях, духовних цінностях і прагненні виховати сильну, вільну та відповідальну особистість.

Сьогодні ми поговоримо про традиції які панують в ліцеї «Козацький» Наш ліцей – спадкоємиць козацьких традицій. Козацькі традиції – це не лише сторінка історії, а частина щоденного життя. Вони проявляються у самоврядуванні, творчості, фізичному гарті та благодійності.

Як і на Січі, у нас діє козацька республіка. Ми вчимося приймати рішення разом: обираємо кошового отамана, раду старійшин та курінних.

Це виховує відповідальність та вміння працювати в команді (гуртом).

Ліцей керується принципами козацької демократії. Кошовий отаман обирається учнями та відповідає за дисципліну та організацію. Рада – це орган де обговорюються важливі рішення, а курені (групи учнів) виховують відповідальність і командний дух. Кожен почувається частиною великої козацької родини.

Козацький дух оживає вже з першого дзвоника, де діти влітають квітку знань в національний вінок, який є оберегом нашого ліцею та Батьківщини.

Козацька педагогіка спрямована на формування гармонійно розвиненої особистості – фізично міцної, духовно багаті та патріотично налаштованої.

Принципи нашого виховання – це:
любов до Батьківщини;
повага до старших;
братерство і взаємодопомога;
чесність і справедливість;
мужність і відповідальність;
прагнення до свободи та саморозвитку.

Традиції Козацького ліцею

Козацький ліцей є осередком збереження та розвитку національних традицій. У закладі активно впроваджуються елементи козацької педагогіки через різноманітні заходи та діяльність.

Основні традиції в ліцею є:

Посвята в козачата

Урочисте прийняття учнів до козацької родини, що формує почуття єдності та відповідальності.

Проведення козацьких свят і заходів

Відзначення Дня козацтва, Покрови, патріотичних дат.

Спортивні змагання та ігри. На протязі дня діти на перервах залюбки слухають козацькі пісні, виконують руханки, які налаштовують дітей на бойовий настрій на весь день

Козацькі забави, естафети, змагання на силу і спритність.

Волонтерська діяльність

Допомога іншим, участь у благодійних акціях.

Збереження народних традицій в нашому ліцеї «Козацькому»

Проведення свят, виставок (наприклад, Великодні композиції, писанкарство).

Козацька педагогіка – це не лише спадщина минулого, а й ефективна система виховання сучасної молоді. Завдяки традиціям Козацького ліцею учні зростають свідомими, активними та небайдужими громадянами, готовими будувати майбутнє України.

Діти пишаються своїми символами: синьо-жовтий прапор з козацьким хрестиком та вишиванками на святах.

Одягаючи козацьке вбрання (вишиванку, шаровари, чоботи – це не просто форма, а проява поваги до предків і національної ідентичності.

Використання козацької символіки (булави, прапора, герба) на святах допомагає нам відчутти зв'язок поколінь. Одягаючи вишиванку або елементи козацького строю, ми демонструємо гордість за своє коріння.

Козаки завжди були захисниками народу. Сьогодні ми продовжуємо цю традицію через волонтерство: збираємо допомогу для ЗСУ, проводимо благодійні ярмарки та допомагаємо літнім людям. Це наш сучасний спосіб бути «лицарями волі». Благодійні виставки-продажі: Наші кращі роботи стають лотами на благодійних аукціонах. Так традиційне мистецтво перетворюється на реальну допомогу для воїнів ЗСУ, продовжуючи козацьку справу захисту Батьківщини.

В нашому ліцеї ми не просто вивчаємо історію, ми відтворюємо її власноруч. Однією з найтепліших традицій є мистецтво писанкарства, яке ми практикуємо перед Великоднем.

Писанкарство в ліцеї – це не просто малювання, а глибокий ритуал, ми створили особливі писанки-велетні. Використовуючи традиційні козацькі кольори – червоний (вогонь і життя) та чорний (родюча земля), ми вкладаємо в орнаменти побажання миру та сили нашому закладу й захисникам України.

«Створюючи писанку, ми відчуваємо такий самий зв'язок із минулим, як і коли тримаємо шаблю чи прапор. Це наша духовна зброя та краса нашої душі».

Створення такої писанки – це справжній козацький «гурт». Кожен курінь або клас долучається до розпису: хтось розробляє ескіз з козацькою символікою (хрестами, дубовим листям чи зорями), а хтось дбайливо наносить фарби.

Дбаючи про нашу екологію ми долучаємо дітей збирати пластикові кришечки та створити з них писанковий рай.

У нас існує традиція дарувати писанки друзям або наставникам на знак поваги та єдності куреня.

Велетенські писанки – символи незламності на козацькому подвір’ї – це не просто звичаї, а потужний спосіб виховання справжніх патріотів. Вони вчать єдності, дисципліни, відповідальності та глибокої любові до України, поєднуючи минуле з сьогоденням. У часи випробувань для нації ці традиції формують характер учнів, роблячи їх готовими до звершень – як козаки на Запорізькій Січі. Саме так ми будемо сильну, згуртовану громаду, яка пишається своєю спадщиною й дивиться в майбутнє з оптимізмом.

Коли наші велетенські писанки стоять на козацькому подвір’ї, ми відчуваємо: традиція живе не лише в книгах – вона масштабна, яскрава та сучасна. Ми нащадки козаків, які вміють і воювати і створювати красу. Що надихає весь світ.

Слава Україні! Героям Слава!

Дякую за увагу.

Список використаних джерел

1. Козацька педагогіка / за ред. О. Вишневського. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005.
2. Історія українського козацтва: Нариси / за ред. В. Смолія. – Київ, 2006.
3. Василь Сухомлинський. Серце віддаю дітям. – Київ, 1977.
4. Міністерство освіти і науки України. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. – Київ, 2015.
5. Український інститут національної пам’яті. Матеріали з історії козацтва.

Сударева Галина Федорівна,
*старший викладач кафедри педагогіки,
спеціальної освіти та менеджменту
КЗ Сумський обласний інститут
Післядипломної педагогічної освіти;*

Рубан Анжела Юріївна,
*інструктор з фізичного виховання
Сумського дошкільного навчального закладу
(ясла – садок) № 33 « Маринка»*

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Народні ігри – це історія народу, оскільки вони відображають соціальне життя кожної епохи. Народна рухлива гра – найпопулярніший вид рухової діяльності дітей, що історично виникла, багатомісячним досвідом удосконалювалася і передавалася від покоління до покоління з метою адекватного фізіологічного, психологічного, естетичного, морального і соціального впливу на природний розвиток дитини, її пристосування до умов навколишнього середовища, зміцнення здоров'я, підготовки до трудової діяльності та військової справи, а також поширення серед народу новостворених та запозичених фізичних вправ, що розвивали і збагачували його культуру [2, с. 6].

У вступі до збірки ігор «Літала сорока по зеленім гаю» український письменник Василь Довжик називає ігри народним мистецтвом: «Та й хитра ж штука, оця гра! Ви думали – такі собі пустощі, коли робити нема чого, то в креймах грають, аби збавити час, а вона, ота забавка, – мистецтво. А вона має свій погляд на людину, батьківщину, добро, уявлення про тебе і світ. Гра записала в собі і закодувала в генах не лише народні знання, а наш національний характер» [3, с. 3].

Знаний в Україні вчений М. Стельмахович, високо оцінюючи роль народних ігор у вихованні дітей, зазначав:

«Рухливі і спортивні ігри розвивають силу, спритність, витривалість, відвагу, рішучість, ініціативу, товариську взаємодопомогу, привчають дітей долати психічні і фізичні навантаження, гартують організм, створюють у дітей бадьорий настрій [4, с. 134].

З давніх-давен у різних регіонах України будь-які зібрання дітей супроводжувалися руховою діяльністю. Жодне свято не обходилося без рухливих ігор. Для участі в них залучались усі діти, які змагалися у стрільбі з луків, метанні сніжок, катанні на санчатах, лижах, ковзанах.

Ігри тісно пов'язані з національними традиціями, обрядами, звичаями. Під час гри дитина виконує певні дії, відтворюючи вчинки конкретної людини певного часу, імітує поведінку тварин, птахів, рослин, одержуючи необхідний обсяг знань, норм поведінки й моралі. Саме у грі вправи активізували рухову діяльність, розвивали в дитині процеси мислення, викликали у неї позитивні емоції й настрої. Тому духовний світ дитини – це безмежний світ найрізноманітніших відчуттів і почуттів, понять і образів, фантазій.

У дослідженнях багатьох вчених відзначається, що рухливі ігри – це природна біологічна необхідність, ступінь задоволення якої багато в чому визначає структурний та функціональний розвиток організму дітей. Адже правильно організована рухова активність у дитинстві створює передумови для нормальної життєдіяльності організму людини в дорослому віці. Вона виконує роль регулятора росту молодого організму, є необхідною умовою для становлення та удосконалення дитини як біологічної істоти і соціального суб'єкта.

В освітньому процесі закладу дошкільної освіти народні рухливі ігри традиційно використовуються як засіб і метод фізичного виховання. Використання цих ігор обумовлюється програмою з фізичного виховання, яка передбачає застосування народних рухливих ігор з метою прилучення дітей до занять фізичними вправами.

Дослідник Е. Вільчковський вказує на те, що, забезпечуючи комплексний підхід до різнобічної фізичної підготовки

дошкільників, більшу увагу в період дошкільного дитинства слід приділяти розвитку в дітей швидкості, спритності й гнучкості, тобто тих якостей, що визначають специфіку найбільшого розвитку [1, с. 127].

Так, для розвитку в дошкільників швидкості проводять рухливі ігри, котрі потребують негайних рухових дій в обставинах, що швидко змінюються, ускладнених додатковими завданнями, а також ігри з подолання певної відстані за найкоротший час. Наприклад, «Нема пана вдома», «Пастух і вовк», «Знайди свій будиночок», «Сад і горобці» тощо.

Важливою умовою удосконалення таких складових спритності, як рівновага та координація, є розвиток вестибулярного апарату. Найефективнішими рухливими іграми щодо набуття дитиною рівноваги та координації, є ігри типу «ловилок». Для розвитку у дошкільників спритності використовують ігри, де діти виконують складні за координацією рухи: влучити в ціль, показати засобами пантоміми фігуру та ін. Наприклад, «Вовк і кози», «Мисливці й зайці», «Кіт і мишка», «Конячка», «Сірий кіт», «Шуліка та квочка», «Діти й ведмідь» тощо.

Формування гнучкості у дітей має ґрунтуватися на чіткому дозуванні навантаження й уникати надмірного розтягування м'язів та зв'язок. Розвитку гнучкості дітей сприяють рухливі ігри, заґрунтовані на стрибках, метанні, лазінні та ігри, що вміщують танцювальні елементи. Прикладами таких ігор є «Вийшли в поле косарі», «Ялинка», «Гра в хусточку», «Огірочки» тощо.

Розвивати силу окремих м'язів рук, ніг та тулуба можна в іграх, які потребують короткочасного силового напруження. Задля розвитку у дітей сили можна використовувати наступні народні рухливі ігри: «Мак», «Хто краще стрибне?», «Доповзи до брязкальця», «Жук», «Тримайся міцно», «Перетягування канату», «Ведмеді та бджоли» тощо.

Витривалість в дошкільнятах розвивається в іграх з інтенсивною руховою діяльністю, але оптимальною в часі для кожної вікової групи, наприклад, «Пастух і стадо», «До жени свою пару», «Велетні-карлики», «Два Морози» тощо.

Отже, сучасна система фізичного виховання дітей дошкільного віку передбачає використання широкого спектру рухливих ігор, у тому числі – українських народних. Українські народні рухливі ігри, створені послідовною зміною вікових і соціальних ролей, мають великий потенціал всебічного розвитку дитини-дошкільника, оскільки вони найповніше відображають спосіб життя та звичаї нашого народу, його побут, рівень уявлень українців про світ, елементи національних побутових і військових дій. Процес навчання дошкільників українських народних рухливих ігор надає можливість ознайомити дітей з народними звичаями, традиціями, обрядами, сприяє вихованню у малят національної гордості, почуття патріотизму. «Для того, щоб животворне джерело народних ігор не замулювалося, – писав відомий український письменник і НАРОДОЗНАВЕЦЬ В. Скуратівський, – не згасали його пульсуючі водограї, котрі повсякчас погамовують духовну спрагу, приносять нам радість і здоровий дух, мусимо бути ревними зберігачами наших кращих народних традицій, серед яких уособне місце посідають дитячі ігри і яким відведена самою природою виняткова роль у вихованні наших дітей».

Список використаних джерел.

1. Вільчковський Е. С., Курок О. І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: Навч. посіб., Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. 428 с.
2. Вольчинський А. Я. Педагогічні умови застосування українських народних рухливих ігор у фізичному вихованні дітей 5-6 років : дис. ... канд. наук з фізичного виховання та спорт : спец. 24.00.02. Луцьк, 1998. 142 с.
3. Довжик В. М. Літала сорока по зеленім гаю. К., 1990. 22 с.
4. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка. К, 1997. 232 с.

Сулятицький Іван,
*полковник у відставці, кандидат психологічних наук,
доцент,
Голова Українського центру психології безпеки,
доцент Львівського національного університету
імені Івана Франка*

о. Василь Дорош,
*священник Православної Церкви України,
доктор філософії з богослов'я,
капелан від ПЦУ Українського центру
психології безпеки,
завідувач кафедри Священного Писання
Київської православної богословської академії*

Здіорук Сергій,
*кандидат філософських наук, доцент,
головний науковий консультант Національного
інституту стратегічних досліджень,
член Наглядової ради Українського центру
психології безпеки,
національний експерт міжконфесійних взаємин*

КОРДОЦЕНТРИЧНІСТЬ ЯК УКРАЇНСЬКИЙ АРХЕТИП НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Утворення етносів, народів, націй тісно пов'язано з їх архетипами. Архетип визначає суть, форму та спосіб зв'язку успадкованих, несвідомих прообразів і структур психіки, які передаються від покоління до покоління. Архетипи виступають основою для таких утворень: поведінки, особистісного розвитку та розуміння світу. Тобто, архетипи утворюють психічні та поведінкові програми, впливають на особливості поведінки, мислення і бачення світу. Духовне життя особистості тісно пов'язане з архетипами, оскільки в процесі творчої

активності людей за допомогою архетипів утворюється відповідна послідовність образів.

В загальних рисах поняття соціопсихологія, *яка і трактує психотипічні архетипи як чинники колективної безпеки носія* окреслює комплексну сферу знань про складання у єдине ціле внутрішнього єцтва спільноти, як екзистенційної одиниці, - конструктів культури спільноти, геопсихічних доміант ареалу її проживання, психотипологічних ознак її духовної раси, ідентичності, - при чому починаючи від усвідомлюваних рис і властивостей і аж до глибиннозавуальованих передумов поведінкових манер і масових проявів.

Постає питання – як все назване з'єднується в одну іпостась неповторності чи, синонімічніше, в феномен колективної раси, яка з покоління в покоління через всі історичні і геополітичні загрози і розгроми береже і культивує власну суб'єктність на театрі світової динаміки.

Поряд з питанням базових психотипологічних засад самозбереження у кожній зрілої спільноти нагальним питанням завжди постає питання, з ким іти далі аби не вигоріти одинокій битві глобального масштабу за власне існування як суб'єкта світових націй і пояснимо суть.

Мовні індекси безпеки в освітній сфері очевидно пов'язані з формуванням етнолінгвістичного словника дитини для комунікації з представниками (в тому числі ровесниками) іншого етнокультурного кола, розумінні їх націоментальних своєрідностей у розвитку, навчанні і вихованні, а згодом і у веденні сфер бізнесу, підходів у переговорах, а також семантичні і етнолінгвістичні (побудова фраз, звернень, вираження поваги, використання схильностей).

Внутрішнє відчуття мовних особливостей значиме і для уникнення непорозумінь у діалозі чи довготривалому партнерстві), тобто у словесному підкріпленні найбільш значимих специфік взаємин з особами, які представляють групи (спільноти) з іншими ніж власні ментальними стереотипами і запитами.

Оборонну потужність держави визначають як сукупність матеріальних і духовних сил країни і здатність мобілізувати їх для досягнення цілей війни. Тобто як сукупність людських, матеріальних, військових, політичних та інших об'єктивно існуючих можливостей держави, а також як здатність мобілізувати і використовувати ці можливості для забезпечення обороноздатності країни, досягнення кінцевих цілей війни [2].

Війна в Україні яку розв'язала віроломна росія, спрямовує погляди на психологічні злами нації, які чинить тотальне насилля, терор, злочини проти людяності та загалом проти українства як явища. Завдані кровавою бойнею нелюдів горе, тотальна розруха розбалансовує все, що в страдаючого від неї народі було цільним і суцям. Війна екзистенційна, на виживання з умислом стерти в народі його історію, забрати майбутнє в народу, в котрого взято назву, пришиито історію, підсилено себе його геном раси.

Феномен путінізму використовує технології впливу на психіку людей, які призвели до практично незворотних змін суспільної свідомості - переродження традиційного російського великодержавного шовінізму в російський варіант нацизму. Мова саме про суспільство, заражене вірусом нацизму, а не про політичний режим. Ці межові тиски знекровлюють соціум, спричиняють міграцію людей що чинить загрозу ідентичності нації. Тотальним стає і ментальне виснаження народу: 77% українців останнім часом переживають стани стресу та сильної знервованості, напруженість (40%) втома (46%), і лише 36% зберігають стан надії.

І все ж, моніторинг емоційних станів, рівнів стійкості та психологічного виснаження показало, що в цілому українці виявилися здатні підтримувати і стабілізувати свій психологічний і емоційний стан, набуті ефективного показника в подоланні стресових подій життя в умовах війни. Згідно з опитуваннями, 24% українців перебувають у спокійному стані та все ж напружені та дуже напружені я – 40%. Хоча це відносно

низький (хороший) показник для воєнного часу, очевидно, суттєво відрізняється для фронту і тилу регіони. Напруга зростає з віком, як і можливості піклуватися про власні, матеріальні та інші ресурси, ймовірно, зменшується. Цей показник також частіше зустрічається у жінок (ймовірно, через вищу чутливість і потребу піклуватися не тільки про себе, але і дітей). Так само і в людей, які змінили місце проживання – необхідність адаптації до нового місця, обстановка невизначеності, істотна зміна звичних умов життя суттєво підвищують стрес. Інші дослідження також вказують на високу вразливість і психологічну травматизацію молоді при цих умовах.

Кордоцентричність (філософія серця) – це унікальна риса українського менталітету, що визначає емоційно-почуттєву сферу, душевність та внутрішній світ як першооснову людського буття, переважаючи сухий раціоналізм. Вона базується на культурі любові, близькості до природи, релігійності, індивідуалізмі та сприйнятті серця як центру морального та духовного життя.

Актуалізація спадщини П.Юркевича, обговорення ролі освіти та педагогічної діяльності у формуванні національної самосвідомості, громадянської відповідальності й патріотизму в умовах сучасних суспільних трансформацій, а також обмін науково-педагогічним і практичним досвідом упровадження ідей національно зорієнтованого та громадянсько спрямованого виховання в освітній.

- педагогічна спадщина П. Д. Юркевича як ресурс виховання національної самосвідомості: від класичних ідей до викликів сучасності;
- формування громадянських цінностей і національної самосвідомості в умовах сучасних суспільних трансформацій;
- освіта як чинник конструювання ідентичності: виклики та можливості;
- освітні практики й інноваційні методики виховання громадянської відповідальності, патріотизму та демократичної культури.

Кордоцентризм як ментальність: Це психологічна особливість, де внутрішній світ, щирість та почуття переважають над холодним розрахунком.

Духовність та релігійність: Тіло ніколи не було ідолом; натомість акцент робиться на цілісній людині – особистості, де дух і душа панують над тілесним.

Любов як основа: Зображення кохання та любові до природи є ключовим для розуміння українського внутрішнього світу.

Ця ментальна риса є невід'ємною частиною національної ідентичності, яка формує ставлення до життя, толерантність до інших та волелюбний характер.

Попри все, виразним є один тренд: два роки тому лише 8 з 10 українців ідентифікували себе насамперед громадянами України, сьогодні таких 10 з 10. Якщо в нас десь 3 з 10-ти українців називали себе європейцями, то нинішня оцінка – це майже 7. Це тільки одна з ремарок, які свідчать, що українець в часи війни надзвичайно згуртувався, почав відчувати свою спільність із цією землею, на якій живе, він почав називати її своєю державою і боронить як свою (сутнісну- І.С.) незалежність. Війна трансформує психіку поза логічним алгоритмом, по за віком, поза статусом, поза мірою зв'язаності (причетності, включеності) з нею заключає експерт, опираючись на узагальнені емпіричні дані соціології [3].

Багато людей, що живуть в умовах війни, звертаються на гарячу лінію з різними проблемами, пов'язаними з тривогою, стресом та емоційним перенапруженням. Одна з порад полягає у виконанні двох простих вправ – «заземлення» та дихання. «Заземлення» передбачає свідоме усвідомлення того, як ноги торкаються підлоги, а сідниці впираються в сидіння. Це допомагає відчути контакт з реальним світом та знизити рівень тривоги. Друга вправа – зосередитися на диханні і почати дихати через відчуття тривоги, спрямовуючи увагу на рухи дихання та розслаблення тіла [1].

Список використаних джерел

1. Бути психологом гарячої лінії під час війни. URL: <https://ukrainer.net/buty-psykholohom-na-viyni/> (дата звернення: 17.05.2023)
2. Смолянюк В.Ф. Військова могутність України: теоретико-методологічні засади формування і розвитку (політологічний аналіз досвіду 1990-х років). Ірпінь : Перун, 2000. 448 с.
3. Українець ніколи не стане німцем чи поляком . Як війна змінила наш портрет. _ //Інтерв'ю керівника соціологічної групи Рейтинг Олексія Антиповича. - https://tvoemisto.tv/exclusive/ukraintsi_vzhe_integruvalysya_v_yevropu_rozмова_iz_sotsiologom_134315.html

Тепла Оксана Миколаївна,
доцент кафедри іноземної філології і перекладу
Національного університету біоресурсів і
природокористування України
кандидат педагогічних наук, доцент

ДИСКУРСИВНЕ КОНСТРУЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Національну ідентичність трактуємо як самопредставлення національної спільноти, що виражається в культурних та ідеологічних текстах.

Визначають такі виміри національної ідентичності: психологічний (індивідуальний (думки, емоції), колективний (моделі, репрезентації, контексти, архетипи); поведінковий (моделі практик та їх здійснення); культурний (притаманні ознаки і особливості); сторичний (минуле, його осмислення, його вплив, його перетворення); езотеричний (священний шлях, глибинна основа, призначення); географічний (територія у контексті ресурсів) світоглядний (когнітивні підстави сприйняття); часовий (сприйняття минулого, теперішнього і майбутнього); просторовий (сприйняття простору); політичний (стосується державотворення); соціальний (побудова суспільства); соціологічний (соціальна стартифікація); інтеракційний (основи взаємодії); телеологічний (окреслення нашої мети); стратегічний (яким є наш план дій); тактичний (як ми його здійснюємо); сутнісний (як ми витворюємо

Означені виміри можуть становити тематичне підґрунтя дискурсивного конструювання національної ідентичності, адже в них можуть реалізуватися дискурсивні стратегії.

Завдяки такому поділу можна розрізнити дискурсивні практики, здійснювані у межах цих стратегій та поза ними. Певна кількість цих вимірів втілена у побутовому дискурсі, решта у науково-популярному чи офіційному. Зокрема взірцем психологічного виміру є образ українця – воїна, готового захищати свою землю.

Поведінковий вимір спостерігаємо у моделях практик життєдіяльності та закономірностях їх реалізації (у побуті, екстрених ситуаціях, звичній поведінці, вирішених ситуаціях уявного вибору). Наведемо такі приклади: українець, який відвідує церкву щонеділі); українець, який між дешевшим і дорожчим товаром завжди обирає той, що дешевший.

Усі перелічені виміри потрібно брати до уваги, формулюючи дискурсивні стратегії і практики.

Чупрій Леонід Васильович,
професор кафедри психології, педагогіки та
суспільних дисциплін
Державного податкового університету,
доктор політичних наук, професор

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Сьогодні Україна переживає непрості часи оскільки Росія здійснює військову агресію проти нашої країни. Проте українські військові успішно відбивають російські атаки. В ці складні часи всі українці об'єдналися як один, значно зріс рівень патріотизму мешканців України. Слід зазначити, що саме патріотизм є одним із ключових чинників формування національної ідентичності оскільки в умовах російської агресії всі українці стали на захист своєї Вітчизни і усвідомлено вважають себе частиною української політичної нації.

Інтеграція України у європейське співтовариство, трансформація світової політичної системи, військова агресія Росії проти України вимагають ґрунтовнішого дослідження проблем патріотичного виховання та його впливу на формування національної ідентичності українського населення. Патріотичне виховання молоді сьогодні є одним з найголовніших пріоритетів державної вітчизняної політики, яка спрямована на виховання молоді на кращих зразках історії рідної країни, традицій, культури, освіти українського народу, що буде сприяти формуванню соборної самостійної української держави.

В умовах посилення сучасних загроз та викликів, національно-патріотичне виховання є важливим безпековим чинником, оскільки спрямоване на формування готовності молоді захищати свою Вітчизну.

Визначаючи мету національно-патріотичного виховання, слід зазначити, що воно спрямоване на формування

у молоді національної свідомості, почуття любові до України, пошани до видатних українських політичних та історичних діячів та ключових подій української історії, готовності до сумлінного виконання громадянських і конституційних обов'язків, зокрема захисту рідної Батьківщини. Патріотичне виховання включає у себе соціально-політичні, організаційні, цільові, функціональні та інші аспекти. Головною складовою патріотичного виховання є формування у молоді пошани та любові до рідної землі, до її символів, що здійснюється в першу чергу родиною, найближчим соціальним оточенням, навчальними закладами через передавання певних культурних зразків, традицій, звичаїв, вірувань тощо. Органи державної влади різних рівнів приділяють значну увагу патріотичному вихованню молоді, спрямованому в першу чергу на формування готовності до захисту Вітчизни, поваги до вітчизняного законодавства та засад демократичної, правової держави, поваги до української історії, культурної спадщини країни.

Аналізуючи основні ознаки національно-патріотичного виховання потрібно зазначити, що воно повинно бути системним, безперервним, довготривалим. Воно повинно реалізуватися, починаючи з дошкільних навчальних закладів і продовжуючи до закінчення вузів.

Особливу увагу потрібно приділяти дошкільному вихованню, періоду навчання у початковій та середній школі, оскільки саме в цей період закладаються морально-етичні засади особистості. Патріотичне виховання має історично обумовлений контекст, тісно пов'язане з умовами життя, в якому перебуває суспільство, зі світоглядом народу, з психологією нації. Національне виховання закладає ґрунт для відродження душі народу. Тоді як патріотичне виховання направлене на формування цілісної громадянської позиції, як почуття належності до країни, українського народу, гордості за державу, відповідальності за її долю. І специфіка національно-патріотичного виховання і полягає у нерозривному та гармонійному поєднанні цих двох аспектів.

Основними державними інституціями, що забезпечують реалізацію державної політики у сфері патріотичного виховання молоді в Україні є Міністерство освіти та науки, Міністерство молоді та спорту, Міністерство оборони, РНБО України, Міністерство культури та інформаційної політики, Інститут проблем виховання Академії педагогічних наук України, Український інститут національної пам'яті, інші.

При здійсненні національно-патріотичного виховання потрібно враховувати інтереси національних меншин, проте не забуваючи про український титульний етнос. Кожен громадянин нашої країни, до якої б етнічної групи він не належав, є представником української політичної нації і може вносити посильний вклад у розбудову української держави, сприяти консолідації українського народу як єдності всіх громадян країни незалежно від релігійних сповідувань, політичних уподобань, етнічної приналежності.

Потрібно також визначити головні проблеми які існують в сфері національно-патріотичного виховання, до яких ми відносимо:

- недостатню законодавчу та нормативно-правову урегульованість сфери національно-патріотичного виховання;
- недостатній рівень обміну досвідом, успішними практиками в сфері національно-патріотичного виховання;
- недостатній рівень залученості різноманітних ЗМІ до висвітлення заходів із питань національно-патріотичного виховання;
- відсутність єдиного методичного і термінологічного підходу до процесу національно-патріотичного виховання;
- недостатність кадрового забезпечення в органах державної влади різних рівнів з метою реалізації заходів із національно-патріотичного виховання;
- недостатній рівень матеріально-технічного та інфраструктурного забезпечення сфери національно-патріотичного виховання;
- відсутність чітких критеріїв оцінки рівня національно-патріотичного виховання українського населення.

Як ми відзначали саме національно-патріотичне виховання є одним із головних чинників формування національної ідентичності.

За своєю сутністю загальнонаціональна ідентичність є багатовимірним поняттям, яке може інтегрувати в себе культурну, етнічну, професійну, регіональну, статеву, чи інші види ідентичностей, зберігаючи й не спотворюючи кожен з них. Водночас загальнонаціональна ідентичність цілком органічно співіснує з наднаціональною ідентичністю.

При побудові моделі загальнонаціональної ідентичності, що має базуватися на засадах єдиного українського громадянства та відповідному захисті прав і свобод усіх громадян країни незалежно від їх культурних, етнічних чи релігійних відмінностей, слід поставити за мету забезпечення балансу між політикою пріоритетного розвитку української мови і культури й політикою підтримки та гарантування розвитку культури і мов національних меншин. Як зазначав М. Грушевський, тривкими й стабільними можуть бути тільки ті відносини націй, які ґрунтуються на взаємовигоді, узгодженості перспектив розвитку кожної з них, коли суверенітет, свобода та самобутність якоїсь нації не зачіпають суверенітету, свободи та самобутності іншої.

Слід підкреслити, що в основі формування загальнонаціональної ідентичності повинні лежати такі засади:

– Ідея поліетнічної, соціальної, політичної злагоди на основі загальноприйнятої мети – забезпечення духовного і матеріального добробуту громадян України;

– Ідея патріотизму, любові до України як визначальної цінності; – Національна самоповага та повага до представників інших націй та національних меншин;

– Захист прав і свобод людини і громадянина незалежно від етнічної приналежності та інших відмінностей;

– Високий рівень політичної та правової культури населення;

– Розвиток дієвого громадянського суспільства.

Підсумовуючи, слід зазначити, що в умовах військової агресії України проти Росії значно посилюються процеси формування загальнонаціональної ідентичності і значно зростає рівень патріотизму українців.

Перед обличчям російського агресора українська нація потужно консолідувалася і як би росіяни не намагалися переломити ситуацію їм це вже ніколи не вдасться. Українці є сьогодні єдиними як ніколи і при значній підтримці демократичного світу Україна перемагає і зможе стати незалежною, високорозвинутою європейською державою.

Чупрій Л. В.,
*доктор політичних наук, кандидат філософських наук,
завідувач кафедри політології та соціології
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна*

Льовкіна О.Г.,
*доктор філософських наук,
професор кафедри психології, педагогіки та суспільних
дисциплін Державного податкового університету.*

ВДОСКОНАЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО - ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ НА КРАЩИХ ЗАСАДАХ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ.

Останніми роками ми переживаємо доленосні та трагічні події – вже чотири роки стримуємо російську агресію. Росія як імперіалістична країна намагалася знищити нашу державність та суверенітет і за три дні захопити Київ, але вже минув четвертий рік війни і Україна успішно відбиває всі російські атаки, доводячи, що українці – свідомі і сильна нація, яка має гідних синів, здатних героїчно боронити свою Батьківщину, знищуючи ворогів. Але росія й надалі будує плани щодо захоплення наших територій та руйнування нашої державності, відтак в цих умовах виникає нагальна потреба щодо активізації національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання дітей та молоді з використанням кращих зразків нашого козацького минулого.

Національно-патріотичне виховання є важливим безпековим чинником, воно є складовою частиною політики національної безпеки держави в гуманітарній сфері, спрямованої на формування національної ідентичності молоді, поваги до рідної країни, готовності захищати свою Вітчизну, протидіяти зовнішній агресії.

Виховання національних почуттів і патріотизму повинно базуватися на засадах козацької педагогіки шляхом розвитку історичної освіти, святкування визначних дат, популяризації національних міфів та символів; участі в різноманітних громадських акціях патріотичного змісту, що є одним з основних засобів консолідації української політичної нації. Хоча, на жаль викладанню Історії України з боку держави не завжди приділяється належна увага, оскільки в деяких вузах скорочується її викладання, і керівництво цих вузів пояснює це тим, що деякі не гуманітарні спеціальності, зокрема фінансисти чи правовики чи обліковці, чи інші не потребують викладання Історії України, оскільки, на їх думку, їм краще викладати фахові дисципліни, що є грубою помилкою, оскільки не знаючи власної історії, такі фахівці стають легкою здобиччю російський пропагандисів.

Слід зазначити, що саме козацька педагогіка лежить в основі національно-патріотичного виховання молоді. Термін «козацька педагогіка» охоплює зміст, ідейну спрямованість, національні виховні традиції українського народу, які він виплекав упродовж століть для захисту рідної землі від постійних чужоземних навал, для гартування молодого покоління у дусі подвижництва і героїзму. Цей термін позначає систему народнопедагогічних і наукових знань, ідей та інших цінностей, які вже більше 500 років займають чільне місце в національній системі освіти і виховання. Батьки і вчителі – патріоти завжди виховували дітей, підлітків і юнаків на історичному, культурному і мистецькому матеріалі, який розкриває героїчне життя і подвижницьку діяльність С. Наливайка, К. Косинського, П. Сагайдачного, Т. Федоровича (Трясила), Б. Хмельницького, Д. Нечая, І. Богуна, І. Виговського, І. Мазепи, П. Орлика, І. Сірка та багатьох інших провідників українського козацтва. В епоху українського Відродження (XVI – XVIII ст.) козацька педагогіка як складова народної виховної мудрості сягнула вершини свого розвитку.

Козацька педагогіка – феноменальне явище і складова української етнопедагогіки: в усній формі вона зберегла, передаючи з покоління до покоління найкращі духовні цінності народу, досвід виховання, формування і навчання особистості, не зафіксовані письмово прогресивні й результативні форми допологового виховання, батьківського опікування немовлят і дітей дошкільного віку, роботи з отроками, підлітками і юнаками та побудови взаємин між дорослими.

Як зазначає В. Кузь та Ю. Руденко основними завданнями козацької педагогіки є: – готувати фізично загартованих воїнів-захисників рідного народу від чужоземного поневолення, ворожої агресії; – виховувати в підростаючих поколіннях український козацький характер, світогляд, ідеали та інші національні й загальнолюдські духовні цінності; – формувати високі лицарські якості, глибокий український патріотизм, інші моральні чесноти, гуманізм, почуття милосердя; – виробляти непримиренність і ненависть до всього лихого, ворожого гуманній сутності людини, уміння боротися з такими явищами і перемагати їх; – виховувати готовність до альтруїзму, надання пріоритетності громадським обов'язкам, інтересам української нації, Батьківщини; – виховання громадян, які б розвивали культуру, економіку та інші сфери життєдіяльності народу на світовому рівні [1].

Аналізуючи сутнісні прояви національно-патріотичного виховання, що базується на козацьких традиціях, слід чітко зазначити, що воно повинно бути націоцентричним, тобто спрямованим на формування любові до української нації, до власної історії, козацьких традицій, мови, віри, вітчизняної культури.

Аналізуючи стратегію здійснення національно-патріотичного виховання дітей та молоді потрібно чітко відзначити, що цей процес повинен бути системним, довготривалим і безперервним, починаючи з дошкільних

навчальних закладів і закінчуючи вузами. Особливу увагу потрібно приділяти дошкільному вихованню, періоду навчання у початкових та середніх класах, коли закладаються морально-етичні засади особистості, що формується. Відтак виховна програма повинна бути довгостроковою, поділеною на окремі етапи за часом реалізації, а кожний етап має включати напрямки, орієнтовані на різні вікові групи молоді. У старших вікових групах потрібно акцентувати увагу на виховання молодого людини як захисника Вітчизни, виробляти у нього відповідні уміння та навички.

Патріотичне виховання повинно крім власне виховання патріотизму повинно також бути спрямованим на виховання молодого людини як свідомого громадянина, державо творця, носія кращих козацьких традицій, християнських чеснот, охоронця і популяризатора української національної культури, екологічно грамотної людини, з високим рівнем політичної та правової культури, доброго сім'янина тощо.

Аналізуючи сутність патріотичного виховання, слід відзначити, що воно включає у себе соціальні, цільові, функціональні, організаційні та інші аспекти. Реалізація патріотичного виховання здійснюється через ряд етапів. Дослідник О.Вишневський виділяє три етапи:

I етап. Формування раннього етнічного самоусвідомлення, яке розпочинається в родині шляхом передачі традицій та обрядів;

II етап. Національно-політичне самоусвідомлення, яке відбувається під впливом усвідомлення соціального життя, вивчення історії та культури. Молода людина починає замислюватися над долею своєї нації, у неї формується почуття поваги до рідної країни, почуття національної гідності;

III етап. Державно – політичного самоусвідомлення. Передумовою успішного становлення державного патріотизму є почуття причетності до своєї нації і розбудова власної державності. В умовах єдиної держави формується політична

нація як єдність всіх громадян країни незалежно від їх етнічної приналежності. Тому патріотами стають не лише етнічні українці, а й представники інших етнічних груп, що проживають на теренах України і турбуються про її благо [2, с. 97].

Національно-патріотичне виховання повинно в першу чергу сприяти консолідації української політичної нації, формуванню загальнонаціональної ідентичності, що є одним з головних завдань Української держави на сучасному етапі.

Слід констатувати, що в умовах російської агресії рівень патріотизму українського населення зріс, але тим не менше необхідність у вихованні патріотизму та національної свідомості молоді як основи консолідації суспільства і зміцнення держави залишається досить актуальною. Виховання молоді на засадах козацької педагогіки, на кращих прикладах життя борців за становлення української державності є одним з найбільш важливих шляхів формування історичної пам'яті. Патріотичне виховання молоді сприяє конструюванню національного історичного нарративу через донесення до молоді правдивої інформації про героїчне минуле українського народу та звільненню історії від ідеологічно заангажованих, а то й відверто маніпулятивних трактувань радянсько-імперської доби.

Для покращення національно-патріотичного виховання на козацьких традиціях потрібно здійснити ряд ключових кроків серед яких слід виділити:

– створення на рівні Офісу Президента відповідного відділу чи іншого структурного підрозділу на який покладено виконання функцій контролю та координації діяльності з національно-патріотичного виховання;

– сприяння у формуванні та популяризації ідеології національного державотворення у всіх сферах суспільного життя, яка базується на кращих козацьких традиціях;

– вдосконалення нормативно-правової бази з питань національно-патріотичного виховання;

- сприяння завершенню процесів декомунізації у всіх сферах суспільного життя.
- вдосконалення механізмів здійснення фінансового забезпечення національно-патріотичного виховання на загальнодержавному та регіональному рівнях;
- забезпечення здійснення моніторингу фінансового забезпечення національно-патріотичного виховання;
- розробка механізмів і критеріїв переатестації кадрів, що займаються питаннями національно-патріотичного виховання, забезпечити проведення відповідної ротації;
- забезпечення вдосконалення системи інформаційного висвітлення ініціатив та проектів національно-патріотичного виховання через ЗМІ, зокрема шляхом створення рубрик, теле-радіопередач тощо присвячених даній тематиці.

Список використаних джерел

1. Кузь, В. Г. Українська козацька педагогіка і духовність. Умань, 1995. 220 с.
2. Вишневський О. Сучасне українське виховання. Педагогічні нариси. Львів:Львівське педагогічне товариство імені Г.Ващенка. 1996. 238 с.

Шаріпова Наталія Анатоліївна,
*Директор закладу дошкільної освіти (ясла садок)
комбінованого типу № 226 «Дивограй» ЗМР*

Палійчук Олена Вікторівна,
*Керівник гуртка «Козацькими шляхами»
ЗДО (ясла-садок) комбінованого типу
№ 226 «Дивограй» ЗМР*

КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ (З ДОСВІДУ)

Багатовікова історія Українського козацтва переконливо довела силу його традицій. Сміливі й волелюбні козаки стали гордістю України, феноменом патріотизму в історії держави. Традиційно вважається, що основним заняттям козаків була військова справа, але вони встигли себе проявити практично в усіх сферах суспільного життя, в тому числі й у вихованні маленьких козачат – джурів. Козацька освіта та виховання відіграли вирішальну роль у формуванні українського характеру. Вільна українська людина прагне жити чесно і совісно, на засадах демократії та свободи, воліє пізнавати та самореалізовуватись, свідомо і з повагою ставиться до бажань, думок інших людей, проявляє гідність у різних ситуаціях.

Козаки приділяли велику увагу як психофізичному вихованню, так і моральному, релігійному, естетичному, що сприяло гармонійному розвитку кожної особистості, враховуючи здобутки народної педагогіки, по філософськи підходили до їх застосування, створювали власні правила, яких дотримувалися усі козаки. Кращі риси народної педагогіки було втілено у козацькій педагогіці, яка формувала у молодих поколінь синівську вірність рідній землі, духовність, героїко-патріотичні традиції козацької державності, пріоритет високих лицарських якостей, пошани до старших.

Термін «козацька педагогіка» охоплює зміст, ідейну спрямованість, національні виховні традиції українського

народу, які він виплекав упродовж століть для захисту рідної землі від постійних чужоземних навал, для гартування молодого покоління у дусі подвижництва і героїзму. Цей термін позначає систему народно-педагогічних і наукових знань, ідей та інших цінностей, які вже понад 500 років займають чільне місце в національній системі освіти та виховання [1].

Козацька педагогіка виникла як частина народної педагогіки в її вершинному вияві, вона формувала в нових поколіннях українців синівську вірність рідній землі, Батьківщині, народу, виховувала в них незламну силу духу, стійку волю і високу козацьку мораль, лицарські якості. Основою козацької педагогіки, за свідченням істориків, була певна система передачі життєвого досвіду, знань, умінь, накопичених поколіннями, а також славних народних традицій, шанобливого ставлення до Бога, до старших, до батьків, до керівної верхівки Січі. Основна мета козацької педагогіки – формування в сім'ї, дошкільному закладі, школі та громадському житті козака-лицаря, мужнього громадянина, захисника рідної землі з яскраво вираженою українською національною свідомістю і самосвідомістю, дійовим патріотизмом, високим рівнем духовності [3].

Дошкільні заклади освіти стоять на початку джерел духовності суспільства й працюють на перспективу. Україна – козацька держава, українці – нація козаків. Козаки втілювали волелюбний національний характер та створили високоефективну національну систему навчання та виховання – козацьку педагогіку. Козацька педагогіка – це феноменальне явище, складова української етнопедагогіки, що з покоління в покоління передає найкращі духовні цінності народу, досвід виховання, формування і навчання особистості. Саме тому, заклад дошкільної освіти № 226 «Дивограй» ЗМР, працює в межах реалізації міської програми впровадження козацького звичаю Спас та є опорним закладом за напрямом козацька педагогіка. Для занурення в козацьку епоху та відчуття єдності вихованців із героїчним предками в закладі створено козацькі

осередки, відкрито гурток «Козацькими шляхами» та створена відповідна програма, проводяться заняття із фізичного виховання на основі козацьких звичаїв та традицій. Головною метою козацького виховання гуртківців є формування волелюбної, незалежної, творчої особистості, гідного громадянина та захисника рідної землі, з яскраво вираженою українською національною свідомістю і самосвідомістю, світоглядом і духовністю.

Через агресію північного сусіда, ситуація в країні складна і небезпечна. Тому навчання дітей здійснюється у дистанційному форматі, в тому числі й гурткова робота.

Аналіз досліджень і публікацій. Запорозькі козацькі школи носили чітко виражений національний характер. Навчання у них велося українською. Вихованці вчилися читати, писати, рахувати, вивчали Закон Божий, відвідували заняття з музики й співу, опановували доступними для їхнього віку військово-фізичними вправами [5].

Володимир Кузь та Юрій Руденко зазначають, основними завданнями козацької педагогіки є: - готувати фізично загартованих воїнів-захисників рідного народу від чужоземного поневолення, ворожої агресії; - виховувати в поколіннях, що підростає, український козацький характер, світогляд, ідеали та національні й загальнолюдські духовні цінності; - формувати високі лицарські якості, глибокий український патріотизм, інші моральні чесноти, гуманізм, почуття милосердя; - виробляти непримиренність і ненависть до всього лихого, ворожого гуманній сутності людини, уміння боротися з такими явищами та перемагати їх; - виховувати готовність до альтруїзму, надання пріоритетності громадянським обов'язкам, інтересам української нації, Батьківщини; - виховувати громадян, які б розвивали культуру, економіку та інші сфери життєдіяльності народу на світовому рівні [2].

Михайло Левківський зосереджує увагу на традиціях фізичного та психофізичного загартовування підростаючих поколінь в козацьку епоху: «Загартовуючи себе і готуючи свій

організм до складних випробувань долі, козаки влітку спали проти зоряного неба, мріяли про невідомі світи, ґрунтовно знали народну медицину, її рецепти, які забезпечували міцне здоров'я і довголіття [3]. Г. Боплан писав: «маючи міцне здоров'я, козаки майже не знають хвороб».

Відомо, що в січових і козацьких школах перехід з одного класу в інший, від буквара до Часослова, потім до Псалтиря і далі, який супроводжувався народними дитячими забавами, іграми, різноманітними фізичними вправами. Дослідник С. Сірополко пише, що в цих школах хлопчиків учили «Богу добре молитися, на коні реп'яхом сидіти, шаблею рубати і відбиватися, з рушниці гострозоре стріляти й списом добре колоти». Важливе місце відводилося також формуванню в учнів умінь плавати, веслувати, керувати човном, переховуватися від ворога під водою (за допомогою очеретини) та ін. Усе це підносило дух учнів, давало наснагу, оптимізм, віру у свої сили, можливості [3].

Цікава думка Леонтія Петровського, який повідомляє, що козацьке виховання передбачало декілька ступенів: дошкільне родинне виховання, поєднання родинного та шкільного, середня та вища освіта, перебування молоді на військовій службі. Виховні функції виконувались в численних козацьких школах, гуртках, братствах, побратимствах, товариствах тощо. Він також зазначає, що «сьогодні маємо унікальну можливість звернутися до витоків виховних ідеалів козацької педагогіки й відродити козацькі виховні традиції» [4].

Мета статті показати форми роботи щодо впровадження козацького звичаю Спас, методи втілення програми з козацької педагогіки в роботу гуртка «Козацькими шляхами» в умовах дистанційної освіти.

Виклад основного матеріалу. Національна ідея є провідною та єднальною в історичному бутті кожного народу. Вона надихала цілі покоління освітніх діячів, педагогів на вірне служіння рідному народу. Впровадження елементів козацької педагогіки в дошкільну освіту може допомогти всебічному

розвитку дітей, вихованні їх в дусі національної ідентичності, фізичної загартованості та моральної стійкості.

Заняття гуртка «Козацькими шляхами» закладу дошкільної освіти № 226 «Дивограй» проходять у вечірній час один раз на тиждень. У 2023-24 навчальних роках створена програма з однойменною назвою «Козацькими шляхами». Вона охоплює 30 занять в дистанційному форматі з дітьми старшого дошкільного віку. Протягом року діти знайомляться з козацькими військовими традиціями, символікою, зброєю, побутом, козацькою тактикою бою, знайомляться з лідерами запорожців, козацькими посадами, вивчають одяг, взуття, зачіски козаків, харчовий раціон та стиль козацького життя.

Заняття проходять за 4-компонентною системою (за К.Л. Крутій): комунікація, пізнавальний матеріал, перетворювальна діяльність і оцінно-контрольні дії. Кожне заняття цікаве інформацією педагога та практичною частиною. А саме, дітям пропонується: малювання, як спосіб самовираження, ліплення, аплікація, фізична активність, наскільки це можливо в дистанційному форматі, інтелектуальні вербальні та наочні ігри, вправи та розваги, козацькі випробування, ігри з конструктором *Lego*, караоке, розмальовки, електронні пазли в програмі *Jigsawplanet*, інтерактивні завдання та вправи в програмі *Learningapps*, відеоролики в програмі *Icecream*, *Video Editor*, а також аудіопрослуховування, віртуальні екскурсії та розгадування ребусів разом з батьками. Для кожного заняття створена презентація *PowerPoint*, невеликі відеоролики або підібрано мультфільми.

Окрім того, в закладі дошкільної освіти створено доречні козацькі осередки: музей козацтва з відповідним наповненням експонатами та «Дивограйська Січ» на території закладу. Музей тематичний і розповідає про добу XVI-XVIII ст.. Представлені розділи: устрій Запорозької Січі, зброя козаків, символіка, писарська справа, побутові умови в січових куренях: піл (ліжка), сирно (стіл), лава, посуд, їжа, червоний кут; промисли козаків. А в міні-Січі, що оточена частоколом,

є церква Пресвятої Богородиці, пушкарня, козацький курінь та будинок кошового отамана.

Святкові offline заходи ,за активною участю батьків, проводились в садочку на Покрову Пресвятої Богородиці, на Різдво, Колодій (Масляна) та на звітному фестивалі впровадження міської Програми підтримки Козацького звичаю Спас «Козацькими шляхами: слава та дух спадщини».

Висновки. Отже, козацька педагогіка може бути ефективно інтегрована в дошкільну освіту, сприяючи формуванню у дітей основних цінностей, фізичного розвитку, самостійності та патріотизму. Головне – зробити навчання цікавим та доступним, щоб діти не лише дізнавались нове, але й отримували задоволення від процесу.

Діти – це найголовніше, що є в нашому житті. І від нас з вами залежить якими ми їх виховаємо, чи будуть вони шанувати культурні надбання, історичну спадщину, музейні артефакти, чи стануть патріотами своєї країни.

Список використаних джерел

1. Завірюха Н.П. Використання методів козацької педагогіки у системі виховної роботи. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01002yvr-55a3.docx.html>, дата звернення: 15.05.2024

2. Кузь, В. Г. Українська козацька педагогіка і духовність / В. Г. Кузь, Ю. Д. Руденко, О. Т. Губко. – Умань, 1995. – 220 с.

3. Левківський М.В. Історія педагогіки. URL: <https://studfile.net/preview/2412626/p:50> Дата звернення: 20.05.2024

4. Петровський Л. Козацька педагогіка: виховуємо нових українців. URL: <https://day.kyiv.ua/article/poshtadnya/kozatska-pedahohika-vykhovuyemo-novykh-ukrayintsiv> Дата звернення: 20.05.2024

5. Школа січова. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>. Дата звернення: 17.05.2024.

Шикиринська Олександра Василівна,
доцент кафедри дошкільної освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
кандидат педагогічних наук, доцент,

Каськів Людмила,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ У ВИХОВАННІ ПРАЦЕЛЮБНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Національно-патріотичне виховання є важливою складовою освітнього процесу в Україні, особливо в контексті формування громадянських та моральних цінностей у молодого покоління. Одним із ефективних підходів до цього процесу є використання елементів козацької педагогіки, яка має глибокі історичні корені та включає в себе ідеали мужності, патріотизму, колективізму та духовності. Підростаюче покоління патріотів, яке шанобливо береже українські традиції, формує духовні цінності, готове до виконання обов'язку із захисту Батьківщини, в тому числі теперішньої російсько-української війни, боротьбі за незалежність та територіальну цілісність України, буде рушійною силою, яка змінить майбутнє країни на краще.

Видатні дослідники народної педагогіки (Д. Вишневський, М. Стельмахович, Є. Сявакко, Ю. Руденко), історики (О. Апанович, В. Голобуцький, А. Кашенко, Ю. Мицик, В. Смолій, Т. Чухліб, В. Щербак, Д. Яворницький), письменники (Р. Іваничук, О. Ільченко, Л. Костенко, П. Куліш, Ю. Мушкетик, В. Рутківський) активно вивчали феномен

українського козацтва як важливого соціально-економічного, військово-політичного, культурно-релігійного чинника консолідації української нації та формування української державності. Тема сучасного виховання дітей прослідковується у працях вчених І. Беха, К. Журби, Ж. Петрочко, К. Чорної, військово-патріотичного виховання - В. Івашковського, М. Зубалія, М. Тимчика, В. Ягупова, фізичного виховання на історичних традиціях українського козацтва – Т. Каляндрука, В. Пилата, Є. Приступи, К. Тарновської.

В історичному контексті козацька педагогіка сформувалася в умовах життя та діяльності українського козацтва і базується на традиціях виховання, які передавалися із покоління в покоління. Вона включає в себе такі принципи, як любов до Батьківщини, відданість народним ідеалам, фізичний та духовний розвиток, моральність та етичність у стосунках з іншими людьми. Українська молодь має «прийняти історичну естафету вищих духовних надбань нації, жити і діяти на їх основі та примножувати їх з урахуванням викликів теперішнього часу» [4, с. 4]. Козацьке виховання входить до складу народної педагогіки та акцентує увагу на формуванні в юних поколінь українців синівську вірність рідній землі, Батьківщині, народу, виховуванні в них незламної сили духу, стійкої волі й високої козацької моралі [2; 4].

Наукові дослідження у повній мірі підтверджують ефективність використання елементів козацької педагогіки у вихованні старших дошкільників. Зокрема, дослідження науковця О. Іванченко демонструє, що такі підходи сприяють формуванню в дітей старшого дошкільного віку почуття патріотизму, моральних цінностей соціальних навичок та фізичного розвитку [2]. Дослідження І. Сидоренко доводить, що раннє залучення дітей до трудової діяльності позитивно впливає на їхній загальний розвиток, сприяє формуванню відповідальності, самостійності та працелюбності. Використання методів козацької педагогіки дозволяє зробити процес виховання більш ефективним та гармонійним [5].

Важливою складовою загального розвитку дітей старшого дошкільного віку, їх підготовки до школи та подальшого життя є виховання працелюбності, відповідальності та наполегливості через призму козацької педагогіки, з її багатими традиціями та перевіреними часом методами виховання.

До основних принципів козацької педагогіки можна віднести: патріотизм – виховання любові до рідної землі, народу, мови та культури; колективізм та взаємодопомога – формування почуття єдності, готовності допомагати товаришам; моральність та духовність – виховання на засадах християнської моралі та етики; фізичний розвиток – важливість здорового способу життя та фізичного загартування, виховання працелюбності.

У козацьких громадах праця завжди мала високу цінність і розглядалась як засіб досягнення добробуту і самоствердження. Чільне місце у вихованні працелюбності старших дошкільників у козацькій педагогіці посідає колективна відповідальність – виховання у дітей розуміння важливості спільної праці та відповідальності за результати роботи. Праця сприяла не лише фізичному, але і моральному загартуванню особистості.

У рамках козацької педагогіки можна виділити кілька ефективних методів виховання працелюбності у старших дошкільників:

1. Ігрові форми праці:

- Рольові ігри: ігри, що імітують трудові процеси (наприклад, садівництво, будівництво), допомагають дітям зрозуміти важливість праці.

- Козацькі забави: інтерактивні ігри, які включають елементи фізичної праці та сприяють розвитку витривалості та наполегливості.

2. Колективні трудові проєкти:

- Спільні проєкти: виконання спільних завдань (наприклад, створення садка або догляд за тваринами), формує

у старших дошкільників навички співпраці, наполегливості, працелюбності.

- Трудові акції: участь у благоустрої території закладу дошкільної освіти, організація маленьких «козацьких суботників».

3. Виховання на прикладах:

- Історичні приклади: ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з історіями про працюючих козаків, які досягли успіху завдяки своїй наполегливості та праці.

- Приклади з життя: розповіді про сучасних героїв, які завдяки працюючості досягли значних результатів.

Національно-патріотичне виховання старших дошкільників із використанням елементів козацької педагогіки може включати різні форми та методи роботи. Нижче розглянемо декілька практичних підходів:

1. Ігрові методи:

- Рольові ігри: під час проведення яких діти можуть приміряти на себе ролі козаків, вчаться діяти в команді, приймати рішення та допомагати один одному.

- Інтерактивні казки та легенди (у тому числі українські народні казки про козаків) для формування уявлень про героїзм, чесність та справедливість.

2. Фізичні вправи та змагання.

- Козацькі забави: проведення спортивних змагань, які імітують козацькі вправи та випробування. Військово-патріотичні ігри є історично сформованим видом діяльності дітей старшого дошкільного віку, що полягає у відтворенні дій дорослих і відносин між ними, спрямований на пізнання предметної й соціальної діяльності; один із засобів патріотичного, фізичного, психологічного, розумового й морального виховання юного покоління [2].

- Танці та пісні. Вивчення традиційних козацьких танців та пісень, що сприяє фізичному розвитку та патріотичному вихованню [1].

3. Морально-етичне виховання:

- Бесіди про козацькі цінності: проведення занять із обговоренням цінностей, які сповідували козаки, такі як відданість, чесність, мужність.

- Виховання на прикладах: ознайомлення старших дошкільників з історіями про видатних козаків, їхніми подвигами та життям.

4. Культурно-історичне виховання:

- Експерсії та музеї: організація екскурсій до музеїв козацької слави, історичних місць, пов'язаних з козацтвом.

- Тематичні дні: проведення тематичних днів, присвячених козацькій культурі та історії.

Звісно, можливості у вихованні працелюбності та інших моральних якостей на засадах козацької педагогіки за умов дистанційного навчання, що є актуальним на сьогодні для багатьох закладів дошкільної освіти значно ускладнюється. Проте, на нашу думку, навіть за умов дистанційного навчання можна використати основи козацької педагогіки для виховання патріотичних якостей дітей старшого дошкільного віку. Це значною мірою залежить від рівня професійних та особистісних якостей педагога

Отже, використання елементів козацької педагогіки у національно-патріотичному вихованні старших дошкільників, формуванні у них працелюбності є перспективним напрямом, який допомагає виховувати в дітей любов до Батьківщини, високі моральні та етичні стандарти, сприяє всебічному розвитку особистості та підготовці підростаючого покоління до активного громадського життя.

Список використаних джерел

1. Драник Т., Шикиринська О.В. Виховний потенціал української народної пісні. Молода наука: Студентська наукова конференція. Статті / Мін-во освіти і науки України, Нац.пед.ун-т імені М.П.Драгоманова; відпов. за випуск проф.

Л.П.Вовк, проф. О.С. Падалка; укл. доц. А.Ф.Шевченко, доц. О.В.Шикиринська. К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2017. С. 102-108.

2. Іванченко О. Вплив козацької педагогіки на формування патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку. Журнал педагогічних наук, 2014. №3. С.45-50.

3. Кошляк А.А., Шикиринська О.В. Заклад дошкільної освіти: дистанційна робота в умовах воєнного стану. Березневий науковий дискурс 2024 на тему: «Детермінанти посилення ролі освіти у повоєнному відновленні України». Збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції для освітян (м. Київ, 29 березня 2024 року). Чернігів : ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій», 2024. с.24-27.

4. Руденко Ю. Д. Українська козацька педагогіка : витоки, духовні цінності, сучасність : навчальний посібник. К. : МАУП, 2007. 342 с.

5. Сидоренко І. Виховання працелюбності у дошкільників на основі козацьких традицій. Журнал дошкільної освіти, 2018. № 3. С.45-52.

Яремчук О.В.,
*доктор психологічних наук, доцент,
Президент Міжнародного наукового Товариства
«Історична психологія і культура»
Київського Будинку Вчених НАН України.
м. Київ, Україна*

Шусть В.В.,
*кандидат педагогічних наук, доцент,
старший науковий співробітник
відділу фахової передвищої освіти
Інституту професійної освіти НАПН України
м. Київ, Україна*

ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ АКТУАЛІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ ГУМАНІТАРІЇВ У КОНТЕКСТІ ТРАДИЦІЇ "СПАС"

Історична психологія являє собою соціально-психологічну парадигму, яка спрямована на системне вивчення психічних явищ, що виникають і розвиваються під впливом історичної та культурної єдності людей. Ця парадигма акцентує увагу на глибинних психологічних передумовах, які визначають характер взаємодії між індивідами та їхньої спільної діяльності, зокрема тих форм колективної поведінки, що проявляються у спільних вчинках. Крім того, вона враховує механізми спадкоємності культурно-історичних цінностей і смислів, а також процеси конструювання політико-психологічних проєктів майбутнього в умовах сучасної мультикультурності [1]. Такий підхід дозволяє не лише описувати минуле, але й глибше розуміти, як історичний контекст формує психологічні процеси в сучасному суспільстві, забезпечуючи комплексне осмислення взаємозв'язків між минулим, теперішнім і майбутнім.

Актуальність та практична значущість наукового дослідження міжпоколіннєвої синергії в межах методології

історичної психології зумовлена тісним взаємозв'язком між образом майбутнього України та динамікою ціннісно-сислової синергії етнокультурних суб'єктів, які безпосередньо беруть участь у його формуванні. Серед цих суб'єктів особливо важливе місце належить поколінневим спільнотам, оскільки саме вони виступають ключовими носіями і трансляторами культурних, соціальних та психологічних патернів, що впливають на загальний вектор розвитку суспільства [5]. У цьому контексті міжпоколіннева синергія постає не як випадковий процес, а як фундаментальний механізм, який забезпечує узгодження різних світоглядних перспектив і сприяє стабільності соціокультурної системи в умовах швидких трансформацій.

У рамках даного дослідження ми пропонуємо власне визначення поняття «покоління», яке, на нашу думку, найбільш повно відображає його сутність у соціально-психологічному та культурно-історичному вимірах. Покоління – це об'єднана віковими межами соціально-демографічна і культурно-історична спільність людей, яка формується та активно функціонує протягом певного історичного періоду в межах конкретного соціуму. Для кожного покоління характерні типові антропогенетичні, соціально-психологічні, ідейно-моральні та етнокультурні риси, які проявляються у спільних духовних цінностях, накопиченому соціальному досвіді та характерному способі життя. Ці особливості, у свою чергу, знаходять своє відображення в різноманітних продуктах діяльності покоління, причому особливо виразно – в етнокультурній міфотворчості, де покоління створює і транслює власні символи, наративи та ідеї, що стають частиною загальнонаціонального культурного коду. Таким чином, запропоноване визначення підкреслює не лише статичні характеристики покоління, але й його динамічну роль як активного суб'єкта історичного розвитку, що забезпечує безперервність культурної традиції та водночас відкриває можливості для інноваційних трансформацій у суспільстві.

Етнокультурна міфотворчість покоління виступає одним із ключових механізмів, що чітко оприявнює

нерозривний зв'язок між минулим, сучасним і майбутнім у розвитку суспільства. Саме через цей процес забезпечується міжпоколіннева синергія, яка реалізується насамперед шляхом розкриття культурно-історичного потенціалу особистості як активного носія фундаментальних цінностей і смислів, що передаються від одного покоління до іншого. Такий підхід дозволяє не лише фіксувати статичні елементи культурної спадщини, але й розуміти їхню динамічну роль у формуванні колективної ідентичності та суспільної стабільності в умовах постійних трансформацій.

У методологічному полі історичної психології культурно-історичний потенціал постає як своєрідний семантичний код, що узагальнює та консолідує досвід усіх поколінь певного народу. Цей код формується під безпосереднім впливом етнопсихогенезу, тобто глибинних психологічних процесів, пов'язаних із етнічним походженням і культурним розвитком спільноти, і водночас увібрав у себе світоглядні настанови авторів-міфотворців. Саме ці автори-міфотворці відіграють визначальну роль у процесі усвідомлення людьми себе як єдиного народу, виступаючи потужними аттракторами процесів націєтворення. Подібний вплив відбувається переважно через індивідуальну авторську міфотворчість, яка перетворює особисті переживання та ідеї на загальнозначущі культурні наративи, що стають частиною колективної пам'яті та світогляду [3], [4].

Образ Майбутнього України, у свою чергу, формується саме в просторі ціннісно-смиислової синергії поколінь, які представляють різні етнокультурні спільноти і водночас виступають суб'єктами української політичної нації. Така синергія забезпечує узгодження різноманітних перспектив і сприяє створенню цілісного, інклюзивного бачення майбутнього держави [2]. У контексті російсько-української війни міжпоколіннева синергія набуває особливої актуальності й активно досліджувалася з акцентом на поживавлення архетипу воїна в сучасному суспільстві. Це поживавлення відбувається

на основі глибокої синергії історичного досвіду сучасних воїнів із представниками воїнських традицій минулого, що дозволяє посилити почуття єдності, стійкості та національної ідентичності в умовах екзистенційних викликів [6].

Доцільно й надалі розвивати цей науковий дискурс, суттєво доповнюючи його матеріалами емпіричного дослідження культурно-історичного потенціалу студентів-гуманітаріїв. Таке доповнення дозволить не лише конкретизувати теоретичні положення, але й продемонструвати практичне застосування методології історичної психології в роботі з молодим поколінням, яке є активним учасником процесів формування національного майбутнього [3]. Подібний емпіричний підхід забезпечує перехід від абстрактних концепцій до конкретних даних, що підвищує наукову обґрунтованість і практичну цінність усього дослідження.

У період 2009–2012 років дослідження було представлено молоддю 20–30 років, яка стала об'єктом уваги під час впровадження комплексної програми дослідження культурно-історичного потенціалу молоді, що охоплювала три ключові регіони України – Київ, Одесу та Львів – і базувалася на репрезентативній вибірці з 600 студентів віком від 18 до 26 років. Такий вибір вікової групи не є випадковим, оскільки він дозволяє простежити еволюцію культурно-психологічних характеристик від молодіжного етапу до періоду зрілості, коли представники покоління опинилися в умовах екстремальних випробувань воєнного часу.

Дослідження здійснювалося за допомогою методики «Культурно-ціннісні орієнтації» (КЦО), розробленої Дж. Таусендом та адаптованої Л. Г. Почебут. Отримані результати чітко окреслили провідні тенденції становлення культури цієї вікової когорти, насамперед розкриваючи динаміку взаємодії між традиційною культурою (ТК), яка зберігає історичну спадкоємність цінностей і норм, та тією формою культури, що динамічно розвивається (ДРК) і відображає сучасні трансформації під впливом глобалізаційних та

соціокультурних змін. Цей аналіз дає змогу не лише фіксувати статичні показники, але й розуміти глибинні процеси, що формують світоглядну основу покоління в перехідний період.

Культурно-ціннісні орієнтації певної вікової групи знаходять своє найбільш виразне відображення через метафори, які домінують у колективній свідомості покоління. Такі спільні для всього покоління метафори виконують подвійну функцію: вони не тільки конструюють особливості мислення та сприйняття реальності, але й безпосередньо задають домінуючий стиль життя, визначаючи пріоритети поведінки, мотивацію та соціальну активність індивідів. У цьому сенсі метафори постають не як випадкові мовні конструкції, а як потужні семіотичні інструменти, що інтегрують індивідуальний досвід у колективний культурний контекст.

Особливо перспективним у цьому контексті видається психо-історична реконструкція індивідуальних авторських метафор воєнної та післявоєнної епохи, які поступово трансформуються у символи покоління, сформованого саме в умовах російсько-української війни. Така реконструкція може надати надзвичайно багатий емпіричний матеріал для глибокого осягнення образу Майбутнього України в сучасному глобальному світі. Цей процес активно поживляє смислоутворення, насамперед через смисложиттєві етичні одкровення, що фільтрують і узагальнюють досвід молоді як воєнного покоління, виступаючи своєрідним гештальтом – цілісною ментальною структурою, яка інтегрує розрізнені переживання в єдину систему значень.

Для виявлення домінуючих настановлень студентів-гуманітаріїв щодо поняття «розвиток» у його архетипово-символічному контексті автори дослідження звернулися до спеціалізованої методики «Суб'єктивні стратегії розвитку», розробленої Т. М. Грековою та І. І. Ільясовим [3]. Застосування цього інструментарію дозволило не лише зафіксувати поверхневі прояви світоглядних орієнтацій, але й глибше проникнути в символічні структури колективної свідомості молоді

когорти, розкриваючи, як саме студенти-гуманітарії уявляють процеси особистісного та соціокультурного поступу. У ході емпіричного аналізу з'ясувалося, що найбільш впливовими та поширеними для розвитку цієї вікової когорти виявилися три суб'єктивні стратегії, а саме: СХОДИ, Стріла Вверх та Спіраль Вверх. Ці стратегії відображають характерне для покоління сприйняття розвитку як поступального, висхідного й динамічного процесу, що поєднує елементи лінійності, цілеспрямованості та циклічної еволюції.

Проведення лонгitudного дослідження зазначеної когорти на сучасному етапі відкриває значні наукові перспективи, оскільки саме такий підхід може надати вичерпні відповіді на питання про ті глибинні трансформації, які відбулися з поколінням упродовж останнього десятиліття. Зокрема, лонгitudний аналіз дозволить простежити, як змінювалися архетипово-символічні уявлення про розвиток під впливом соціально-політичних, культурних та воєнних реалій, що радикально вплинули на життєвий шлях представників цієї групи. Водночас порівняльне дослідження сучасного стану вказаної вікової когорти, яка нині охоплює осіб від 35 до 45 років, із сучасною молоддю віком від 18 до 26 років може виявитися надзвичайно інформативним для розуміння механізмів міжпоколінневої взаємодії. Особливу цінність такий порівняльний аналіз матиме в контексті осягнення культурно-історичного потенціалу обох поколінь, адже саме він дає змогу виявити точки конвергенції та дивергенції у ціннісно-сміслових орієнтаціях, символічних стратегіях розвитку та загальній динаміці психологічних трансформацій.

У зв'язку з цим автори дослідження вважають за доцільне звернутися із запрошенням до співпраці до всіх зацікавлених дослідників, чий науковий інтерес тісно пов'язаний з методологією історичної психології. Ми запрошуємо тих фахівців, які демонструють високу мотивацію до реалізації масштабних наукових проєктів, спрямованих на всебічне охоплення молодіжних когорт із різних етнокультурних спільнот

України. Така колаборація дозволить не лише розширити емпіричну базу, але й забезпечити міждисциплінарний синтез даних, що значно підвищить наукову обґрунтованість і практичну значущість висновків щодо міжпоколіннєвої синергії, культурно-історичного потенціалу та формування образу Майбутнього України в умовах сучасних викликів.

Традиція «Спас» виявляє суттєву спорідненість з етнокультурною міфотворчістю саме завдяки тому, що вона ґрунтується на гармонійному балансі функцій правої та лівої півкуль головного мозку. Такий підхід сприяє розвитку в молодій генерації здатності одночасно застосовувати критичне мислення, спрямоване на раціональний аналіз, і цілісний, інтуїтивний погляд на сутність явищ, що дозволяє сприймати реальність у її багатогранній єдності. Ці якості, у свою чергу, виступають безпосередніми проявами високого рівня усвідомленості особистості, який виявляється як у повсякденних вчинках, так і в стратегічних життєвих виборах, забезпечуючи глибоку інтеграцію інтелектуальних, емоційних та духовних ресурсів індивіда.

Перспективи плідної співпраці наукової школи історичної психології в межах традиції «Спас» полягають насамперед у системному розвитку суб'єктності та вчинковості молоді. Цей розвиток здійснюється через цілеспрямовану гармонізацію свідомих і несвідомих рівнів психіки, філософське осмислення проблематики Життя і Смерті, а також через ототожнення особистості з глибинними змістами індивідуального та колективного несвідомого. Такий комплексний підхід не лише посилює внутрішню зрілість молодого покоління, але й формує в ньому стійку здатність до відповідальних, творчих і суспільно значущих дій, що відповідають сучасним викликам національного та глобального розвитку.

Для ефективного розгортання формувального експерименту, а також для цілеспрямованого підбору учасників, які виявляють високу мотивацію до розкриття власного культурно-історичного потенціалу саме засобами етнокультурної

міфотворчості в традиції «Спас», автори пропонують організувати спеціальний мистецький конкурс. Цей конкурс має об'єднати представників молоді з різних етнокультурних спільнот, зокрема українську молодь, яка проживає в Польщі, та польську молодь, яка перебуває в Україні, створюючи таким чином простір для взаємного культурного діалогу та спільної творчості.

За результатами конкурсу дипломанти будуть офіційно запрошені до участі в міжнародному соціально-культурному проєкті «СПАС» (Смисловий потенціал активної солідарності). Учасники формувального експерименту, відібрані таким чином, отримують унікальну можливість долучитися до спільного вчинку консолідації українського та польського суспільства, який реалізується саме на основі етнокультурної міфотворчості. Цей вчинок передбачає проведення творчих імпрез, організацію культурно-історичних діалогів, а також здійснення місій народної дипломатії, що сприяють зміцненню взаєморозуміння, довіри та стратегічного партнерства між двома народами.

У сучасних умовах особливо важливо вивільнити потужні конструктивні енергії для досягнення Перемоги, водночас трансформуючи контраверсійні сторінки спільної історичної пам'яті в продуктивний потенціал майбутніх поколінь. Такий підхід дозволяє перетворити історичні суперечності на джерело взаємного збагачення, зміцнюючи культурно-історичний фундамент українсько-польської солідарності та сприяючи формуванню спільного Образу Майбутнього в європейському та світовому контексті.

Список використаних джерел

1. Шайгородський, Ю., Чуніхіна, С., Бевз Т., Яремчук, О. В., Ларін Д., Саєнко, В. М. (Ред.). (2023). Україна: консолідація. солідарність. єдність. цивілізаційна суб'єктність України – соборність. звитяжність. вчинковість Матеріали круглих

столів “Історія в нас і ми в історії: психологія історичної пам’яті” (19 жовтня 2022 р.; 19 жовтня 2023 р.) Київ: Ін-т соц. та політ. психології НАПН України..

2. Яремчук О. В. Історична психологія: націєтворчий потенціал : монографія / 2-ге вид., перероб. і допов. Кам’янець-Подільський: ТОВ «Друкарня “Рута”», 2021. 152 с.

3. Яремчук О. В. Психологія етнокультурної міфотворчості : монографія / Одеса : Фенікс, 2016. 432 с.

4. Яремчук О. В. Спадкоємність історичної традиції як етнокультурна міфотворчість суб’єкта. Актуальні проблеми психології: Етнічна психологія. Історична психологія. Психолінгвістика : зб. наук. пр. / за заг. ред. С. Д. Максименка, М. Л. А. Чепи. Київ : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2009. Т. 9, ч. 4. С. 445–458.

5. Яремчук О.В. Актуалізація етнокультурного міфотворчого потенціалу студентів гуманітаріїв: навчальний посібник. Кіровоград: Імекс - ЛТД, 2012. 234 с.

6. Яремчук О. В., Шусть В. В. Психологія життєвого простору особистості в сучасних умовах кризи, глобалізації та цифрової трансформації суспільного життя: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, (19-20 вересня 2025 р.), м. Одеса. Міжнародний гуманітарний університет. 340 с.

Ятченко Ігор Володимирович,
керівник гуртка, комунального закладу
«Запорізький обласний академічний ліцей «Козацький»
Запорізької обласної ради
м. Запоріжжя, Україна

СПАС ЯК ЕЛЕМЕНТ СУЧАСНОГО ФІЗИЧНОГО ТА ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЛІЦЕЇ «КОЗАЦЬКИЙ»

У сучасних умовах особливо важливо поєднувати фізичний розвиток молоді з національно-патріотичним вихованням, і саме бойове мистецтво Спас є ефективним інструментом для цього.

Спас – це українське бойове мистецтво, яке має глибоке історичне коріння та бере свій початок із традицій запорізького козацтва. Його основою були бойові практики козаків, які поєднували фізичну силу, витривалість і духовну стійкість.

У сучасному вигляді Спас був відроджений наприкінці ХХ століття в Україні, зокрема у Запоріжжі, як частина відновлення національної культури та бойових традицій.

Сьогодні це не лише вид єдиноборства, а й цілісна система виховання особистості.

Бойове мистецтво Спас включає різноманітні напрямки підготовки. Серед них: боротьба на поясах, тягни-бука, котигоршко, фехтування та рукопашний бій.

Кожен із цих видів розвиває різні фізичні якості – силу, швидкість, координацію та витривалість. У комплексі вони формують універсальну фізичну підготовку та навички самозахисту.

У ліцеї «Козацький» діє гурток бойового мистецтва Спас для учнів 5–9 класів. Заняття проводяться три рази на тиждень, що забезпечує системний підхід до тренувань.

У процесі занять учні розвивають силу, витривалість, координацію, а також дисципліну і самоконтроль.

Окрім фізичних якостей, важливим аспектом є виховання патріотизму, поваги до історії України та ознайомлення з традиціями козацтва. Таким чином, Спас виступає важливим елементом сучасного виховання молоді.

Розвитком Спасу в Україні займається Всеукраїнська федерація «Спас». Під її егідою регулярно проводяться змагання різного рівня: чемпіонати України, відкриті чемпіонати міст, всеукраїнські турніри та фестивалі бойових мистецтв.

Це дає можливість учням не лише тренуватися, а й брати участь у змаганнях, здобувати досвід і реалізовувати себе у спортивній діяльності.

Учні ліцею «Козацький» активно беруть участь у змаганнях та демонструють високі результати.

Зокрема, Бурмаков Данило Дмитрович став переможцем відкритого чемпіонату міста Запоріжжя з українського рукопашу «Спас», присвяченого Дню народження Тараса Шевченка. Він здобув перше місце у розділі «Котигорошко», показавши високий рівень підготовки.

Також вагомим є досягнення Жалдак Крістіни Максимівни, яка посіла друге місце у розділі «тягни-бука». Її результат свідчить про високий рівень фізичної підготовки та сильний змагальний характер.

Участь у змаганнях сприяє розвитку впевненості в собі, змагального духу та психологічної стійкості.

Отже, Спас у ліцеї «Козацький» є не лише видом спорту, а й ефективним засобом формування сильної, свідомої та патріотичної молоді.

Список використаних джерел

1. Козацька педагогіка є ключовим інструментом національно-патріотичного виховання : офіційний сайт Міністерства молоді та спорту України. URL: <https://mms.gov.ua> (дата звернення: 09.04.2026).

2. Козацька педагогіка як основа національно-патріотичного виховання : офіційний сайт Запорізької ОДА. URL: <https://zoda.gov.ua> (дата звернення: 09.04.2026).

3. Лозко Г. Козацька педагогіка патріотизму: про лицарський гарт української молоді. *Українознавство*. 2024. № 4 (93). С. 255–266. DOI: [https://doi.org/10.17721/2413-7065.4\(93\).2024.317586](https://doi.org/10.17721/2413-7065.4(93).2024.317586).

4. Історія ВГО “Спас”. Офіційний сайт ВГО “Всеукраїнська федерація “Спас” – DOI: <http://spas.zp.ua/ru/vgo-spas/history/>

5. Микола Головатий. Вчити, вчитися, працювати для України. Вчити, вчитися, працювати для України. Персонал. Журнал інтелектуальної еліти №2 / 2006.

6. Дудко Т. О. Тези до публічного виступу на тему: «Національно-патріотичне виховання молоді». Спільнота кращих державних службовців України.

**ГО «Міжнародна федерація «Спас»
ГО «Міжнародна академія здоров'я і успіху «Спас»
ГО «Всеукраїнська федерація «Спас»
Запорізький національний університет
Український державний університет імені
Михайла Драгоманова
Запорізький обласний ліцей «Козацький»**

за участі

**Інституту модернізації змісту освіти
Відкритого Міжнародного Університету розвитку
людини «Україна»
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького
Українського Центру Психології безпеки
Запорозького Війська Низового «Запорозька Січ»**

РЕЗОЛЮЦІЯ

**V Міжнародної науково-практичної конференції
«Козацька педагогіка. Теорія і практика»**

*м. Запоріжжя
14 квітня 2026 року*

Учасники V Міжнародної науково-практичної конференції, представлені науковцями, освітянами, представниками громадських організацій та закладів освіти України і зарубіжжя, обговоривши актуальні питання розвитку козацької педагогіки, її теоретико-методичні засади та практичне впровадження, відзначають:

1. Актуальність і значущість козацької педагогіки. Козацька педагогіка є важливим складником національної

системи виховання, що формує патріотичну, духовно багату, фізично розвинену та соціально відповідальну особистість. В умовах сучасних викликів вона набуває особливого значення у підготовці молоді до захисту України.

2. Науково-теоретичні засади. Конференція підтверджує необхідність подальшого розвитку наукових досліджень у сфері історії, філософії та методології козацької педагогіки, зокрема вивчення системи «Спас» як комплексної моделі виховання особистості.

3. Практика впровадження. Визнано доцільним активне впровадження елементів козацької педагогіки у:

- освітній процес закладів загальної середньої, позашкільної та вищої освіти;
- програми національно-патріотичного виховання;
- систему фізичної культури, спорту та оздоровлення молоді.

4. Міжнародний вимір. Підтримується розвиток міжнародної співпраці з метою популяризації української козацької педагогіки у світі як унікального культурно-освітнього феномену.

5. Роль інституцій та громадських організацій. Відзначено важливу роль співорганізаторів конференції у розвитку та поширенні ідей козацької педагогіки, консолідації наукової та освітньої спільноти.

Учасники конференції рекомендують:

Міністерству освіти і науки України:

- розглянути можливість інтеграції елементів козацької педагогіки у державні освітні стандарти;
- сприяти розробці навчально-методичних матеріалів.

Закладам освіти:

- впроваджувати інноваційні програми на основі козацьких традицій;
- розширювати мережу гуртків, секцій і курсів козацького спрямування.

Науковим установам:

- активізувати міждисциплінарні дослідження;

- проводити наукові конференції, семінари, круглі столи.

Громадським організаціям:

- розвивати практичні проекти та ініціативи у сфері козацького виховання;

- популяризувати систему «Спас» як ефективний засіб фізичного і духовного розвитку.

Органам місцевого самоврядування:

- підтримувати освітні та культурні ініціативи, спрямовані на збереження козацької спадщини;

- сприяти створенню центрів козацького виховання.

Учасники конференції підкреслюють, що козацька педагогіка, зокрема система «Спас», має значний потенціал для формування сучасної особистості – свідомого громадянина та захисника України. Її розвиток і впровадження є стратегічно важливим напрямом модернізації національної освіти.

Резолюцію ухвалено одногосно.

ЗМІСТ

Бакіна Ольга Леонідівна <i>КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА І СУЧАСНА ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА.....</i>	<i>3</i>
Вихрова Людмила Миколаївна <i>ІДЕЇ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ - ШЛЯХ ДО ВИХОВАННЯ СПРАВЖНЬОГО</i> <i>ПАТРІОТА УКРАЇНИ</i>	<i>6</i>
Войтенко Олена <i>ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В НУШ</i>	<i>10</i>
Горбань О.М. <i>БОЙОВА КУЛЬТУРА В РАМКАХ РОБОТИ ТЕАТРУ КОЗАЦЬКОГО БОЮ</i> <i>“ЗАПОРІЗЬКИЙ СПАС”</i>	<i>16</i>
Губіна Оксана Олександрівна <i>ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ ЯК СКЛАДОВОЇ</i> <i>НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС</i>	<i>20</i>
Губіна Оксана, Котова Тетяна, Філоненко Юлія <i>КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА І СУЧАСНА ПЕДАГОГІЧНА НАУКА</i>	<i>25</i>
Губорев О. М., Салко А.С. <i>ВИКОРИСТАННЯ АНІМАЦІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ БОЙОВОГО</i> <i>МИСТЕЦТВА «СПАС» ЯК ІНСТРУМЕНТУ ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ</i> <i>ІДЕНТИЧНОСТІ У ДІТЕЙ</i>	<i>30</i>
Денисюк Мирослава Миколаївна <i>ВНЕСОК КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ У ВИМІР СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО</i> <i>ПРОЦЕСУ У ЗВО</i>	<i>35</i>
Дубова М.О. <i>УЧНІВСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЛІЦЕЮ «КОЗАЦЬКИЙ» ЯК СУЧАСНА</i> <i>ФОРМА РОЗВИТКУ ЛІДЕРСТВА ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ.....</i>	<i>38</i>
Дудко Костянтин <i>РОЗВИТОК НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ «SPAS» У НІМЕЧЧИНІ У</i> <i>2023–2026 РОКАХ ТА ЗНАЧЕННЯ ДОСВІДУ ЗАПОРІЗЬКОГО ОБЛАСНОГО</i> <i>ЛІЦЕЮ «КОЗАЦЬКИЙ» ДЛЯ ЗМІЦНЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ.....</i>	<i>41</i>
Єщенко Ганна Анатоліївна <i>КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА В ОНЛАЙН-ПРОСТОРИ ДОШКІЛЛЯ</i>	<i>45</i>
Зубов В. О. <i>КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА ЯК ФЕНОМЕН НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ:</i> <i>ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ВИМІР.....</i>	<i>52</i>
Ілящет Єлизавета Сергіївна, Науковий керівник: Журавель Олександр Анатолійович <i>СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ СПОРТСМЕНІВ У ЕКСТРЕМАЛЬНИХ</i> <i>ВИДАХ СПОРТУ</i>	<i>56</i>

Качуріна В.О.	
<i>КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ В ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ЗДО (НА ПРИКЛАДІ ПРОЄКТУ «ГУРТОМ»)</i>	60
Козігора Марія Анатоліївна	
<i>ДУХОВНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ У КОЗАЦЬКІЙ ПЕДАГОГІЦІ</i>	64
Корольова Людмила Михайлівна, Коржилова Ганна Федорівна	
<i>АКТУАЛІТЕТИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОСВІТИ ПО ВПРОВАДЖЕННЮ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ</i>	68
Машина Ірина Миколаївна	
<i>ТВОРЧИЙ АВТОРСЬКИЙ ПРОЄКТ «УКРАЇНОЗНАВЧИЙ ВІСНИК»: ЗБЕРІГАЄМО ОСОБИСТІСНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ</i>	72
Мельничук Юрій Леонідович	
<i>НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ ЗАСОБАМИ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ</i>	77
Погребняк Юлія	
<i>РЕАЛІЗАЦІЯ МІСЬКОЇ ЦІЛЬОВОЇ «ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ КОЗАЦЬКОГО ЗВИЧАЮ СПАС У МІСТІ ЗАПОРІЖЖА НА 2023-2038 РОКИ»: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ</i>	82
Подкупко Тетяна Леонідівна	
<i>ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ТРАДИЦІЙ: «ОСОБЛИВІ ВЕЧОРНИЦІ»</i>	86
Поляков Г.М.	
<i>МОДЕЛЬ СУЧАСНОГО ТРЕНЕРА В УКРАЇНІ. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.</i>	90
Притула О.Л.	
<i>КОЗАЦЬКИЙ ЗВИЧАЙ «СПАС» ЯК СИСТЕМА ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ – КОЗАКА, ЗАХИСНИКА УКРАЇНИ</i>	94
Притула Олександр Леонтійович	
<i>КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА. МИНУЛЕ І СУЧАСНІСТЬ</i>	97
Рижов Костянтин	
<i>ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ НА ОСНОВІ КОЗАЦЬКОГО ЗВИЧАЮ СПАС В М. ЗАПОРІЖЖІ У 2023–2026 РОКАХ...</i>	102
Рябека Олександр Григорович, Притула Олександр Леонтійович	
<i>КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА В КОНТЕКСТІ КОЗАЦЬКОГО ЗВИЧАЮ СПАС ЯК БАЗОВА ОСНОВА ДУХОВНОЇ ПІДГОТОВКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ</i>	105
Скорик В.С.	
<i>ЕКОСТЕЖИНА «КОЗАЦЬКА ВАЛЕОЛОГІЯ» ЯК ІННОВАЦІЙНА ФОРМА ВИВЧЕННЯ ТРАДИЦІЙ ЗДОРОВ'Я ТА ГАРТУ</i>	110
Слюсар Світлана Миколаївна	
<i>КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА. ТРАДИЦІЇ ЛІЦЕЮ «КОЗАЦЬКОГО»</i>	112

Сударева Галина Федорівна, Рубан Анжела Юріївна <i>УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....</i>	116
Сулятицький Іван, о. Василь Дорош, Здіорук Сергій <i>КОРДОЦЕНТРИЧНІСТЬ ЯК УКРАЇНСЬКИЙ АРХЕТИП НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ</i>	120
Тепла Оксана Миколаївна <i>ДИСКУРСИВНЕ КОНСТРУЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ.....</i>	126
Чупрій Леонід Васильович <i>НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ.....</i>	128
Чупрій Л. В., Льовкіна О.Г. <i>ВДОСКОНАЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО -ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ НА КРАЩИХ ЗАСАДАХ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ.</i>	133
Шаріпова Наталія Анатоліївна, Палійчук Олена Вікторівна <i>КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ (З ДОСВІДУ).....</i>	139
Шикиринська Олександра Василівна, Каськів Людмила <i>ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ У ВИХОВАННІ ПРАЦЕЛЮБНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ</i>	145
Яремчук О.В., Шусть В.В. <i>ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ АКТУАЛІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНО- ІСТОРИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ ГУМАНІТАРІЇВ У КОНТЕКСТІ ТРАДИЦІЇ "СПАС".....</i>	151
Ятченко Ігор Володимирович <i>СПАС ЯК ЕЛЕМЕНТ СУЧАСНОГО ФІЗИЧНОГО ТА ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЛІЦЕЇ «КОЗАЦЬКИЙ».....</i>	160
<i>РЕЗОЛЮЦІЯ</i>	166
<i>ЗМІСТ</i>	166

Наукове видання

КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

МАТЕРІАЛИ

**V МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

(Запоріжжя, 14 квітня 2026 року)

Підписано до друку 31.03.2026, Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 10,5. Облік.-вид. арк. 9.76.

Видавець і виготовлювач Видавництво «Просвіта»
Свідоцтво серія ДК № 7409 від 27.07.2021 р
пр. Соборний, 75, м. Запоріжжя, 69002
E-mail: prosvitabook@gmail.com